പതിനൊന്നാം സ്കന്ദം ആരംഭം

ഭൂഭാരരാജപൃതനാ യദുഭിർന്നരസ്യ
ഗുപ്തൈ: സ്വബാഹുഭിരചിന്തയദപ്രമേയ:
മന്യേ*f*വനേർന്നനു ഗതോ*f*പ്യഗതം ഹിഭാരം
യാദ്യാദവം കുലമഹോ അവിഷഹ്യമാസ്തേ (11-1-3)
നൈവാന്യത: പരിഭവോ*f*സ്യഭവേത് കഥഞ്ചി-
ൻമത്സംശ്രയസ്യ വിഭവോന്നഹനസ്യ നിത്യം
അന്ത:കലിം യദുകുലസ്യ വിധായ വേണു-
സ്തംബസ്യ വഹ്നിമിവ ശാന്തിമുപൈമി ധാമ (11-1-4)

ശുകമുനി തുടർന്നു:
ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ അവതാരലക്ഷ്യം എല്ലാം ഒരുവിധം പൂർത്തിയായി. ഭഗവാൻ ദുഷ്ടരാക്ഷസരെ സംഹരിച്ചു. ദുഷ്ടരാജാക്കൻമാരുടെ കഥ കഴിച്ചു. ഇതിനെല്ലാം പാണ്ഡവരുടെ സഹായവും അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിച്ചു. ഭഗവാൻ ഇങ്ങിനെ ചിന്തിച്ചു. “എന്റെ അവതാരോദ്ദേശം പൂർണ്ണമായിട്ടില്ല. ശക്തരും അജയ്യവരുമായ ഈ യാദവരുടെ വംശം ഇങ്ങിനെ ഇവിടെ വിട്ടുപോവുക വയ്യ. ഇപ്പോളവർക്ക് എന്റെ സംരക്ഷണമുണ്ട്. ഐശ്വര്യവും അഭിവൃദ്ധിയും സ്വയം അതീവശക്തരാണെന്ന അഹംഭാവം അവരിൽ ഉണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നു. സ്വയം ഈ കുലത്തെയും ഞാൻ തന്നെ നശിപ്പിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതിനുശേഷമേ ഞാൻ തിരിച്ചു പോവൂ.” ഇങ്ങിനെ തീരുമാനിച്ച് സർവ്വഭൂതനിവാസിയായ ഭഗവാൻ യാദവരിൽ മഹാത്മാക്കളുടെ അപ്രീതിയുണ്ടാക്കാനും അങ്ങിനെ അവരുടെ ശാപത്തിനിരയാക്കുവാനുമുള്ള അവസരമുണ്ടാക്കി. അതവരുടെ നാശത്തിനു കാരണമാവുകയും ചെയ്തു.

പരീക്ഷിത്ത് ചോദിച്ചു.
മാമുനിമാരുടെ ശാപം ലഭിക്കാനിടയായ സാഹചര്യവും മറ്റും വിശദമായി പറഞ്ഞു തന്നാലും.

ശുകമുനി തുടർന്നു:
ലോകത്ത് പലേവിധങ്ങളായ കാര്യങ്ങൾ നടത്തി ഭഗവാൻ ശ്രീകൃഷ്ണൻ വസുദേവരുടെ വീട്ടിൽ കഴിഞ്ഞു വന്നു. മാമുനിമാർ ഭഗവാനോട് യാത്രചൊല്ലി പിണ്ഡാരകത്തേയ്ക്കു പോയിരുന്നു. അവരവിടെ കഴിയുമ്പോൾ കുറേ യാദവയുവാക്കൾ അവരെ കളിയാക്കാനായി ചെന്നു. വ്യാജമായ ഭവ്യതയോടെ അവർ മഹാത്മാക്കളെ വണങ്ങി. അവർ ജാംബവതിയുടെ പുത്രൻ സാംബനെ സ്ത്രീവേഷം കെട്ടിച്ചു മുന്നിൽ നിർത്തി. ഒരു ഗർഭിണിയുടെ വേഷത്തിലായിരുന്നു സാംബൻ. അവർ ചോദിച്ചു. “മഹാത്മാക്കളേ, നിങ്ങൾ ഭൂതവർത്തമാന-ഭാവികൾ അറിയുന്നവരാണല്ലോ. ഈ സ്ത്രീക്ക് ഒരു പുത്രനുണ്ടാകണമെന്നാണാഗ്രഹം. ഗർഭസ്ഥശിശു ആണോ പെണ്ണോ എന്ന് പ്രവചിച്ചാലും.” മഹർഷിമാർക്ക് കാര്യം മനസ്സിലായിരുന്നു. ഇതും ഭഗവേച്ഛയാണെന്നും അവരറിഞ്ഞു. ക്രോധമഭിനയിച്ചുകൊണ്ട് അവർ പറഞ്ഞു: “വിഢ്ഢികളേ, അവൾ പ്രസവിക്കുന്നത് ഒരുലക്കയെ ആണ്. അത് നിങ്ങളെയെല്ലാം നാമാവശേഷമാക്കുകയും ചെയ്യും.” പേടിച്ചരണ്ട അവർ സാംബന്റെ വേഷമഴിച്ചുമാറ്റിയപ്പോൾ ഒരുലക്ക നിലത്തു വീണു.

ദ്വാരകാവാസികൾ വിവരമറിഞ്ഞ് വിഭ്രാന്തി പൂണ്ടു. അവർ ഉലക്കയെ ചെറുതരികളായി പൊടിച്ചു. കടലിലെറിഞ്ഞു. മാമുനിമാരുടെ പ്രവചനം വൃഥാവിലാവാനാണ് അവരിതു ചെയ്തത്. എന്നാൽ കൂട്ടത്തിലൊരു കഷണം പൊടിക്കാനായില്ല. ഇരുമ്പുപൊടി വീണിടത്ത് സമുദ്രത്തിൽ ‘എരക’ എന്നൊരു കാട്ടുചെടി വളർന്നു. പൊടിയാത്ത കഷണം ഒരു മീൻ വിഴുങ്ങി. ഒരു മുക്കുവൻ അതിനെ പിടിക്കുകയും ഒരു നായാട്ടുകാരനു നൽകുകയും ചെയ്തു. മീൻ മുറിച്ചപ്പോൾ കിട്ടിയ ഇരുമ്പുകഷണം നായാട്ടുകാരൻ തന്റെ അമ്പിന്റെ മുനയിൽ പിടിപ്പിച്ചു. യാദവകുലനാശത്തിനുള്ള വേദിയൊരുങ്ങി. അതായിരുന്നു ദൈവനിശ്ചയം.

ഭൂതാനാം ദേവചരിതം ദു:ഖായ ച സുഖായച
സുഖായൈവ ഹി സാധൂനാം ത്വാദൃശാമച്യുതാത്മനാം (11–2–5)
ദുർലഭോ മാനുഷോ ദേഹോ ദേഹിനാം ക്ഷണഭംഗുര:
തത്രാപി ദുർലഭം മന്യേ വൈകുണ്ഠപ്രിയദർശനം (11–2–29)

ശുകമുനി തുടർന്നു:
ദ്വാരകയിൽ നാരദമുനി ശ്രീകൃഷ്ണനുമൊത്ത് പലപ്പോഴും കഴിയാറുണ്ട്. ഒരിക്കൽ വസുദേവർ നാരദനോട്ടു ചോദിച്ചു: "അങ്ങയേപ്പോലുള്ള മഹാത്മാക്കൾ ലോകം മുഴുവൻ സഞ്ചരിച്ച് മാനവകുലത്തിനു മുഴുവൻ പലേതരത്തിലുള്ള അനുഗ്രഹങ്ങൾ നൽകുന്നു. ദേവൻമാർ ചെയ്യുന്ന കാര്യങ്ങൾ ചിലർക്ക് സന്തുഷ്ടി യേകുമ്പോൾ മറ്റുചിലർക്ക് അവ അനിഷ്ടങ്ങളാണ്. എന്നാൽ അങ്ങയേപ്പോലുള്ള മഹാത്മാക്കൾ ചെയ്യുന്നതെന്തും മനുഷ്യർക്ക് സന്തുഷ്ടിയും സന്തോഷവും നൽകുന്നവയത്രെ. കാരണം, ദേവൻമാർ മനുഷ്യർക്ക് അവരുടെ കർമ്മഫലങ്ങളാണല്ലോ സാധിച്ചു കൊടുക്കുന്നത്. എന്നാൽ അങ്ങയേപ്പോലുള്ളവർക്ക് മറ്റുള്ളവരുടെ കർമ്മഫലങ്ങളെപ്പറ്റി യാതൊരു താൽപര്യവുമില്ല. ഹൃദയം നിറയെ സ്നേഹവും ദയാവായ്പും ഉള്ളതുകൊണ്ട് എല്ലാ ജീവജാലങ്ങളിലും കലവറ കൂടാതെ ദയാവായ്പു ചൊരിയുന്നു. കഴിഞ്ഞ ജൻമത്തിൽ ഭഗവാനെപ്പോലുള്ളൊരു പുത്രനെ വേണമെന്ന് ഞാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം എൻെറ പുത്രനായി പിറക്കുകയും ചെയ്തു. അന്തിമമായ മോക്ഷത്തിലേക്കുള്ള പാതയേതെന്ന് എനിയ്ക്കു പറഞ്ഞു തന്നാലും. അതിലൂടെ ഒരുവന് എല്ലാ ഭയങ്ങളിൽ നിന്നും മോചനം ലഭിക്കുമല്ലോ.

നാരദൻ മറുപടി പറഞ്ഞു:
അങ്ങയുടെ ചോദ്യം എന്നെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നത് വിദേഹരാജാവായ നിമിക്ക് ഋഷഭപുത്രൻമാർ നൽകിയ നിർദ്ദേശങ്ങളെയാണ്. സന്യാസത്തിലൂടെ പരംപൊരുളിനെ സാക്ഷാത്കരിച്ച ഭരതമുനി ഋഷഭപുത്രനത്രെ. ഋഷഭന് തൊണ്ണൂറ്റിയൊൻപതു പുത്രൻമാർകൂടിയുണ്ടായിരുന്നു. ഒൻപതുപേർ ഭരണാധികാരികളായി. മറ്റ് ഒൻപതുപേർ മുനികളും. അവർ കവി, ഹരി, അന്ത:രീക്ഷൻ, പ്രബുദ്ധൻ, പിപ്പലായനൻ, അവിർഹോത്രൻ, ദുർമ്മിലൻ, ചാമസൻ, കരഭജനൻ എന്നിവരത്രെ. ഒരിക്കൽ ഭൂമിയിൽ ചുറ്റിസഞ്ചരിച്ച് അവർ വിദേഹ രാജ്യത്തെത്തി ചേർന്നു. അവിടെ നിമി ഒരു യാഗം നടത്തുകയായിരുന്നു. നിമി മാമുനിമാരെ കണ്ട് ഹർഷ പുളകിതനായി അവരെ എതിരേറ്റു.

"മനുഷ്യ ജൻമം ദുർല്ലഭം, അതിൽ ഭഗവൽഭക്തരുമായുള്ള സത്സംഗം അതീവ ദുർല്ലഭം. മഹാത്മാക്കളുമായി ലഭിക്കുന്ന സത്സംഗം, അതൊരു നിമിഷനേരത്തേയ്ക്കു മാത്രമാണെങ്കിൽ കൂടി അനർഘവും അമൂല്യവുമത്രെ. ഇങ്ങിനെയൊരു സൗഭാഗ്യവും അനുഗ്രഹവും ലഭിച്ച സ്ഥിതിക്ക് ഞങ്ങൾക്ക് ഭഗവൽപാദകമല സായൂജ്യമടയാനുള്ള മാർഗ്ഗനിർദ്ദേശം നൽകാൻ ദയവുണ്ടാവണം. ഭാഗവതധർമ്മം ഞങ്ങളെ പഠിപ്പിക്കണമെന്ന് ഞാനപേക്ഷിക്കുന്നു."

കായേന വാചാ മനസേന്ദ്രിയൈർവ്വാ
ബുദ്ധ്യാ*ff*ത്മനാ വാ*f*നുസൃത സ്വഭാവാൽ
കരോതി യദ്യത് സകലം പരസ്മൈ
നാരയണായേതി സമർപ്പയേത്തത് (11-2-36)
സർവ്വഭൂതേഷു യ: പശ്യേത് ഭഗവദ്ഭാവമാത്മന:
ഭൂതാനി ഭഗവത്യാത്മന്യേഷ ഭാഗവദോത്തമ: (11-2-45)
ഈശ്വരേ തദധീനേഷു ബാലിശേഷു ദ്വിഷത്സു ച
പ്രേമമൈത്രീകൃപോപേക്ഷാ യ: കരോതി സ മധ്യമ: (11-2-46)
അർച്ചായമേവ ഹരയേ പൂജാം യ: ശ്രദ്ധയേഹതേ
ന തദ്ഭക്തേഷു ചാന്യേഷു സ ഭക്ത: പ്രാകൃത: സ്മൃത: (11-2-47)

മാമുനിയായ കവി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:
പരമപുരുഷനെ സാക്ഷാൽക്കരിക്കുവാൻ എന്തെല്ലാം പാതകളുണ്ടോ എന്തെല്ലാം അഭ്യാസമാർഗ്ഗങ്ങളുണ്ടോ അവയെല്ലാം നല്ലതു തന്നെ. എന്നാൽ ഭഗവാൻെറ പദകമലങ്ങളെ പൂജിക്കുകയാണ് ഏറ്റവും സുരക്ഷമായ മാർഗ്ഗം. അതിലൂടെ ഒരുവന് വേഗത്തിൽ നിർഭയത്വം ലഭിക്കുന്നു. ഭഗവൽനിർദ്ദേശിതമായ പാതയിലൂടെ ചലിക്കുന്നവർ വഴിതെറ്റിപ്പോവുകയില്ല. അയാൾ കണ്ണുമൂടികെട്ടി ഓടുകയാണെങ്കിൽക്കൂടി ലക്ഷ്യസ്ഥാന ത്തെത്തിച്ചേരുന്നതാണ്. ഭഗവാനെ ശരിയായി പൂജിക്കുന്നയാൾ തൻെറ ചിന്തകളെയും, വാക്കുകളെയും, പ്രവൃത്തികളെയും സ്വധർമ്മമനുസരിച്ച് ഭഗവാനിലർപ്പിക്കേണ്ടതാണ്. പരംപൊരുളായ ഭഗവാൻ നാരായണനെ പൂജിക്കാൻ മനസാ-വാചാ-കർമ്മണാ അയാൾ സദാ ജാഗരൂകനാണ്. അങ്ങിനെ അയാൾ ദേഹബുദ്ധി മൂലമുണ്ടായ ദ്വൈതഭാവം ഇല്ലാതാക്കി ഭയത്തിൻെറ മൂലകാരണത്തെ ഇല്ലായ്മ ചെയ്യുന്നു.

അയാൾ ഭഗവാനെ തൻെറ ഗുരുവായും സ്വന്തം ആത്മാവായും ദർശിക്കണം. ദ്വൈതഭാവമെന്നത് സ്വപ്നം പോലെയാണ്. അതൊരു മാനസീകവ്യാപാരമത്രെ. ഇതറിഞ്ഞ് അയാൾ മനസ്സിനെ എല്ലാ ഉപാധികളിൽ നിന്നും സ്വതന്ത്രമാക്കണം. അയാൾ ക്ഷണത്തിൽ ഭയവിമോചിതനാവുന്നതാണ്. എല്ലാ സാമൂഹികാചാരങ്ങൾക്കും അതീതനായി ഭഗവാൻെറ ലീലാവിലാസങ്ങളിൽ മനസ്സുറപ്പിച്ച് അയാൾ സ്വതന്ത്രനായി നടക്കട്ടെ. എല്ലാ ചരാചരങ്ങളെയും വണങ്ങി സ്വശരീരത്തെ ഭഗവൽശരീരമെന്ന് കരുതി ജീവിക്കുന്ന അയാളിൽ ഭഗവദ് പ്രേമവും, പരമസാക്ഷാത്കാരവും, ലൗകീകതയിലുള്ള വിരക്തിയും ഒരേസമയം പ്രകടിതമാവുന്നു.

മഹർഷിയായ ഹരി പറഞ്ഞു:
"ആരൊരുവൻ ആത്മാവിൽ എല്ലാവരെയും ദർശിക്കുന്നുവോ, അതിനെ പരമാത്മാവായി അറിയുന്നുവോ, സകലജീവജാലങ്ങളിലെയും ആത്മാവിനെ ഈശ്വരനായി അറിയുകയും ചെയ്യുന്നുവോ അയാളാണ് ഉത്തമനായ ദൈവപുരുഷൻ. ആരൊരുവൻ ഭഗവാനിൽ ഭക്തനാണോ, ഭഗവൽഭക്തരോട് സൗഹൃദത്തിലാണോ, അജ്ഞാനികളിൽ ദയാവായ്പുള്ളവനാണോ, ശത്രുക്കളോട് ശത്രു-മിത്ര ഭാവമില്ലാത്തവനാണോ അയാൾ മദ്ധ്യമനായ ദൈവപുരുഷൻ. ആരൊരുവൻ ഭഗവാനെ മൂർത്തിപൂജയിലൂടെ ഉപാസിക്കുകയും എന്നാൽ ഭഗവൽഭക്തരിലും മറ്റുള്ളവരിലും ഈശ്വരനെ ദർശിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുവോ അയാൾ ഏറ്റവും താഴ്ന്നനിലയിലുള്ള ദൈവപുരുഷനത്രെ."

ആരൊരുവൻ ഈ ലോകത്തെ ഭഗവാൻെറ മായാശക്തിയുടെ പ്രകടിതരൂപം മാത്രമാണെന്നറിയുന്നുവോ അയാൾ ആ മായയിൽ സ്വയം നഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. അയാളിൽ സുഖാസ്വാദനത്തിനുള്ള ആസക്തി ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ട് കർമ്മങ്ങൾ അയാളെ ബന്ധിക്കുന്നില്ല. അങ്ങിനെ ജനനമരണങ്ങളിൽ നിന്നും അയാൾ മോചിതനാവുന്നു. ഭഗവൽഭക്തന് കുലാഭിമാനമോ, ധനാഭിമാനമോ ഇല്ല. തൻെറ സ്വത്തുക്കളെ അധീനത്തിൽ വച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിൻെറ ദുരിതവും അയാൾക്ക് അനുഭവിക്കേണ്ടതില്ല. സദാ ഭഗവൽസ്മരണയിൽ ജീവിക്കുന്നതുകൊണ്ട് അയാളിൽ അജ്ഞാനത്തിൻെറ തീവ്രജ്വരം ഇല്ലാതാകുന്നു. ഭഗവൽനാമം ഹൃദയത്തിൽ സിംഹാസനസ്ഥമാകയാൽ എല്ലാ പാപങ്ങളും അയാളിൽ ഇല്ലാതാവുന്നു.

ഗുണൈർഗുണാൻ സ ഭുഞ്ജാന ആത്മപ്രദ്യോതിതൈ: പ്രഭു:
മന്യമാന ഇദം സൃഷ്ടമാത്മാനമിഹ സജ്ജതേ (11-3-5)
കർമ്മാണി കർമ്മഭി: കുർവ്വൻ സനിമിത്താനി ദേഹഭൃത്
തത്തത് കർമ്മഫലം ഗൃഹ്ണൻ ഭ്രമതീഹ സുഖേതരം (11-3-6)
കർമ്മണ്യാരഭമാണാനാം ദു:ഖഹത്യൈ സുഖാ യച
പശ്യേത് പാകവിപര്യാസം മിഥുനീചാരിണാം നൃണാം (11-3-18)

അന്തരീക്ഷമുനി പറഞ്ഞു:
ജീവാത്മാക്കളുടെ മോക്ഷത്തിനായി പരംപൊരുൾ സൃഷ്ടിപരിണാമങ്ങൾ നടത്തുന്നത് മായ എന്ന ഊർജ്ജത്തിൻെറ സഹായത്തോടെയത്രെ. പരമാവബോധമാണല്ലോ ആ പരംപൊരുൾ. ഈ വിശ്വത്തെ സൃഷ്ടിച്ച ശേഷം അതു സ്വയം സൃഷ്ടികളിലേക്കിറങ്ങിച്ചെന്ന് മനസ്സും ഇന്ദ്രിയങ്ങളും വിടർത്തി. ഇവകളിലൂടെ അന്തര്യാമി പുറംലോകത്തേയും ദ്രവ്യങ്ങളെയും ആസ്വദിക്കുന്നു. അയാൾ ചിലതരം അനുഭവങ്ങളിൽ ആകൃഷ്ടനാവുകയും ആ അനുഭവങ്ങളെ സാധിതമാക്കിത്തന്ന വസ്തുക്കളിൽ ആസക്തനും ആവുന്നു. അതിനുശേഷം അയാളുടെ കർമ്മങ്ങൾ സുഖാസ്വാദനം തേടിയുള്ളവയും അതിൻെറ പരിണിതഫലങ്ങൾ അയാൾക്ക് അനുഭവിക്കേണ്ടതായും വരുന്നു. അങ്ങിനെ അയാൾ ഈ സൃഷ്ടി ചക്രത്തിൽ നിസ്സഹായനായി വലയുന്നു. ഈ ലോകചക്രത്തിൻെറ അവസാനം നൂറുകൊല്ലം നീണ്ടു നിൽക്കുന്ന ഒരു വരൾച്ച ഉണ്ടാവും. അതിൻെറ അവസാനം വിശ്വാഗ്നിയിൽ എല്ലാം അലിഞ്ഞു ചേരും. അവസാനമായി ഒരു വിശ്വപ്രളയത്തിൽപ്പെട്ട് സകലതും മുങ്ങിപ്പോവും. സൃഷ്ടികൾ ഉൾവലിഞ്ഞ് തങ്ങളുടെ കാരണങ്ങളിലേക്ക് മടങ്ങിപ്പോവും. അവസാനം പ്രകൃതിയിൽ വിലയിക്കുകയും ചെയ്യും. ഇങ്ങിനെ മായ സൃഷ്ടിസ്ഥിതി സംഹാരങ്ങൾ നടത്തുന്നു.

പ്രബുദ്ധമുനി പറഞ്ഞു:
ഒരുവൻ അനവരതം അസന്തുഷ്ടിയെ ഒഴിവാക്കി സുഖമാസ്വദിക്കാൻ പരിശ്രമിക്കുമ്പോൾ വിപരീതഫലമാണ് അവനുണ്ടാവുന്നതെന്ന് അറിയേണ്ടതാണ്. ഇഹലോകത്തോ സ്വർഗ്ഗത്തിൽപോലുമോ നിതാന്തപരമാനന്ദം സാദ്ധ്യമല്ലതന്നെ. കാരണം വെറുപ്പിൽനിന്നും മത്സരത്തിൽനിന്നും ഭയത്തിൽനിന്നും ഉണ്ടാകുന്ന പ്രശ്നങ്ങൾ ഇവിടെയും സ്വർഗ്ഗത്തിലും ജീവിതത്തെ ബാധിക്കും. ഇതറിഞ്ഞ് വിവേകശാലിയായ ഒരുവൻ ആസക്തി വിട്ടവനും സത്യദർശിയുമായ ഒരു ഗുരുവിനെ അഭയം പ്രാപിക്കണം. ഗുരുപൂജയിലൂടെയും ഗുരുസേവയിലൂടെയും ഭഗവൽപ്രേമത്തിലേക്കുള്ള പാതയും ലൗകീക സുഖങ്ങളിലുള്ള അനാസക്തിയും മനുഷ്യബന്ധങ്ങളോടുള്ള ശരിയായ മനോഭാവവും ആത്മനിയന്ത്രണം ശീലിക്കുന്നതെങ്ങിനെയെന്നും ശുദ്ധവും ലളിതവുമായ ജീവിതം നയിക്കുന്നതെങ്ങിനെയെന്നും സകലജീവജാലങ്ങളിലും ആത്മാവിനേയോ ഈശ്വരനേയോ ദർശിക്കുന്നതെങ്ങിനെയെന്നും സ്വന്തം ജീവൻ, ആത്മത്യാഗത്തിലൂടെ ഭഗവാനർപ്പിക്കുന്ന തെങ്ങിനെയെന്നുംഷ ഭഗവൽഭക്തരെയും മറ്റുള്ളവരെയും എങ്ങിനെ സ്നേഹപൂർവ്വം പരിചരിക്കണമെന്നും, തുടർച്ചയായി ഭഗവൽകഥാകഥനവും ശ്രവണവും നടത്തേണ്ടതെങ്ങിനെയെന്നും അയാൾ പഠിക്കണം.

അങ്ങിനെയുള്ള ഭക്തൻ ഭഗവൽസ്മരണയാൽ സദാ വിലീനനായിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ ഭഗവദ് വിരഹ ദു:ഖത്തിൽ തപിച്ചു കണ്ണീരൊഴുക്കിയും ചിലപ്പോൾ ആഹ്ലാദപ്രകടനം നടത്തിയും ഭഗവൽസാന്നിദ്ധ്യം അറിഞ്ഞ് പാടിയും ആടിയും മറ്റു ചിലപ്പോൾ ഈശ്വരസാക്ഷാത്കാരത്തിൽ സ്വയം മറന്നു ശാന്തനും നിശ്ശബ്ദനായും അയാൾ ഇരിക്കുന്നു. ആരൊരുവൻ അങ്ങിനെ ഈശ്വരഭക്തൻെറ അപ്രതീക്ഷിതവും വ്യവസ്ഥാനുസാരിയല്ലാത്തതുമായ കാര്യങ്ങളെ പഠിക്കുന്നുവോ അയാൾക്ക് ഈശ്വരപ്രേമം വർദ്ധിക്കുന്നു.

സത്ത്വം രജസ്തമ ഇതി ത്രിവൃദേകമാദൌ
സൂത്രം മഹാനഹമിതി പ്രവദന്തി ജീവം
ജ്ഞാനക്രിയാർത്ഥഫലരൂപതയോരു ശക്തി
ബ്രഹ്മൈവ ഭാതി സദസച്ച തയോ: പരം യത് (11–3–37)
ആത്മാനം തന്മയം ധ്യായൻ മൂർത്തിം സംപൂജയേദ്ധരേ:
ശേഷാമാധായ ശിരസി സ്വധാമ്ന്യു ദ്വാസ്യ സത്കൃതം (11–3–54)
ഏവ മഗ്ന്യർക്കതോയാദാവതിഥൌ ഹൃദയേ ച യ:
യജതീശ്വരമാത്മാനമചിരാൻമുച്യതേ ഹി സ: (11–3–55)

പിപ്പലായന മഹർഷി പറഞ്ഞു:
രൂപങ്ങൾ സദാ മറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഉൺമ അചഞ്ചലമത്രെ. സ്വപ്ന-ജാഗ്രദ്-സുഷുപ്തി സമയങ്ങളിലെല്ലാം - സമാധിയിൽപ്പോലും അനുസ്യൂതം തുടർന്നു പോവുന്നത് അവബോധം മാത്രം. ആകാശം വീട്ടിനകത്തും പുറത്തും ചുമരിലും എല്ലാം തുടർച്ചയായും വേർപെടാതെയും സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതുപോലെ യാണത്. അത് സൂര്യനേപ്പോലെ സ്വയം സ്പഷ്ടമാണ്. എത്ര വെളിച്ചമുണ്ടായാലും അന്ധനെ തീ ‘കാണിക്കാൻ’ സാധിക്കാത്തതുപോലെ എത്രതന്നെ വിവരിച്ചാലും ഊഹിച്ചാലും ആത്മീയാന്ധത ബാധിച്ചവന് അതിനെ ‘കാണാൻ’ സാധിക്കുകയില്ല. “ഗോചരമായ സൃഷ്ടിക്കുമുൻപും ഉൺമ ഉണ്ടായിരുന്നു. അതിനെ സത്ത്വ-രജ-തമസ്സ് എന്നീ ഗുണങ്ങളിലൂടെ പല രീതിയിൽ വിവരിച്ചു. അനേക രീതികളിലവതരിക്കാൻ കഴിവുള്ള സൂത്രമാനായും, വിശ്വബോധമായും, ജീവനിലെ ‘അഹം’ഭാവമായും അറിവ്-കർമ്മം-കർമ്മഫലം എന്നിവയായും, ഉൺമയും പ്രകടിതമായ ഉൺമയായും, ഇവകൾക്കെല്ലാമതീതമായും, അനന്തമായ ഉൺമ മാത്രമായും വിവരിക്കപ്പെടുന്നു. ഈ ഉൺമക്ക് ജനനമരണങ്ങളോ മാറ്റങ്ങളോ ഇല്ല. അതിൻെറ സർവ്വാന്തര്യാമിത്ത്വം കാരണം അത് എല്ലാ ജീവജാലങ്ങളിലുമധിവസിക്കുന്നു എന്നു മനസ്സിലാക്കാം. കാഴ്ചയുള്ളവനു മാത്രമേ ഈ പ്രകാശം കാണാനാവൂ. ഭഗവൽഭക്തനു മാത്രമേ ഹൃദയം നിറഞ്ഞ ഭക്തി കൊണ്ട് ഈ സത്യത്തെ ‘കാണാൻ’ കഴിയൂ.

അവിർഹോത്ര മുനി പറഞ്ഞു:
ജ്ഞാനികൾ പോലും വൈദീക വിധികളെപ്പറ്റിയും അനുശാസിതമോ നിഷിദ്ധമോ ആയ കർമ്മങ്ങളെപ്പറ്റിയും അവയുടെ വിശിഷ്ടതകളെപ്പറ്റിയും പലപ്പോഴും ശരിയായ ധാരണയില്ലാത്തവരത്രെ. വേദങ്ങൾ കൊട്ടിഘോഷിക്കുന്നത് കർമ്മത്തെ കർമ്മം കൊണ്ട് നേരിടാനാണ്. വിഡ്ഢികളായവരെ അതിലേക്കാകർഷിക്കാൻ സ്വർഗ്ഗജീവിതം തുടങ്ങിയ പ്രലോഭനങ്ങളും അതു നൽകുന്നു. അജ്ഞാനിയായ വിഡ്ഢി വേദശാസനകളെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതായാൽ തീർച്ചയായും അവസാനമില്ലാത്ത കർമ്മങ്ങൾക്കും പ്രതിപ്രവർത്തനങ്ങൾക്കും ഇരയാവുന്നു. എന്നാൽ വേദാനുസാരിയായ കർമ്മങ്ങൾ ഇഹലോക ലാഭേഛയോ സ്വർഗ്ഗലാഭേഛയോ കൂടാതെ അനുഷ്ടിക്കുന്ന ഒരുവന് മോക്ഷം ലഭിക്കുന്നു. അങ്ങിനെയുള്ളവനുവേണ്ടി വിപുലവും ഫലവത്തുമായ തന്ത്രവിധികളിലൂടെ ഭഗവാനെ ആരാധിക്കുന്നതെങ്ങിനെയെന്നുള്ള വിശദീകരണങ്ങൾ വേദങ്ങളിലുണ്ട്. ഈ മാർഗ്ഗങ്ങൾ ഗുരുമുഖത്തുനിന്നും പഠിച്ച ഒരുവൻ തൻെറ ഇഷ്ടാനുസരണം ഒരു ഈശ്വരബിംബത്തെ പൂജിക്കണം. “സ്വയം ഈശ്വരവിലീനനായി കണക്കാക്കി ഭഗവൽപ്പൂജ നടത്തി പൂജാസമയത്ത് പവിത്രമാക്കപ്പെട്ട പുഷ്പവും ജലവും അയാൾ തലയിലണിയണം. ഇങ്ങിനെ അയാൾ അഗ്നിയിലും ജലത്തിലും സൂര്യനിലും അതിഥിയിലും സ്വന്തമാത്മാവിലും ഉള്ള ഈശ്വരനെ പൂജിക്കണം. അങ്ങിനെ അയാൾ താമസംവിനാ മോക്ഷപദം പ്രാപിക്കുന്നു.”

**ത്വാംസേവതാം സുരകൃതാ ബഹവോ*f*ന്തരായാ:
സ്വൌകോ വിലംഘ്യ പരമം വ്രജതാം പദം തേ
നാന്യസ്യ ബർഹിഷി ബലീൻ ദദത: സ്വഭാഗാൻ
ധത്തേ പദം ത്വമവിതാ യദി വിഘ്ന മൂർദ്ധ്നി (11-4-10)
ക്ഷുത്തൃട്ത്രികാലഗുണമാരുതജൈഹ്യശൈശ്ന്യാ
നസ്മാനപാരജലധീനതിതീര്യ കേചിത്
ക്രോധസ്യ യാന്തി വിഫലസ്യ വശം പദേ ഗോർ
മ്മജ്ജന്തി ദുശ്ചരതപശ്ച വൃഥോത്സൃജന്തി (11-4-11)**

ദ്രുമിള മുനി പറഞ്ഞു:
ഇഹലോകവും സ്വർലോകങ്ങളും പാതാളങ്ങളുമെല്ലാം ഭഗവാൻെറ ശരീരമത്രെ. അദ്ദേഹം എല്ലാവരുടെ ഉള്ളിലും അധിവസിക്കുന്നതാകയാൽ 'പുരുഷൻ' എന്നറിയപ്പെടുന്നു. സകലജീവികളുടെയും ജീവൻ അവിടുന്നാണ്. രാജസബ്രഹ്മാവായി ഭഗവാൻ സൃഷ്ടി നടത്തുന്നു. സാത്വികവിഷ്ണുവായി സംരക്ഷ നൽകുന്നു. താമസരുദ്രനായി സംഹാരവും ചെയ്യുന്നു.

ആത്മജ്ഞാനം പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിനായി ഭഗവാൻ സ്വയം സനാതനമഹർഷിയായ നാരായണനായും നരനായും അവതാരമെടുത്തു. പണ്ടുകാലത്ത് ദക്ഷൻെറയും ധർമ്മയുടെയും പുത്രിയായ മൂർത്തിയിലാണ് ഭഗവാൻ ജനിച്ചത്. സ്വർഗ്ഗരാജനായ ഇന്ദ്രന് നാരായണൻ കഠിന തപസ്സിലേർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത് തന്നെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടനാക്കുവാനാണോ എന്ന സംശയം ഉണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് പതിവുപോലെ ഇന്ദ്രൻ കാമദേവനെ അയച്ച് മുനിയുടെ തപസ്സിന് ഭംഗം വരുത്താൻ ഏർപ്പാടു ചെയ്തു. കാമദേവനും അപ്സരകന്യകമാരുടെ ഒരു സഞ്ചയവും നാരായണൻ തപസ്സനുഷ്ടിക്കുന്നിടത്തു ചെന്നു. അവർ മുനിയുടെ മുന്നിൽ തങ്ങളുടെ വിദ്യകൾ പ്രയോഗിച്ചപ്പോൾ അവയാൽ വശംവദനാകുന്നതിനു പകരം മുനി പുഞ്ചിരിയോടെ അവരെ എതിരേറ്റു സ്വാഗതം ചെയ്തു. വിനയാന്വിതനായി ഉപചാരങ്ങളും നൽകി. ദേവൻമാർ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. അതേ സമയം ഭഗവാൻെറ (നാരായണൻ) സമീപത്ത് മറ്റൊരുപറ്റം കന്യകമാർ - അപ്സരസ്സുകളേക്കാൾ സൗന്ദര്യമുള്ളവർ - പ്രത്യക്ഷമായി. ഗർവ്വഭംഗം വന്ന കാമദേവനും കൂട്ടരും നാരായണനെ വണങ്ങി ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു. "അവിടുന്ന് മായക്കതീതൻ. അതുകൊണ്ട് ഞങ്ങളുടെ ബാലിശമായ വിളയാട്ടങ്ങൾ അങ്ങയെ ബാധിക്കുന്നില്ല. ആരാണോ തങ്ങളുടെ നിലയെ അതിശയിച്ചു കടന്നുപോകാൻ ശ്രമിക്കുന്നത് അവരുടെ പ്രയത്നങ്ങളെ ദേവൻമാർ തടസ്സപ്പെടുത്തുന്നു. എന്നാൽ അവരെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്ന പക്ഷം അവർ വിഘ്നങ്ങളേതും നൽകുന്നില്ല. പക്ഷേ അവിടുത്തെ ഭക്തനെ ഒന്നുംതന്നെ ബാധിക്കുന്നില്ല. അവിടുത്തെ കൃപകൊണ്ട് വിഘ്നങ്ങൾക്കുമുകളിൽ ചവിട്ടിക്കയറി ഭക്തൻ ആ പാദങ്ങളിലേക്ക് ഉയർന്നു പോകുന്നു. ചിലർക്ക് ഞങ്ങളുടെ ദൂതൻമാരായ വിശപ്പ് ദാഹം തണുപ്പ് എന്നിവയെ അതിശയിച്ച് ജീവിക്കാനാവുന്നു. എന്നാൽ അവർ ക്രോധം എന്ന വികാരത്തിനടിമപ്പെട്ടും പോകുന്നു. സമുദ്രം പ്രയാസമില്ലാതെ തരണം ചെയ്തയാൾ ചെറിയൊരു കുഴിയിലെ വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങിപ്പോകുംപോലെയാണത്. അങ്ങ് അവിടുത്തെ പ്രവൃത്തികൾ കൊണ്ട് ശരിയായ മാർഗ്ഗം കാണിച്ചിരിക്കുന്നു. അവിടുത്തെ ഭക്തൻ തൻെറ തപസ്സിനു ഭംഗം വരുത്തുന്നവരെപ്പോലും ശപിക്കുന്നില്ല. ദേവൻമാർ സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. കൂട്ടത്തിൽ നാരായണനെ സേവിച്ചിരുന്ന സുന്ദരിമാരിലഗ്രഗണ്യയായ ഉർവ്വശിയെ കൂടെ കൊണ്ടുപോവുകയും ചെയ്തു.

ഭഗവാൻ പലേ രൂപഭാവങ്ങളിൽ ധർമ്മസംസ്ഥാപനം നടത്തുകയും ദുഷ്ടരെ നിഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു. അങ്ങിനെയുള്ള അവതാരങ്ങൾ അനവധിയത്രെ. അവിടുത്തെ മഹിമയും സവിശേഷതയും ഗുണഗണങ്ങളും വർണ്ണനാതീതവും അനന്തവുമാണ്.

യങ്ഘ്രാണഭക്ഷോ വിഹിത: സുരായാസ്തഥാ പശോരാലഭനം ന ഹിംസാ
ഏവം വ്യവായ: പ്രജയാ ന രത്യാ ഇമം വിശുദ്ധം ന വിദു: സ്വധർമ്മം (11–5–13)
യേ ത്വനേവം വിദോfസന്ത: സ്തബ്ധാ: സദഭിമാനിന:
പശൂൻ ദ്രുഹ്യന്തി വിസ്രബ്ധാ: പ്രേത്യ ഖാദന്തി തേ ച താൻ (11–5–14)
ധ്യേയം സദാ പരിഭവഘ്നമഭീഷ്ടദോഹം
തീർത്ഥാസ്പദം ശിവവിരിഞ്ചിനുതം ശരണ്യം
ഭൃത്യാർത്തിഹം പ്രണതപാല ഭവാബ്ധി പോതം
വന്ദേ മഹാപുരുഷ തേ ചരണാരവിന്ദം (11–5–33)
കലിം സഭാജയന്ത്യാര്യാ ഗുണജ്ഞാ: സാരഭാഗിന:
യത്ര സങ്കീർത്തനേനൈവ സർവ്വ: സ്വാർത്ഥോfഭി ലഭ്യതേ (11–5–36)

ചാമസമുനി പറഞ്ഞു: ഭഗവാൻെറ അവയവങ്ങളിൽ നിന്നും മനുഷ്യൻെറ നാലു വിഭാഗങ്ങൾ ജനിച്ചു- ബ്രാഹ്മണർ, ക്ഷത്രിയർ, വൈശ്യർ, ശൂദ്രർ. ഇവരിൽ ആരാണോ ഭഗവാൻ ഹരിയെ ആരാധിക്കാത്തത്, അവർ മനുഷ്യജൻമം പാഴാക്കി നരകത്തിൽ പതിക്കുന്നു. വേദപഠനാർഹതയുള്ള ബ്രാഹ്മണന് ആത്മജ്ഞാനത്തിനുള്ള ഉപാധി വേദപഠനമാണല്ലോ. എന്നാൽ അവർ വേദങ്ങളെ തെറ്റായരിതിയിൽ വായിച്ചു വ്യാഖ്യാനിക്കുകയും വൈദീകനിരോധനങ്ങളെ അവഗണിച്ച് മദ്യപിക്കുകയും മൃഗബലി നടത്തുകയും ലൈംഗീകതക്കടിമപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. വേദങ്ങൾ ഒരു സൗജന്യമെന്ന നിലയിൽ ഇവയെല്ലാം ആത്മനിയന്ത്രണമില്ലാത്ത അജ്ഞാനികൾക്കനുവദിച്ചു കൊടുത്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും മദ്യം മണക്കാൻ മാത്രവും മൃഗങ്ങൾ യാഗശാലയെ അലങ്കരിക്കാൻ മാത്രവും ലൈംഗീകാസ്വാദനം സന്താനോൽപ്പാദനാർത്ഥം മാത്രവും ആയിരിക്കണം. ഇതിനെപ്പറ്റി വിവരമില്ലാത്തവർ ധാർഷ്ട്ര്യത്തോടെ സ്വയം ജ്ഞാനികളെന്നുനടിച്ച് മൃഗങ്ങളെ കൊല്ലുന്നു. എന്നാൽ അവയോ ഇഹലോകം വെടിയുമ്പോൾ ഇവരെ കൊല്ലുകയും ചെയ്യുന്നു. അതുപോലെ ഭഗവൽഭക്തരെയും ഭഗവാനെത്തന്നെയും വെറുക്കുകയും നശ്വരമായ ശരീരത്തോട് ആസക്തരായിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നവരും താത്വീകമായി സത്യജ്ഞാനം അറിവുണ്ടെങ്കിലും ലൗകീകതയോട് ആസക്തി പൂണ്ടിരിക്കുന്നവരും വികാസ പരിണാമത്തിൻെറ പാതയിൽ താഴേയ്ക്കു പോകുന്നു.

കരഭജനൻ പറഞ്ഞു: സത്യയുഗത്തിൽ ഭഗവാന് ധവളനിറമായിരുന്നു. സമമാനസരും ശാന്തശീലരുമായവർ ഭഗവാനെ തപശ്ചര്യയിലൂടെയും മറ്റും ആരാധിച്ചു. ത്രേതായുഗത്തിൽ ഭഗവാന് ചുവപ്പുകലർന്ന നീലനിറമായിരുന്നു. വൈദീകയാഗങ്ങളിലൂടെ വേദം പഠിച്ചവർ ഭഗവാനെ പൂജിച്ചു. ദ്വാപരയുഗത്തിൽ ഭഗവാന് കടുംതവിട്ടുനിറമായിരുന്നു. മനുഷ്യർ വൈദികയാഗങ്ങളിലൂടെയും താന്ത്രികവിദ്യകളിലൂടെയും ഭഗവാനെ ആരാധിച്ചു. കലിയുഗത്തിൽ ഭഗവാൻെറ നിറം കറുപ്പേറിയതത്രെ. ഭഗവാൻെറ മഹിമകൾ പാടി മനുഷ്യർ ആരാധന ചെയ്യുന്നു. അവിടുത്തെ പാദങ്ങളിൽ ഞാനഭയം തേടുന്നു. അല്ലയോ ഭഗവാനേ, ആ പാദങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ദുരിതങ്ങളെ അകറ്റി അഭീഷ്ടങ്ങളെ സാധിപ്പിച്ചു തരുന്നു. പവിത്രതയുടെ ഉറവിടമായ അവ ദേവൻമാരാൽ ആരാധിക്കപ്പെടുന്നു. അവ ഭക്തൻെറ യാതനകളെ അകറ്റുന്നു. സംസാരസാഗരം തരണം ചെയ്യാനുള്ള -പ്രാപഞ്ചികമായ അസ്തിത്വത്തിനപ്പുറത്തേക്ക് പോകാനുള്ള - വഞ്ചിയാണവ. വാസ്തവത്തിൽ ഭഗവാൻ തൻെറ ഭക്തർക്ക് ഈ യുഗത്തിൽ ക്ഷിപ്രപ്രസാദിയത്രെ. വിവേകശാലികൾ, ഭഗവൽമഹിമകളെ വാഴ്ത്തിയും നാമങ്ങൾ പാടിയും അവിടുത്തെ സാക്ഷാത്കരിക്കാനാവുന്ന ഈ കലിയുഗത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു. ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ ഭഗവൽഭക്തരായ അനേകംപേർ ഉണ്ടാവും. ഇവർ ലൗകീകതയെല്ലാം വെടിഞ്ഞ് ഭഗവാനിലഭയം പ്രാപിച്ച് ക്ഷണനേരത്തിൽ ദേവൻമാരോടും മഹർഷിമാരോടും പിതാമഹാൻമാരോടുമുള്ള കടപ്പാടുകൾക്കെല്ലാം അതീതരാവുന്നു. അങ്ങിനെയുള്ള ഭക്തൻ ചെയ്യുന്ന പാപങ്ങൾപോലും ഭക്തിയാൽ കഴുകപ്പെടുന്നു.

ശുകമുനി തുടർന്നു: വസുദേവരോട്, ശ്രീകൃഷ്ണൻ ഭഗവാൻെറ അവതാരമാണെന്നുള്ള വസ്തുത നാരദൻ വീണ്ടും ഓർമ്മിപ്പിച്ചു. ഈ വാക്കുകൾ കേട്ട് ദേവകിയും വസുദേവനും ഈശ്വരസാക്ഷാത്കാരം നേടി. ഈ അനുശാസനത്തെ ധ്യാനിക്കുന്നവർക്ക് ആത്മസാക്ഷാത്കാരം ലഭിക്കുന്നു.

നതാ: സ്മ തേ നാഥപദാരവിന്ദം
ബുദ്ധീന്ദ്രിയപ്രാണമനോ വചോഭി:
യച്ചിന്ത്യതേ/ന്തർഹൃദിഭാവയു ക്തൈർ
മ്മുമുക്ഷുഭി: കർമ്മയോരുപാശാത് (11-6-7)
ഭൂമേർഭാരാവതാരായ പുരാ വിജ്ഞാപിത: പ്രഭോ
ത്വമസ്മാഭിരശേഷാത്മം സ്തത്തഥൈവോപപാദിതം (11-6-21)
ധർമ്മശ്ച സ്ഥാപിത: സത്സു സത്യസന്ധേഷു വൈ ത്വയാ
കീർത്തിശ്ച ദിക്ഷു വിക്ഷിപ്താ സർവ്വലോകമലാപഹാ (11-6-22)

ശുകമുനി തുടർന്നു:
അധികം താമസിയാതെ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നും ബ്രഹ്മാവിൻെറ നേതൃത്വത്തിൽ ദേവൻമാർ എല്ലാവരും ദ്വാരകയിൽ ഭഗവാൻ കൃഷ്ണനെ കാണാൻ ചെന്നു. അവർ ഭഗവാനെ പുഷ്പമർപ്പിച്ച് വാഴ്ത്തിപ്പാടി. "ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്കുന്നു പ്രഭോ. ഞങ്ങളുടെ ബുദ്ധി, മനസ്സ്, പ്രാണവായു, വാക്ക് എന്നിവയെല്ലാം അവിടുത്തെ കുമ്പിടുന്നു. കർമ്മപാശത്തിൽനിന്നു മുക്തി നേടാനാഗ്രഹിക്കുന്ന ഭക്തശിരോമണികൾ നിരന്തരം ധ്യാനിക്കുന്നത് ആ പദകമലങ്ങളെ യാണല്ലോ."

ബ്രഹ്മാവ് പറഞ്ഞു:
ഭൂമിയുടെ ഭാരം കുറയ്ക്കാനായി ഞങ്ങൾ അവിടുത്തോടപേക്ഷിക്കുകയുണ്ടായി. അങ്ങ് ഞങ്ങളുടെ പ്രാർത്ഥന നിറവേറ്റുകയും ചെയ്തു. അങ്ങ് ഭൂമിയിൽ ധർമ്മസ്ഥാപനം നടത്തുകയും ചെയ്തു. ധർമ്മസംരക്ഷണവും പരിപാലനവും അവിടുന്ന് സ്വഭക്തൻമാരെ ഏൽപ്പിക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. സകല പാപങ്ങളെയും ഇല്ലാതാക്കുന്ന അവിടുത്തെ മഹിമാവിശേഷം ലോകം മുഴുവൻ പരന്നു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നൂറ്റി ഇരുപത്തിയഞ്ച് കൊല്ലം മുൻപ് അങ്ങ് യദുകുലത്തിൽ പിറന്നു. ഇപ്പോൾ തിരികെ അവിടുത്തെ സ്ഥിരവാസസ്ഥലത്തേക്ക് മടങ്ങാൻ സമയമായിരിക്കുന്നു.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
എൻെറ ഉദ്ദേശം അതുതന്നെയാണ്. എൻെറ സംരക്ഷണത്തിൽ കഴിഞ്ഞിരുന്ന യാദവർ അഹംഭാവികളും ധിക്കാരികളുമായിരിക്കുന്നു. ഇത്രയും കാലം ധാർമ്മീകച്യുതി വരുത്തുന്നതിൽ നിന്നും അവരെ തടയാൻ എനിക്ക് കഴിഞ്ഞിരുന്നു. എന്നാൽ ഇനി മറ്റാർക്കും അതിന് കഴിയുകയില്ല. അതിനാൽ ഞാൻ ബ്രാഹ്മണരെക്കൊണ്ട് അവർക്ക് ഒരു ശാപമേൽപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ ശാപഫലം യദുകുലത്തിൽ കണ്ടു തുടങ്ങുമ്പോൾ ഞാൻ ഇവിടം വിടുന്നതാണ്.

ഉടനേ തന്നെ ദ്വാരകയിൽ ദു:ശ്ശകുനങ്ങൾ കണ്ടു തുടങ്ങി. ശ്രീകൃഷ്ണൻ യാദവരോട് അവിടംവിട്ട് പ്രഭാസമെന്ന ഒരിടത്തേക്ക് കുടിയേറിപ്പാർക്കാൻ ഉപദേശിച്ചു. പ്രഭാസം ഒരു പുണ്യസ്ഥലമത്രെ. ക്ഷയരോഗികൾ പോലും അവിടെ സുഖപ്പെടുന്നു. യാദവർ യാത്രയ്ക്കു വേണ്ട തയ്യാറെടുപ്പ് നടത്തുമ്പോൾ ഉദ്ധവർ അവിടെയെത്തി ഭഗവാനെ കണ്ടു.

ഉദ്ധവർ പറഞ്ഞു:
ഭഗവാനേ അവിടുന്ന് ഇഹലോകവാസം അവസാനിപ്പിക്കാൻ പോവുന്നു എന്നുറപ്പായിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾ സദാ അവിടുത്തെ സഹചാരികൾ ആയിരുന്നു. ഇത്രയുംകാലം ഒരുമിച്ച് കഴിഞ്ഞിട്ട് ഇപ്പോൾ വേർപെടുക അസാദ്ധ്യം. അതു ഞങ്ങൾ സഹിക്കുന്നതെങ്ങിനെ? ദയവായി എന്നെയും കൂടെ കൊണ്ടുപോകൂ. സകലതും ഉപേക്ഷിച്ച മഹർഷിവര്യൻമാർ നീണ്ടകാലത്തെ തപസ്സും ധ്യാനവും കൊണ്ട് അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾ കർമ്മചക്രത്തിൽ ഉഴറുന്നവരെങ്കിലും സംസാരസാഗരം തരണം ചെയ്യാനായി അവിടുത്തെ കഥകളും മഹിമാവിലാസങ്ങളും ഞങ്ങൾക്കു സ്വന്തമായുണ്ട്.

പുംസോƒയുക്തസ്യ നാനാർത്ഥോ ഭ്രമ: സ ഗുണദോഷഭാക്
കർമ്മാകർമ്മവികർമ്മേതി ഗുണദോഷധിയോ ഭിദാ (11-7-8)
തസ്മാദ്യുക്തേന്ദ്രിയഗ്രാമോ യുക്തചിത്ത ഇദം ജഗത്
ആത്മനീക്ഷ സ്വ വിതതമാത്മാനം മയ്യധീശ്വരേ (11-7-9)
ദോഷബുദ്ധ്യോഭയാതീതോ നിഷേധാന്ന നിവർത്തതേ
ഗുണബുദ്ധ്യാ ച വിഹിതം നകരോതി യഥാർഭക: (11-7-11)

കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരി തന്നെ. ഞാൻ ലോകവാസം അവസാനിപ്പിക്കാൻ പോകുന്നു. എന്റെ അവതാരോദ്ദേശം നിറവേറിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ബ്രഹ്മാവും കൂട്ടരും ഞാൻ സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു വരാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഞാൻ മടങ്ങിയാൽ ഉടൻ കലിയുഗം ആരംഭിക്കുകയായി. മനുഷ്യർ അധാർമ്മീക മാർഗ്ഗങ്ങളിലേക്ക് തിരിയാൻ തുടങ്ങും. അങ്ങിനെയുള്ള ഒരു ലോകം ഉദ്ധവാ അങ്ങേയ്ക്കു ചേർന്നതല്ല. എല്ലാ ബന്ധങ്ങളും ആസക്തികളും ഉപേക്ഷിച്ചാലും. അവയ്ക്ക് ശരിയായ ഉൺമയില്ലെന്ന് മനസ്സിലാക്കുക. ഈ ലോകം മുഴുവൻ മനസ്സിന്റെ വിക്ഷേപം മാത്രം. ഈ പ്രകടിതാവസ്ഥ സത്യമല്ല തന്നെ. “ആരൊരുവൻ ഉള്ളിൽ സത്യവുമായി ഒന്നുചേർന്നിരിക്കുന്നില്ലയോ അവൻ ഇവിടെ നാനാത്വം ദർശിക്കുന്നു. അങ്ങിനെയുള്ള ഒരാൾക്ക് ശരിയും തെറ്റുമായുള്ള കർമ്മങ്ങൾ എന്ന വിവേചനം ഉണ്ട്. യോഗമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ആത്മനിയന്ത്രണം വരുത്തി ഈ ലോകം മുഴുവനും നിന്റെ ആത്മാവാണെന്നും അതിന്റെ നാഥനായി ഞാൻ വാഴുന്നുവെന്നും അറിയുക. അങ്ങിനെ എല്ലാ നൻമ-തിൻമഭാവങ്ങളും ഉപേക്ഷിക്കുമ്പോൾ സദ്കർമ്മങ്ങളി ലേയ്ക്കോ ദുഷ്കർമ്മങ്ങളിലേയ്ക്കോ യാതൊരുവിധ പ്രതിപത്തിയും ഉണ്ടാവുകയില്ല. ദുഷ്കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാതിരിക്കുന്നത് പാപഭീതികൊണ്ടോ സദ്കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുന്നത് പുണ്യമാഗ്രഹിച്ചിട്ടോ ആവുകയില്ല. കർമ്മങ്ങൾ ഒരു ശിശുവിൻേറതുപോലെ അയത്നലളിതമായിരിക്കും. അപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഒരിക്കലും തെറ്റിലേക്കു വഴുതി വീഴുകയില്ല. വിശ്വംമുഴുവനും ആത്മാവെന്നുകണ്ട് നിങ്ങൾക്ക് ആത്മശാന്തിയുണ്ടാവും. സകല ജിവജാലങ്ങൾക്കും നിങ്ങൾ സുഹൃത്താകുന്നു.

ഉദ്ധവർ പറഞ്ഞു:
ഭഗവാനേ, അവിടുന്നു വ്യാഖ്യാനിച്ച സന്യാസമാർഗ്ഗം സുഖാസ്വാദനത്വരമുഴുവനും വിട്ടുപോകാത്തവർക്ക് സാദ്ധ്യമാവുകയില്ല. അവിടുത്തോട് ഹൃദയം നിറഞ്ഞ ഭക്തിയില്ലാത്തവർക്കും അത് അപ്രാപ്യമത്രെ. ദയവു ചെയ്ത് അനാസക്തിയും സന്യാസവും എങ്ങിനെ നേടാമെന്നു പറഞ്ഞു തന്നാലും. അല്ലയോ നാരായണാ, മനുഷ്യന്റെ ശരിയായ സുഹൃത്തായുള്ള ഭഗവാനേ, ഞാനങ്ങയിൽ അഭയം തേടുന്നു.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
ഈ ലോകത്ത് ഒരുവൻ സ്വയം തന്റെ ആത്മോദ്ധാരണം നടത്തണം. ഒരുവൻ അവനവന്റെ തന്നെ ഗുരുവത്രെ. കാരണം എന്തെല്ലാം കാണുന്നു, അനുമാനിക്കുന്നു എന്നതനുസരിച്ച് പരമാനന്ദപദത്തിലേക്കുള്ള പാത അവൻ സ്വയം കണ്ടെത്തുകയാണ് ചെയ്യുന്നത്. ജീവജാലങ്ങളിൽ എനിക്കേറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ടത് മനുഷ്യരെയാണ്. ജാഗരൂകമായ നിരീക്ഷണത്തിലൂടെ അവന് എന്നെ സാക്ഷാൽക്കരിക്കാൻ കഴിയും.

ഇക്കാര്യത്തിനുദാഹരണമായി നമുക്ക് ഒരു കഥയുണ്ട്. ഒരു യദുവും സന്യാസിയും തമ്മിലുള്ള സംഭാഷണമാണതിലെ വിഷയം. തേജസ്വിയും യുവത്വം തുളുമ്പുന്നവനുമായ ഒരു സന്യാസി തന്റെ വേഷഭൂഷകളിൽ ശ്രദ്ധയേതുമില്ലാതെ ഭയരഹിതനായി അലയുന്നതു കണ്ടിട്ട് യദു അദ്ദേഹത്തോട് ഇങ്ങിനെ ചോദിച്ചു.

**സന്തിമേ ഗുരവോ രാജൻ ബഹവോ ബുദ്ധ്യുപാശ്രിതാ:
യതോ ബുദ്ധിമുപാദായ മുക്തോഽടാ മീഹതാൻ ശൃണു (11-7-32)**

യദു പറഞ്ഞു:
അരോഗദൃഢഗാത്രനായ അങ്ങയെ ലൗകീകവും ഇന്ദ്രിയപരവുമായ ആസക്തിയേതുമില്ലാതെ ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെയോ അല്ലെങ്കിൽ ഭ്രാന്തനേപ്പോലെയോ ഭൂതപ്രേതാദികളെപ്പോലെയോ അലഞ്ഞു നടക്കാൻ ഇടയാക്കിയ വിജ്ഞാനസാരത്തിൻെറ സ്രോതസസ് എവിടെയാണ്?

മുനി പറഞ്ഞു:
എൻെറ ബുദ്ധി ഉണർന്നത് ഇരുപത്തിനാലു ഗുരുക്കൻമാരിലൂടെയാണ്. ഭൂമി, വായു, ആകാശം, ജലം, അഗ്നി, ചന്ദ്രൻ, സൂര്യൻ, പ്രാവ്, പെരുമ്പാമ്പ്, കടൽ, ഈയാംപാറ്റ, തേനീച്ച, ആന, തേനീച്ച വളർത്തുന്നവൻ, മാൻ, മത്സ്യം, നർത്തകിയായ പിംഗള, കഴുകൻ, ശിശു, പെൺകുട്ടി, അമ്പുണ്ടാക്കുന്നവൻ, പാമ്പ്, എട്ടുകാലി, കടന്നൽ, എന്നിവരാണാ ഗുരുക്കൻമാർ.

ഭൂമിയിൽ നിന്നും ഞാൻ ക്ഷമാശീലം പഠിച്ചു. പരിഹാസപാത്രമായാൽ പോലും ഭൂമിയേപ്പോലെ തൻെറ കടമകൾ ഉപേക്ഷിക്കാതെ ക്ഷമാശീലനായി ഒരുവൻ വർത്തിക്കണം. മരങ്ങളിലൂടെയും മലകളിലൂടെയും ഭൂമി എന്നെ നിസ്വാർത്ഥസേവനമെന്തെന്ന് പഠിപ്പിച്ചു. ലോകത്തു മുഴുവൻ സകലവസ്തുക്കളിൽക്കൂടിയും അലഞ്ഞു തിരിയുമ്പോഴും സ്വയം മാലിന്യമേശാതെ എങ്ങിനെ സ്വതന്ത്രനായി നടക്കാം എന്ന് വായു എന്നെ പഠിപ്പിച്ചു. പ്രാണവായു എന്ന നിലയിൽ വായു എന്നെ സംതൃപ്തിയെന്തെന്നു പഠിപ്പിച്ചു. അതാതവസരങ്ങളിൽ വേണ്ടത്ര മാത്രമേ നാം ശ്വസിക്കുന്നുള്ളു. അതുപോലെ ജീവിതം ജീവിക്കാനാണ്- വെറും ഇന്ദ്രിയ സുഖഭോഗത്തിനായല്ല. ഒരുവൻ പട്ടിണികിടന്ന് മരിക്കരുത് എന്നാൽ അവൻെറ ജീവിതം ഭക്ഷണാർത്ഥം മാത്രമാവരുത്. ആകാശംപോലെ സർവ്വവ്യാപിയാണ് ആത്മാവ്. ആകാശത്തിൽ പ്രത്യക്ഷവും അപ്രത്യക്ഷവുമാകുന്ന വസ്തുക്കൾ ആകാശത്തിൻെറ സ്വഭാവത്തെ മാറ്റിമറിക്കുന്നില്ല. ജലം പോലെ ശുദ്ധവും മധുരിമയാർന്നതും സുതാര്യവുമായിരിക്കണം ഒരു യോഗിവര്യൻെറ ജീവിതം. അഗ്നിയെപ്പോലെ എല്ലാ മാലിന്യങ്ങളെയും എരിക്കാൻ യോഗിക്ക് കഴിയും. പ്രകടിതമായ അവസ്ഥകൾക്ക് പിറകിലായി ഒളിഞ്ഞിരിക്കുന്നതാണ് ഉൺമ എന്നും അഗ്നിയിൽ നിന്നും പഠിക്കാം. അഗ്നിയേപ്പോലെ യോഗിവര്യനും പ്രകാശവാനാണ്. അടുത്തുവരുന്ന അശുദ്ധവസ്തുക്കൾക്കൊന്നും അഗ്നിയെ ബാധിക്കാനാവാത്തതുപോലെ യോഗിവര്യനും ജിവിക്കണം. അഗ്നി എപ്രകാരമാണോ ചിലപ്പോൾ പ്രകടമായും മറ്റുചിലപ്പോൾ ഒളിഞ്ഞും നിലകൊള്ളുന്നത് അപ്രകാരം യോഗി നിലകൊള്ളുന്നു. അയാൾ എന്നും എല്ലാവരാലും പൂജിക്കപ്പെടുന്നു. ചന്ദ്രൻെറ വൃദ്ധിക്ഷയങ്ങൾ എന്നെ പഠിപ്പിച്ചത് ജനനമരണങ്ങൾ ആത്മാവിനല്ല എന്നാണ്. സൂര്യൻ ജലത്തെ നീരാവിയാക്കി പിന്നീടതിനെ മഴയാക്കിപ്പെയ്യിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവയുമായി യാതൊരുവിധ ബന്ധവും പുലർത്തുന്നില്ല. യോഗിയുടെ കർമ്മങ്ങളും ഇപ്രകാരമായിരിക്കണം. ഞാനൊരിക്കൽ ഒരു പ്രാവ് തൻെറ ഇണയോടും കുട്ടികളോടുമൊപ്പം ഒരു മരത്തിൽ കഴിയുന്നതു കണ്ടു. ഒരു വേടൻ ആ പക്ഷിക്കുഞ്ഞുങ്ങളേയും അമ്മപ്പക്ഷിയേയും വലയിലാക്കി. ആസക്തിപൂണ്ട് ആൺപക്ഷിയും വലയിലേക്കെടുത്തു ചാടി. ഈ പ്രാവിൽനിന്നും ലൗകീകാസക്തിഷ കണ്ണഞ്ചിക്കുന്ന ഇരുട്ടാണെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി.

ഓം

സുഖ മൈന്ദ്രിയകം രാജൻ സ്വർഗ്ഗേ നരക ഏവ ച
ദേഹിനാം യദ്യഥാ ദു:ഖം തസ്മാന്നേച്ഛേത തദ് ബുധ: (11–8–1)
ന ഹ്യംഗാജാതനിർവ്വേദോ ദേഹബന്ധം ജിഹാസതി
യഥാ വിജ്ഞാനരഹിതോ മനുജോ മമതാം നൃപ (11–8–29)

മുനി തുടർന്നു:

ഇന്ദ്രിയസുഖങ്ങളും വേദനകളും സ്വർഗ്ഗനരകങ്ങളിൽ ലഭ്യമാണ്. അതിനാൽ വിവേകിയായവൻ അവയെ ആഗ്രഹിക്കരുത്. പെരുമ്പാമ്പിനേപ്പോലെ കിട്ടുന്നതെന്തും കൊണ്ട് ഒരുവൻ സംതൃപ്തനായി ജീവിക്കണം. ഒരു സന്യാസിവര്യൻ ശാന്തശീലനും അക്ഷോഭ്യനും ആഴമളക്കാനരുതാത്തവനും അഭേദ്യനും ഇഷ്ടാനിഷ്ടങ്ങൾ ബാധിക്കാത്തവനും ആയിരിക്കണം. സമുദ്രം ഇങ്ങിനെയാണല്ലോ. കടലിൽ വന്നുചേരുന്ന നദികൾ ജലസമൃദ്ധമോ വറ്റിവരണ്ടതോ എന്ന വ്യത്യാസമില്ലാതെ അതു നിലകൊള്ളുന്നതുപോലെ ഒരു സന്യാസി സമചിത്തനും പ്രിയവും അപ്രിയവുമായ അനുഭവങ്ങളെ ഒരുപോലെ സ്വീകരിക്കുന്നവനുമായിരിക്കണം. ഈയാംപാറ്റ അഗ്നിപ്രഭയിൽ കുടുങ്ങി അതിൽ ചാടി എരിഞ്ഞൊടുങ്ങുന്നതുപോലെ വിഡ്ഢിയായ മനുഷ്യൻ സ്ത്രീയിൽ ഭ്രമിച്ച് വശനായി ആത്മീയപാതയിൽ സ്വയം ചാവുന്നു. തേനീച്ച പൂവിനു മുകളിലിരുന്ന് തേനുണ്ണുമ്പോൾ എപ്രകാരമാണോ പൂവിനെ നോവിക്കാത്തത് അതുപോലെയാവണം സന്യാസി ഭിക്ഷ തേടേണ്ടത്. ജനങ്ങളെ വിഷമിപ്പിക്കാതെ വേണം അവരിൽ നിന്നും ഭിക്ഷ സ്വീകരിക്കാൻ. തേനീച്ച പൂക്കളിൽനിന്നും തേനെടുത്ത് സംഭരിക്കുന്നതുപോലെ വിജ്ഞാനിയായ ഒരുവൻ പലേയിടങ്ങളിൽ നിന്നും വിജ്ഞാനം സ്വീകരിച്ച് സ്വയം അറിവു കണ്ടെത്തണം. എന്നാൽ തേനീച്ച സംഭരിക്കുന്നതു പോലെ മുതൽക്കൂട്ടു നടത്തുന്നതായാൽ നാശത്തിലേക്കാണതു നയിക്കുക. തേനെടുക്കുന്നവൻ കൈ വയ്ക്കുന്നത് ഏറ്റവും കൂടുതൽ തേനുള്ള കൂട്ടിലാണല്ലോ. ഭിക്ഷാംദേഹിയായ സന്യാസി എല്ലാവിധ സ്ത്രീസംസർഗ്ഗങ്ങളും ഒഴിവാക്കണം. ആനയെ പിടികൂടുവാൻ സാധിക്കുന്നത് അതിന് പെണ്ണാനയോടുള്ള ആസക്തിയുണ്ടാവുന്ന സമയത്താണല്ലോ. ഒരു പരിവ്രാജകൻ ഒരിക്കലും വഷളായ ഗാനങ്ങൾ കേൾക്കരുത്. മാൻപേട പാട്ടു കേട്ടാണല്ലോ കുടുങ്ങുന്നത്. സ്ത്രീകളുടെകൂടെ നൃത്തംചെയ്ത് ഋഷ്യശൃംഗൻ കാമത്തിനടിമയായി. ഇന്ദ്രിയങ്ങളിൽ നാവിൻെറ സ്വാദിനെയാണ് നിയന്ത്രിക്കാൻ ഏറ്റവും ബുദ്ധിമുട്ട്. അതിനെ നിയന്ത്രിച്ചാൽ മറ്റെല്ലാം എളുപ്പം. സ്വാദിനെ നിയന്ത്രിക്കാനാവാത്ത മീൻ ചൂണ്ടയിൽ എളുപ്പം കുരുങ്ങുന്നു.

പണ്ട് പിംഗള എന്നു പേരായ ഒരു ദേവദാസിയുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ മനോഹരമായി അണിഞ്ഞൊരുങ്ങി അവൾ തൻെറ വീടിനു മുന്നിൽ ഇരുന്നു. ധനികരായ കക്ഷികളേയും കാത്ത് അവൾ വീട്ടിനു മുന്നിൽ പാതിരാവാകുംവരെ ഉലാത്തി. അവസാനം തളർന്ന് ആശയറ്റ് പിംഗള സ്വയം പറഞ്ഞു. “ഇപ്പോൾ എൻെറ വിഡ്ഢിത്തം നിറഞ്ഞ ആശകൾ സഫലമാവാത്തത് ഒരു സൗഭാഗ്യമായി ഞാൻ കണക്കാക്കുന്നു. പരംപൊരുളായ ഭഗവാനെ ഓർമ്മിക്കാനും, മനസ്സും ഹൃദയവും അവിടുത്തെനേർക്ക് തിരിക്കാനും ഉള്ള സൗഭാഗ്യം എനിക്കു ലഭിച്ചുവല്ലോ. കഷ്ടം. ഇത്ര നാളും ഞാൻ മലീമസമായ വസ്തുക്കൾ തൊലിയിൽ പൊതിഞ്ഞു വച്ച മനുഷ്യൻ എന്നു പറയപ്പെടുന്നവർക്കു വേണ്ടി എൻെറ ശരീരത്തെ ചെറിയൊരു പ്രതിഫലത്തിനും വലിയ ദുരിതങ്ങൾക്കും വേണ്ടി വിറ്റുപോന്നു. ഇപ്പോൾ മുതൽ ഭഗവാനിൽ ഞാൻ അഭയം പ്രാപിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് എല്ലാ ജീവജാലങ്ങൾക്കും പ്രിയനാണല്ലോ.”

അങ്ങിനെ വിഡ്ഢിത്തം നിറഞ്ഞ ആഗ്രഹങ്ങളെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ച് അവൾ പരമാനന്ദത്തെ പ്രാപിച്ചു. ആ അവസ്ഥയിൽ ആഗ്രഹങ്ങൾ ഒന്നും അവശേഷിക്കുന്നില്ല. ഇങ്ങിനെയുള്ള അറപ്പിൻെറയും വെറുപ്പിൻെറയും അനുഭവപാഠം കൂടാതെ ഒരുവൻ ശരീരബോധത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുകയില്ല. വിജ്ഞാനവും വിവേകവും ഇല്ലാതെ ഒരുവന് വസ്തുവകകളിലുള്ള ഉടമാവകാശവും ആസക്തിയും ഉപേക്ഷിക്കുക സാദ്ധ്യമല്ല.

വാസേ ബഹൂനാം കലഹോ ഭവേദ്വാർത്താ ദ്വയോരപി
ഏക ഏവ ചരേത്തസ്മാത് കുമാര്യാ ഇവ കങ്കണ: (11-9-10)
മന ഏകത്ര സംയുജ്യാജ്ജിതശ്വാസോ ജിതാസന:
വൈരാഗ്യാഭ്യാസയോഗേന ധ്രിയമാണമതന്ദ്രിത: (11-9-11)
യത്ര യത്ര മനോ ദേഹീ ധാരയേത് സകലം ധിയാ
സ്നേഹാദ്ദ്വേഷാദ്ഭയാദ്വാപി യാതി തത്തത്സരൂപതാം (11-9-22)
ന ഹ്യേകസ്മാദ്ഗുരോർജ്ഞാനം സുസ്ഥിരം സ്യാത് സുപുഷ്കലം
ബ്രഹ്മൈതദദ്വിതീയം വൈ ഗീയതേ ബഹുധർഷിഭി: (11-9-31)

മുനി തുടർന്നു:
ശക്തനായ ഒരു കഴുകൻ ദുർബ്ബലനായ മറ്റൊന്നിനെ ആക്രമിക്കുന്നത് ഞാനൊരിക്കൽ കാണുകയുണ്ടായി. അതിൻെറ വായിൽ ഒരിറച്ചിക്കഷണമുണ്ടായിരുന്നു. ലൗകീകവസ്തുക്കൾക്കുവേണ്ടിയാണല്ലോ മനുഷ്യരും പരസ്പരം കലഹിക്കുന്നത്. കഴുകൻ ഇറച്ചിക്കഷണം പ്രയാസമേതും കൂടാതെ ഉപേക്ഷിച്ച് പറന്നുപോയി. അതുപോലെ വിവേകിയായ ഒരുവൻ സമ്പാദ്യങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ച് ശാന്തത നേടേണ്ടതാണ്. ഒരു ശിശുവിനെപ്പോലെ ഞാൻ മാനാപമാനങ്ങൾക്കതീതനാണ്. എനിക്ക് ആശങ്കകളുമില്ല. നിർദ്ദോഷിയായ ശിശുവിനും ശിശുവിനെപ്പോലെ നിഷ്ക്കളങ്കനായ മഹർഷിക്കും മാത്രമേ ഇഹലോകത്തിൽ സന്തോഷമുള്ളു. ഒരു ചെറിയ പെൺകുട്ടി തനിക്ക് വിവാഹാലോചനയുമായി വന്ന അതിഥികളെ സൽക്കരിക്കുന്ന തിരക്കിലായിരുന്നു. നെല്ലു കുത്തുമ്പോൾ കയ്യിൽ കിടന്ന വളകൾ ശബ്ദമുണ്ടാക്കി. അവൾ വളകളോരോന്നായി പൊട്ടിച്ചു കളഞ്ഞു. അവസാനം രണ്ടു വളകൾ വീതമായിട്ടും ശബ്ദം ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒടുവിൽ അവൾ ഓരോ കയ്യിലും ഓരോ വള മാത്രം ഇട്ടപ്പോൾ ശബ്ദവും നിലച്ചു. ഇതിൽ നിന്നും ഞാൻ പഠിച്ചത് പലർ കൂടുമ്പോൾ കലാപമുണ്ടാവുന്നു വെന്നും രണ്ടുപേരായാൽ പരദൂഷണമുണ്ടാവുമെന്നും അതിനാൽ ഏകനായിരിക്കുന്നതാണുത്തമം എന്നുമത്രെ.

ഒരുവൻ തൻെറ ഇരിപ്പും ശ്വാസഗതിയും നിയന്ത്രിച്ച് ജാഗ്രത വളർത്തണം. അനാസക്തിയും സ്ഥിരപരിശീലനവും കൊണ്ട് മാന്ദ്യമേതും കൂടാതെ അതു നേടാനാവുന്നതത്രെ. അമ്പുണ്ടാക്കുന്നയാൾ അതീവ ജാഗരൂകനാകയാൽ അതുവഴി കടന്നുപോയ രാജാവിനേയോ സന്നാഹങ്ങളെയോ അയാൾ കണ്ടതുപോലുമില്ല. അതുപോലെയായിരിക്കണം നമ്മുടെ ശ്രദ്ധ. ഒരു പാമ്പിനേപ്പോലെ ഭിക്ഷാംദേഹിയായ സന്യാസി മറ്റുള്ളവർ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ വസതികളിൽ താമസിക്കണം. അല്ലാതെ സ്വന്തമായി ഒന്നുണ്ടാക്കി സമയം വൃഥാവിലാക്കരുത്. എട്ടുകാലി എപ്രകാരമാണോ വലയുണ്ടാക്കി സ്വയം അതിനുള്ളിലേക്ക് വലിയുന്നത് അപ്രകാരം ഭഗവാൻ സ്വയം വിശ്വസൃഷ്ടി നടത്തി അതിനുള്ളിൽ തന്നിലേക്ക് സ്വയം വിലീനനാവുന്നു. അവിടുന്നു മാത്രമാണുൺമ. "എന്താണോ ഒരുവൻ നിതാന്തമായി ജിവിതം മുഴുവൻ ധ്യാനിക്കുന്നത് - അത് പ്രേമത്തിലൂടെയോ വെറുപ്പിലൂടെയോ, ഭയത്തിലൂടെയോ ആയിക്കൊള്ളട്ടെ - അവൻ അതായിത്തീരുന്നു." ഒരു കടന്നലിൻെറ കുത്തേറ്റ പുഴു കടന്നലിനെത്തന്നെ ധ്യാനിച്ച് ഒടുവിൽ അതായിത്തീരുന്നു.

ഈ പാഠങ്ങളെല്ലാം ഞാനീ ഗുരുക്കൻമാരിൽ നിന്നുമഭ്യസിച്ചു. എൻെറ ശരീരത്തിൽനിന്നും ഞാൻ ഏറെ പഠിക്കുകയുണ്ടായി. ഈ ശരീരം മറ്റുള്ളവർക്കു സ്വന്തമാണ്. എൻേറതല്ല. ജീവിതകാലത്ത് ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ പിടിയിൽപ്പെട്ടു വലഞ്ഞ് പലേദിശകളിലേക്ക് വലിച്ചിഴക്കപ്പെട്ട് ദുരിതങ്ങൾ സഹിച്ച് ഭാവി ജീവിതങ്ങളിലേക്കുള്ള വിത്തും പാകി അയാൾ മരണം വരിക്കുന്നു. ഇങ്ങിനെയൊക്കെയാണെങ്കിലും ഈ മനുഷ്യജീവിയുടെ സൃഷ്ടിയിലാണ് ഭഗവാൻ സംതൃപ്തനായത്. മറ്റെല്ലാ സൃഷ്ടികൾക്കും ഉപരിയായി മനുഷ്യജൻമത്തിൽ മാത്രമാണ് ആത്മസാക്ഷാത്ക്കാരം സാദ്ധ്യമാവുന്നത്. അത് അവൻെറ പ്രത്യേകതയത്രെ. ഈ ഒരു ലക്ഷ്യവുമായാണ് ഒരുവൻ മനുഷ്യജൻമമെടുക്കുന്നത്. സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠമായ അറിവു നൽകുന്നത് ഒരു ഗുരു മാത്രമല്ല. ഏകമായ ആത്മാവിനെപ്പറ്റി പലേ ഋഷിവര്യൻമാരും പലവിധത്തിൽ പാടി പുകഴ്ത്തിയിട്ടുണ്ട്.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
ഇതു കേട്ട് യദുവിന് ബോധോദയമുണ്ടായി.

നിവൃത്തം കർമ്മ സേവേത പ്രവൃത്തം മത്പരസ്ത്യജേത്
ജിജ്ഞാസായാം സംപ്രവൃത്തോ നാദ്രിയേത് കർമ്മചോദനാം (11-10-4)
ആചാര്യോƒരണിരാദ്യ: സ്യാദന്തേവാസ്യുത്തരാരണി:
തത്സന്ധാനം പ്രവചനം വിദ്യാസന്ധി: സുഖാവഹ: (11-10-12)
കാല ആത്മാƒƒഗമോ ലോക: സ്വഭാവോ ധർമ്മ ഏവച
ഇതി മാം ബഹുധാ പ്രാഹുർഗുണവ്യതികരേ സതി (11-10-34)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
എല്ലാവരും അവനവൻെറ ധർമ്മങ്ങൾ ശാസ്ത്രവിധിപ്രകാരവും കുടുംബപാരമ്പര്യമനുസരിച്ചും സ്വാർത്ഥമോഹങ്ങളേതും കൂടാതെയും നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതാണ്. ഇത് മനസ്സിനെ ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു. സംശുദ്ധമായ മനസ്സിന് ജീവിതത്തെ സമ്യക്ഭാവത്തോടെ നേരിടാനാവും. ഈ ലോകത്ത് വിജ്ഞാനിയായവൻ കഷ്ടപ്പെടുകയും വിഡ്ഢികൾക്ക് സമ്പൽസമൃദ്ധി കൈവരുകയും ചെയ്യുന്നതായി കാണുന്നു. സന്തോഷവും ദു:ഖവും എല്ലാവർക്കും ഉള്ളതാണ്. ഒരുവൻ ആരോഗ്യവാനും സന്തുഷ്ടനുമായി കാണപ്പെടുന്നുവെങ്കിലും മരണത്തെ ഒഴിവാക്കുവാൻ അവനു കഴിയുകയില്ല. അപ്പോൾപ്പിന്നെ സുഖമെന്നാലെന്താണ്? എല്ലായ്പ്പോഴും മരണമെന്ന പേടി കൂടെയുള്ളപ്പോൾ എല്ലാ സുഖങ്ങളും മാഞ്ഞുപോകുന്നു. അപ്പോൾ സുഖം പോലും നമ്മുടെ ശ്രദ്ധയർഹിക്കുന്നില്ല. അതുപോലെ തന്നെ സ്വർഗ്ഗവും മായികമത്രെ. ശാസ്ത്രവിധിപ്രകാരമുള്ള യാഗകർമ്മാദികൾ നടത്തി ഒരുവൻ ദേവതകളെ പ്രീതിപ്പെടുത്തി സ്വർഗ്ഗം നേടുന്നു. അവിടെ വിമാനങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന സുന്ദരികളാൽ സേവിക്കപ്പെട്ട് സുഖിക്കുന്നു. സ്വയം ആരോഗ്യവാനും സുന്ദരനും ആയിത്തീരുന്നു. എന്നാൽ ഈ ഒഴിവുകാലവും ഉടനേ അവസാനിക്കുന്നതാണ്. ആർജ്ജിതപുണ്യം മുഴുവൻ ചിലവഴിച്ചു കഴിയുമ്പോൾ ജീവൻ നശ്വരജീവിതത്തിലേക്ക് തിരിച്ചുവരുന്നു. ഒരുവൻ ക്രൂരവും നിന്ദ്യവും ആയ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്ത് നരകം പൂകുന്നു. അവിടെ കൃമികീടങ്ങളുടെ ശരീരത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. ജീവന് ഒരു ശരീരവസ്ത്രം ഉള്ളിടത്തോളവും നാനാത്വമെന്ന മായികബോധമുള്ള കാലത്തോളവും ഈ പോക്കുവരവു തുടർന്നു പോകും.

ഇതെല്ലാം കണ്ട് ജ്ഞാനിയായവൻ എൻെറ നേർക്കു തിരിയുന്നു. എൻെറ ഭക്തൻ നിവൃത്തികർമ്മങ്ങളിലേർപ്പെടേണ്ടതാണ്. അത്തരം കർമ്മങ്ങൾ അയാളെ ലൗകീകതയിൽ നിന്നും അകറ്റിക്കൊണ്ടു പോകുന്നു. അയാൾ പ്രവൃത്തികർമ്മങ്ങൾ (ലൗകീകമായവ) ഉപേക്ഷിക്കുന്നു. അയാൾ എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള അന്വേഷണത്തിൻെറ ആഴത്തിൽ കർമ്മസംബന്ധിയായ എല്ലാ നിർദ്ദേശങ്ങളും അവഗണിക്കണം. അയാൾ ചിലപ്പോഴൊക്കെ വ്രതം നോക്കുകയും ആചരിക്കുകയും ഗുരുസേവ ചെയ്യുകയും വേണം. ഗുരുവെന്നാൽ ഞാൻ തന്നെ. അരണികടഞ്ഞു തീയുണ്ടാക്കുന്നതുമായി ഈ ബന്ധത്തെ താരതമ്യപ്പെടുത്താം. ഗുരു താഴത്തേതും ശിഷ്യൻ മുകളിലത്തെ അരണിയുമത്രെ. മുകളിലത്തെ അരണിയാണ് കൂടുതൽ ചടുലമായിട്ടുള്ളത്. ശിഷ്യൻെറ അന്വേഷണത്വരക്ക് ഗുരുവിൽനിന്നു കിട്ടുന്ന പ്രതികരണം അരണികടഞ്ഞു കിട്ടുന്ന അഗ്നിയെപ്പോലെ അറിവിനെയുണർത്തുന്നു. അങ്ങിനെ പൂർണ്ണമായും ഉണർന്ന ശിഷ്യൻ സംശുദ്ധമായ ഈ അറിവ് ഗുരുവിൽ നിന്നും സ്വീകരിച്ച് നാനാത്വങ്ങൾ കാണപ്പെടുന്നത് സത്യമല്ലെന്നും സത്യമായത് ഒന്നുമാത്രമെന്നും അതാണ് സത്യമെന്നും സ്വയം സാക്ഷാത്ക്കരിക്കുന്നു. വൈവിദ്ധ്യങ്ങൾ ഭയഹേതുവും എല്ലാം ഒന്നെന്ന അറിവ് ഭയനാശകവും. അങ്ങിനെ അയാൾ ഞാൻ മാത്രമാണ് സമയമായും ആത്മാവായും വേദങ്ങളായും ലോകമായും പ്രകൃതിയായും ധർമ്മമായും പ്രകടിതമാവുന്നത് എന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നു. പ്രകൃതിയുടെ ഗുണസംതുലിതാവസ്ഥക്ക് ഭഞ്ജനമുണ്ടാവുമ്പോഴാണ് വൈവിദ്ധ്യബോധമുണ്ടാകുന്നത്.

ॐ

ബദ്ധോ മുക്ത ഇതി വ്യാഖ്യാ ഗുണതോ മേ ന വസ്തുത:
ഗുണസ്യ മായാമൂലത്വാന്ന മേ മോക്ഷോ ന ബന്ധനം (11-11-1)
ദേഹസ്ഥോƒപി ന ദേഹസ്ഥോ വിദ്വാൻ സ്വപ്നാദ്യഥോത്ഥിത:
അദേഹസ്ഥോƒപി ദേഹസ്ഥ: കുമതി: സ്വപ്നദൃഗ്യഥാ (11-11-8)
യസ്യ സ്യുർവ്വീതസങ്കൽപ്പാ: പ്രാണേന്ദ്രിയമനോധിയാം
വൃത്തയ: സവിനിർമുക്തോ ദേഹസ്ഥോƒപി ഗി തദ്ഗുണൈ: (11-11-14)
സൂര്യോƒഗ്നിർ ബ്രാഹ്മണോ ഗാവോ വൈഷ്ണവ: ഖം മരുജ്ജലം
ഭൂരാത്മാ സർവ്വ ഭൂതാനി ഭദ്ര പൂജാപദാനി മേ (11-11-42)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു: ബന്ധനവും മുക്തിയും ഗുണസംബന്ധിയത്രെ. ഗുണങ്ങൾ മായാധിഷ്ഠമായതിനാൽ ബന്ധവും മുക്തിയും എന്നിൽ ഇല്ല. അതുപോലെ തന്നെ ദേഹാന്തരപ്രാപ്തി, കർമ്മം, സുഖം, ദു:ഖം ഇവയെല്ലാം അജ്ഞാനസംബന്ധിയത്രെ. സത്യമല്ല. എന്നാൽ അജ്ഞാനവും അതിൽ നിന്നു കരകയറ്റുന്ന വിജ്ഞാനവും എന്നെക്കുറിച്ചുള്ളതും അനാദിയുമത്രെ. അങ്ങിനെ സ്വയം ഉണർവുണ്ടാവുന്നതുവരെ ജീവൻ സ്വയം ബന്ധിതനെന്ന് കരുതുന്നു. സ്വപ്നത്തിൽനിന്നുണർന്ന ഒരുവന് സ്വപ്നത്തിൽനിന്നു മുക്തി ലഭിക്കുംപോലെ വിജ്ഞാനിയായ ഒരുവൻ ദേഹസ്ഥനാണെങ്കിൽക്കൂടി ദേഹബന്ധിതനല്ല. എന്നാൽ അജ്ഞാനിയായവൻ സ്വയം ബന്ധിതനല്ലെങ്കിലും ദേഹബന്ധിതനാണെന്ന് അനുമാനിക്കുന്നു. സ്വപ്നാവസ്ഥയിൽ തുടരുന്നവന്റെ അവസ്ഥയത്രെ അത്. വിവേകിയായ ഒരുവൻ തന്റെ ജീവശാസ്ത്രപരവും മാനസീകവുമായ ദേഹീകരണം സൃഷ്ടിയുടെ ഭാഗമാണെന്ന് മനസ്സിലാക്കി അവയുടെ പരസ്പര പ്രവർത്തനങ്ങളാൽ ബാധിക്കപ്പെടുന്നില്ല. അയാളുടെ പ്രവൃത്തികൾ അഹിംസാപരമാണ്. അയാളുടെ പ്രാണശക്തി, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ, മനസ്, ബുദ്ധി ഇവ സ്വാർത്ഥപരമായ ആഗ്രഹങ്ങളാലോ ചിന്തകളാലോ കലുഷമല്ല. അയാൾക്ക് സുഖദു:ഖങ്ങളിൽ ചാഞ്ചല്യമില്ല. മാനാപമാനങ്ങളുമില്ല. അയാൾ മറ്റുള്ളവരെ വിമർശിക്കുയോ, പുകഴ്ത്തുകയോ, നിന്ദിക്കുയോ ചെയ്യുകയില്ല. അതുകൊണ്ട് ജ്ഞാനി എല്ലായ്പ്പോഴും എന്നെക്കുറിച്ചാണ് സംസാരിക്കേണ്ടത്. എന്നാൽ എപ്പോഴും എന്നിൽ മനസ്സുറപ്പിക്കാൻ നിങ്ങൾക്ക് കഴിയുകയില്ലെങ്കിൽ എനിക്കുവേണ്ടി നിങ്ങളുടെ കർമ്മങ്ങൾ സ്വാർത്ഥലേശമില്ലാതെ അനുഷ്ഠിക്കുക. എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള കഥകൾ കേൾക്കുകയുംഷ പാടുകയും അഭിനയിക്കുകയും ചെയ്യുക. ധർമ്മനിഷ്ഠ യുംഷ സമ്പത്തും ആസ്വാദനവും എനിക്കായി സമർപ്പിക്കുക. നിങ്ങൾ എന്നിലെത്തിച്ചേരുന്നതാണ്.

ഉദ്ധവർ ചോദിച്ചു. എന്താണ് ഭക്തി? ഭക്തലക്ഷണങ്ങൾ എന്തെല്ലാം?

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ മറുപടി പറഞ്ഞു: ഒരു ഭക്തൻ കൃപാലുവും നിരുപദ്രവിയും സഹനശക്തിയുള്ളവനും സത്യവാനും തെറ്റുചെയ്യാത്തവനും സമചിത്തനും സർവ്വോപകാരിയും കാമമറ്റവനും അച്ചടക്കമുള്ളവനും മൃദുഭാഷിയും ശുദ്ധനും ദരിദ്രനും നിഷ്ക്രിയനും മിതശീലനും ശാന്തനും ഉറച്ചവനും എന്നിൽ ഭക്തിയുള്ളവനും ജാഗരൂകനും അക്ഷോഭ്യനും വിനയവാനും ശക്തനും സൗഹൃദമുള്ളവനുമത്രെ. വിഗ്രഹപൂജ, മഹിമാകഥനം, ധ്യാനം, ക്ഷേത്രോത്സവങ്ങൾ, എന്നെ പൂജിക്കാൻ മറ്റുള്ളവരെ പ്രേരിപ്പിക്കുക, മൂർത്തീസ്ഥാപനം നടത്തുക, സാമൂഹികവും ക്ഷേമപരവുമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തുക (അതിനെപ്പറ്റി അഭിമാനം പുലർത്താതെ), ഏറ്റവും ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതെന്തോ അത് എനിക്കായി സമർപ്പിക്കുക, ഇവയെല്ലാം എന്നോടുള്ള ഭക്തിസാധനയുടെ ഭാഗമത്രെ. സൂര്യൻ, അഗ്നി, ബ്രാഹ്മണർ, പശുക്കൾ, വിഷ്ണുഭക്തർ, ആകാശം, വായു, ജലം, ഭൂമി, ആത്മാവ് എന്നല്ല എല്ലാ ജീവജാലങ്ങളും എന്നെ ഭക്തിസാധനയിലൂടെ പ്രാപിക്കാനുതകുന്ന ഉപാധികളത്രെ. ശരിയായ മാർഗ്ഗങ്ങളാൽ, ഈ ഉപാധികളിലൂടെ എന്നെ പൂജിക്കുക. ആത്മസാക്ഷാത്ക്കാരത്തിലേക്ക് എന്നോടുള്ള ഭക്തിയല്ലാതെ മറ്റൊരു രാജപാതയുമില്ല തന്നെ. ഇതു സാധിക്കുവാൻ ദിവ്യരുമായുള്ള സൽസംഗം ഉണ്ടാകട്ടെ.

ന രോധയതി മാം യോഗോ ന സാംഖ്യം ധർമ്മ ഏവച
ന സ്വാധ്യായസ്തപസ്ത്യാഗോ നേഷ്ടാപൂർത്തം ന ദക്ഷിണാ (11–12–1)
വ്രതാനി യജ്ഞ: ഛന്ദാംസി തീർത്ഥാനി നിയമാ യമാ:
യഥാവരുന്ധേ സത്സംഗ സർവ്വ സംഗാപഹോ ഹി മാം (11–12–2)
സത്സംഗേന ഹി ദൈതേയാ യാതുധാനാ മൃഗാ: ഖഗാ:
ഗന്ധർവ്വാപ്സരസോ നാഗാ: സിദ്ധാശ്ചാരണഗുഹ്യകാ: (11–12–3)
കേവലേന ഹി ഭാവേന ഗോപ്യോ ഗാവോ നഗാ മൃഗാ:
യേfന്യേ മൂഢധിയോ നാഗാ: സിദ്ധാ മാമീയുരഞ്ജസാ (11–12–8)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
“യോഗം, സാംഖ്യം, ധർമ്മം, ശാസ്ത്രപഠനം, വ്രതനിഷ്ഠകൾ, സന്യാസം, സാമൂഹ്യക്ഷേമകർമ്മങ്ങൾ, യാഗങ്ങൾ, തപശ്ചര്യകൾ, തീർത്ഥാടനം, യമനിയമാദികൾ എന്നിവയൊന്നും സത്സംഗംപോലെ എന്നെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നില്ല. ഭക്തരുമായിച്ചേർന്നുള്ള കൂട്ടായ്മയിലൂടെ ഒരുവന് അനാസക്തി വളർത്തിയെടുക്കാം. രാക്ഷസൻമാരും, പക്ഷികളും, യക്ഷകിന്നരൻമാരും, സർപ്പങ്ങളും സത്സംഗത്തിലൂടെ എന്നെ പ്രാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. നിയതമായ ശാസ്ത്രപഠനമോ നിയമാദികളോ അറിവില്ലാത്ത ഗോപികമാരും ഗോപൻമാരും എന്നിലെത്തിച്ചേർന്നത് അവർക്ക് എന്നോടുള്ള പരമപ്രേമം ഒന്നുകൊണ്ടത്രേ. അതുകൊണ്ട് ഈ നിയമനിബന്ധനകളും ശാസ്ത്രപഠനവും എല്ലാമുപേക്ഷിച്ച് എന്നിലഭയം തേടുക. എല്ലാറ്റിന്റെയും ആത്മസത്ത ഞാനാകുന്നു.”

ഉദ്ധവർ പറഞ്ഞു: ഭഗവാനേ, ഇത്രയെല്ലാം കേട്ടിട്ടും എന്നിലെ സംശയങ്ങളും അജ്ഞതയും വിട്ടുപോകുന്നില്ല. അവയെ നീക്കി തന്നാലും.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു: ഒരു ജീവിയുടെ അന്ത:രംഗമായ നിലവറയിൽ പ്രാണശക്തിയിലൂടെ പ്രവേശിച്ച ജീവൻ സ്വയം മനസ്സായി പരിണമിക്കുന്നു. അതു വാക്കായി പ്രകടമാവുന്നു. അതുപോലെ തന്നെ ശരീരത്തിന്റെ മറ്റു ധർമ്മങ്ങളും. വിശ്വം മുഴുവനും, അതിലെ പദാർത്ഥനിഷ്ടമായ സകലതും അവയുടെ അധിദേവതകളും എന്റെതന്നെ പ്രകടിതരൂപങ്ങളാണെന്നു മനസ്സിലാക്കിയാലും. എത്രതന്നെ വിവിധ രൂപങ്ങളിൽ കാണപ്പെട്ടാലും യഥാർത്ഥത്തിൽ ഞാൻ ഒന്നുമാത്രം. വിശ്വത്തിന് ഈശ്വരനെക്കൂടാതെ ഒരു നിലനിൽപ്പില്ല. ഈശ്വരനിൽ നിന്ന് സ്വതന്ത്രമായൊരു നിലനിൽപ്പ് വിശ്വത്തിനുണ്ടെന്ന തെറ്റായ തോന്നലും മതിയാക്കൂ. നൂലിനെ കൂടാതെ തുണിക്ക് നിലനിൽപ്പില്ല തന്നെ (തിരിച്ച് നൂലിന്റെ നിലനിൽപ്പ് തുണിയെ ആശ്രയിച്ചല്ല). ഈ പ്രകടിതഭാവങ്ങൾ അനാദിയത്രെ. വിശ്വസാക്ഷാത്ക്കാരത്തിന്റെ വൃക്ഷത്തിന് രണ്ടു വിത്തുകൾ - സൽഗുണവും ദുർഗുണവും. അതിന്റെ അനേകങ്ങളായ വേരുകളത്രേ. ആഗ്രഹങ്ങളും കർമ്മങ്ങളും. ത്രിഗുണങ്ങളാണവയുടെ കാണ്ഡം. പഞ്ചഭൂതങ്ങളാണതിന്റെ കൊമ്പുകൾ. വൃക്ഷത്തിൽ നിന്നൂറുന്ന രസം അഞ്ചുതരത്തിലുള്ള ദു:ഖങ്ങത്രെ. അതിന് മനസ്സും ഇന്ദ്രിയങ്ങളും ചേർന്ന് പതിനൊന്നു ശാഖകൾ. അവയിൽ ജീവൻ, ഈശ്വരൻ എന്നീ രണ്ടു പക്ഷികൾ നിവസിക്കുന്നു. വൃക്ഷത്തിൽനിന്നും സുഖദു:ഖങ്ങളാകുന്ന രണ്ടു ഫലങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നു. ലൗകീകനായ മനുഷ്യൻ ഇന്ദ്രിയാസക്തനായി ദു:ഖമുണ്ണുന്നു. വിവേകിയായ മനുഷ്യൻ സുഖവും.

ജാഗരൂകമായ നിരീക്ഷണത്തിലൂടെയും ഗുരുവിന്റെ നിർദ്ദേശാനുസരണം ജിവിച്ചും ഒരുവന് വിശ്വസൃഷ്ടിയും ഞാനും ഒന്നെന്നുള്ള തിരിച്ചറിവുണ്ടാവുന്നു. അങ്ങിനെ സ്വയം നിയന്ത്രണത്തിലാവുമ്പോൾ വൈവിധ്യഭാവത്തിന്റെ അജ്ഞതാജന്യമായ വേരുകൾ അറ്റുപോവുന്നു. അതിനുള്ള ജ്ഞാനം ഗുരുഭക്തിയാലാണ് ലഭിക്കുന്നത്. അവസാനം ഈ ജ്ഞാനത്തേയും ഉപേക്ഷിച്ച് പരിപൂർണ്ണ സ്വതന്ത്രനാവുക.

ഏവം വിമൃശ്യ ഗുണതോ മനസസ്ത്ര്യവസ്ഥാ
മൻമായയാ മയി കൃതാ ഇതി നിശ്ചിതാർത്ഥാ:
സംഛിദ്യ ഹാർദ്ദമനുമാനസദുക്തി തീക്ഷ്ണ
ജ്ഞാനാസിനാ ഭജത മാഖിലസംശയാധിം (11-13-33)
സംദൃശ്യതേ ക്വച യദീദമവസ്തു ബുദ്ധ്യാ
ത്യക്തം ഭ്രമായ നഭവേത് സ്മൃതിരാനിപാതാത് (11-13-35)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ജ്ഞാനികൾ സാത്വീകമെന്ന് കണക്കാക്കുന്ന ആഹാരക്രമങ്ങളും ശാസ്ത്രങ്ങളും ജലവുമെല്ലാം ഉപയോഗിച്ചു വളർത്തി ശക്തിയാർജ്ജിച്ച സത്വം കൊണ്ട് ദുഷ്ടചിന്തകൾ വളർത്തുവാനിടയാക്കുന്ന രജസ്സിനെയും തമസ്സിനെയും വെല്ലണം. എന്നിട്ട് സത്വഗുണംകൊണ്ടുതന്നെ അതിനെയും മറികടക്കണം. രജോഗുണം 'ഞാൻ' എന്ന തെറ്റിദ്ധാരണയോടെ ശരീരത്തെ കണക്കാക്കി 'സുഖം' തേടി അലയാനിടയാക്കുന്നു. ഇത് ഫലസിദ്ധിയാഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടുള്ള കർമ്മളിലേക്ക് നയിക്കുന്നു. അത്തരം കർമ്മങ്ങൾക്ക് പ്രത്യാഘാതങ്ങളും ഉണ്ട്. ജ്ഞാനി അത്തരം പെരുമാറ്റങ്ങളിലെ ദൂഷ്യഫലം മനസ്സിലാക്കി ധ്യാനയോഗത്തിലൂടെ - ആസനം പ്രാണായാമം ഇവയിലൂടെ - എന്നിൽ സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠനാവുന്നു. ഇതാണ് ഞാൻ ബ്രഹ്മാവിനെയും എൻ്റെ പ്രഥമശിഷ്യരായ സനകാദികളെയും പഠിപ്പിച്ച വിദ്യ.

സനകനും സഹോദരൻമാരും ബ്രഹ്മാവിനോട് ചോദിച്ചു: “മനസസ് എല്ലായ്പ്പോഴും ഇന്ദ്രിയ സുഖങ്ങളന്വേഷിക്കുന്നു. അവ മനസ്സിൽ ഉണ്ടാക്കുന്ന അവ്യക്തബോധം ഹേതുവായി അത് അവസാന മില്ലാതെ ആവർത്തിക്കപ്പെടുന്നു. ഒരുവൻ എങ്ങിനെയാണീ അധോഗതിയെ തടഞ്ഞു നിർത്തുക?”

ബ്രഹ്മാവിന് ഈ ചോദ്യത്തിന് ഉത്തരം നൽകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അപ്പോൾ ഒരു അരയന്നത്തിൻെറ വേഷത്തിൽ ഞാൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. അവർ ചോദിച്ചു. “നീ ആരാണ്?” “നിങ്ങൾ ആത്മീയായൈക്യത്തെപ്പറ്റി പറയുകയാണെങ്കിൽ അങ്ങിനെയൊരു ചോദ്യം ഉണ്ടായതെങ്ങിനെ? നിങ്ങൾ ശരീരത്തെപ്പറ്റിയാണ് ചോദിച്ചതെങ്കിൽ നമ്മുടെയെല്ലാം ശരീരങ്ങൾ നിർമ്മിച്ചിരിക്കുന്നത് ഒരേ വസ്തുക്കൾ കൊണ്ടാണ്. മനസ്സും ഇന്ദ്രിയങ്ങളും എന്തിലൊക്കെ അഭിരമിക്കുന്നുവോ അവയെല്ലാം ഞാൻ തന്നെയാണെന്ന് മനസ്സിലാക്കുക. വാസ്തവത്തിൽ ഇന്ദ്രിയവസ്തുക്കളും മനസ്സും ജീവൻെറ ഇന്ദ്രിയങ്ങളും ചേർന്ന് ജീവശരീരവുമായി അഭേദ്യമായ ഒരൈക്യഭാവം പൂണ്ട് 'ഞാൻ' ആകുന്നു. ഈ സത്യമറിഞ്ഞ് ജീവൻ എല്ലാ ആസക്തികളെയും അതിജിവിക്കേണ്ടതാണ്. അതുപോലെ ബോധത്തിൻെറ മൂന്നുതലങ്ങളെയും - ജാഗ്രത്, സ്വപ്ന സുഷുപ്തികൾ- നിയന്ത്രിക്കുന്നതും ജീവനത്രെ. ഈ ജ്ഞാനത്തിൻെറ വെളിച്ചത്തിൽ അവയെ അതിജീവിക്കാൻ ജീവനു കഴിയും. ആത്മാവിനേയോ ജീവനെയോ അപൂർണ്ണബോധവുമായി താദാത്മ്യഭാവത്തിൽ കാണുന്നതാണ് ദു:ഖകാരണം. ഈ അറിവുകൊണ്ട് ഒരുവന് ബോധതലങ്ങളുടെ ഏകീകൃതഭാവത്തിൽ ശ്രദ്ധ കേന്ദ്രീകരിക്കാൻ കഴിയുന്നു. അപൂർണ്ണബോധമാണ് ശരീരത്തെ ജീവനെന്ന തെറ്റിദ്ധാരണയുണ്ടാക്കുന്നത്. വൈവിദ്ധ്യം അയാഥാർത്ഥമത്രെ. സ്വപ്നത്തിലുണ്ടാകുന്ന വൈവിദ്ധ്യം സ്വപ്നം കാണുന്നയാളിൻെറ പൂർണ്ണതയെ ബാധിക്കുന്നില്ലല്ലോ. ഈ സത്യത്തെ അറിഞ്ഞ് കാണപ്പെടുന്നതായ വൈവിദ്ധ്യങ്ങൾ എൻെറ മായ കാരണമാണെന്ന് മനസ്സിലാക്കുക. ജ്ഞാനികളായ ഭക്തരുമായുള്ള സത്സംഗം കൊണ്ടാർജ്ജിച്ച വിജ്ഞാനത്താൽ ഈ മോഹത്തിൻെറ വേരറുക്കുക. അതിനുശേഷം ഈ ലോകം വൈവിദ്ധ്യപൂർണ്ണമായിത്തന്നെ കാണപ്പെട്ടുവെന്നിരിക്കും. അവയാൽ നിങ്ങൾ മോഹിതരാവുകയില്ല. സ്വപ്നത്തിൽ നിന്നുണർന്നവന് സ്വപ്നത്തിലെ സംഭവങ്ങൾ ബാധിക്കുകയില്ലല്ലോ. നിങ്ങളെ പൊതിയുന്ന ഈ ശരീരവസ്ത്രംപോലും നിങ്ങളെ മോഹിപ്പിക്കയില്ല. കുടിച്ചുൻമത്തനായ ഒരുവൻ ശരീരത്തിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന വസ്ത്രത്തെപ്പറ്റി ബോധവാനല്ല. സമാധിയവസ്ഥയിലെത്തിയ ഒരാൾക്ക് പിന്നീട് ലൗകീകാവസ്ഥയെ അനുഭവിക്കേണ്ടതായില്ല. അയാളുടെ അന്ത:രാത്മാവ് പരിപൂർണ്ണമായ മാറ്റത്തിന് വിധേയമാവുന്നു. ഇതാണ് യോഗത്തിൻെറയും സാംഖ്യത്തിൻെറയും രഹസ്യം. ഇതിൻെറയെല്ലാം ലക്ഷ്യം ഞാനാകുന്നു. സനകാദികൾ സംശയംതീർന്നു സന്തുഷ്ടരായി. അവർ എന്നെ പൂജിച്ചു. അതിനുശേഷം ഞാൻ എൻെറ ദിവ്യസാമ്രാജ്യത്തിലേക്ക് മടങ്ങി.

തത് സർവ്വവ്യാപകം ചിത്തമാകൃഷ്യൈകത്ര ധാരയേത്
നാന്യാനി ചിന്തയേദ്ഭൂയ: സുസ്മിതം ഭാവയേൻമുഖം (11-14-43)
തത്ര ലബ്ധപദം ചിത്തമാകൃഷ്യ വ്യോമ്നി ധാരയേത്
തച്ച ത്യക്ത്വാ മദാരോഹോ ന കിഞ്ചിദപി ചിന്തയേത് (11-14-44)

ഉദ്ധവൻ പറഞ്ഞു:
വേദങ്ങൾ പലേ പാതകളും നിർദ്ദേശിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് ഭക്തിമാർഗ്ഗമെന്തെന്നും പറഞ്ഞു തന്നു. ഏതാണവയിൽ ഉത്തമമായുള്ളത്? ഓരോ സത്യാന്വേഷിക്കും ഉചിതമായ മാർഗ്ഗം എങ്ങിനെയാണ് കണ്ടെത്തുക?

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ അരുളി:
ഈ യുഗാരംഭത്തിൽ ഞാൻ ബ്രഹ്മാവിന് വേദങ്ങൾ നൽകി. അദ്ദേഹം മഹാത്മാക്കളായ ഋഷിവര്യൻമാരെ അതു പഠിപ്പിച്ചു. ലോകങ്ങളിലുള്ളവർ ഋഷികളിൽനിന്നും യോഗശാസ്ത്രങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചു. ജനങ്ങൾ അവർക്കിഷ്ടമുള്ള രീതിയിൽ അവയെ വ്യാഖ്യാനിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവർ മുക്തിപദത്തിലേക്ക് പലേ പാതകളുമുണ്ടെന്ന് വിശദീകരിക്കുന്നു. ചിലർ ധർമ്മപാതയിലും മറ്റുള്ളവർ കീർത്തി, മോഹം, ആത്മ സംയമനം, പ്രശാന്തത, സ്വാർത്ഥപരമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾ, ഭരണം, സന്യാസം, ആത്മത്യാഗം, തപസ്, ദാനം, വ്രതനിഷ്ഠകൾ എന്നിവയിലും മുഴുകി ജിവിച്ചു. ഈ മാർഗ്ഗങ്ങളെല്ലാം ഉപാധികൾ നിറഞ്ഞവയാകയാൽ അവകളിൽ മുഴുകിയവർ അജ്ഞാനികളും വിഡ്ഢികളുമത്രെ. അവർ ചെയ്യുന്ന നൻമകൾ തുലോം നിസ്സാരവും ക്ഷണികവുമാണ്. ഇവകൾക്കൊന്നും എന്നോടുള്ള ഭക്തിയുടെ പിൻബലമില്ലാതെ യാതൊരു മൂല്യവും ഇല്ലതാനും. എന്നിൽ പരമഭക്തിയുള്ളവന് സകലദിശകളിൽനിന്നും പരമാനന്ദമൊഴുകിയെത്തുന്ന അനുഭവം ഉണ്ടാകും. എന്നിൽ ഹൃദയമർപ്പിച്ചവന് മറ്റാഗ്രഹങ്ങളൊന്നും ബാക്കിയുണ്ടാവുകയില്ല. മാത്രമല്ലാ പരമഭക്തനായ ഒരുവന്റെ പാദരേണുക്കൾക്കായി ഞാൻ സ്വയം അവനു പുറകേ ചെന്ന് എന്നെത്തന്നെ പവിത്രമാക്കുന്നു. ലൗകീകവസ്തുക്കളിൽ മനസുറപ്പിച്ച ഒരുവന് അവയിലാണ് മമത. എന്റെ ഭക്തന്റെ മനസ്സ് എന്നിലാണ് വിലീനമായിരിക്കുന്നത്.

ഉദ്ധവൻ പറഞ്ഞു: ദയവായി അങ്ങയെ ധ്യാനിക്കേണ്ടതെങ്ങിനെയെന്ന് വിശദീകരിച്ചാലും.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ *പറഞ്ഞു:* അധികം ഉയർന്നതോ താഴ്ന്നതോ അല്ലാത്ത ഒരു പീഠത്തിൽ, ഭക്തൻ സുഖകരമായ ഒരാസനത്തിൽ ഉപവിഷ്ടനാവണം. കൈൾ മടിയിൽവച്ച് ശരീരം നേരെയാക്കി ദൃഷ്ടി മൂക്കിൻതുമ്പത്തുനട്ട് ശാന്തനായി ഇരിക്കുക. എന്നിട്ട് പ്രാണവായുവിനെ ശുദ്ധീകരിക്കാൻ പ്രാണായാമം നടത്തുക. ശ്വസനം, ഉൾക്കൊള്ളൽ, ഉച്ഛ്വാസം, ഇവയാണ് പ്രാണായാമത്തിന്റെ ഘട്ടങ്ങൾ. അപ്പോൾ അയാൾ അന്തരംഗത്തിൽ ഹൃദയാന്തർഭാഗത്തുനിന്നും ഓം... എന്ന ശബ്ദം കേട്ട് അതിനെ പ്രാണവായുവിനൊപ്പം ഉയർത്തി വീണ്ടും ഹൃദയത്തിലേക്ക് പ്രവേശിപ്പിക്കണം. ഇങ്ങിനെ പത്താവർത്തി പ്രാണായാമം തുടരുക. ഇങ്ങിനെ മൂന്നു തവണ ദിനവും ചെയ്യുന്നയാൾക്ക് പ്രാണസംയമനം ഉണ്ടാകുന്നു. എന്നിട്ട് തലകീഴായുള്ള ഒരു താമരയെ ഹൃദയത്തിൽ സങ്കൽപ്പിക്കുക. എട്ടിതളുകളുള്ളതും സൂര്യചന്ദ്രൻമാരും അഗ്നിയും ചുറ്റും നിൽക്കുന്നതുമായ താമര. അഗ്നിമദ്ധ്യത്തിൽ എന്റെ രൂപത്തെ ധ്യാനിക്കുക. മനസിന്റെ ശ്രദ്ധാകിരണങ്ങളെയെല്ലാം ഉള്ളിലേക്കുതിരിച്ച് അവയെ എന്നിലേക്ക് കേന്ദ്രീകരിക്കുക. അപ്രകാരം എന്നിൽത്തന്നെ ധ്യാനനിരതനായശേഷം എന്റെ മുഖദാവിലേക്ക് മാത്രമായി ശ്രദ്ധ നിലനിർത്തുക. അങ്ങിനെ നിസ്തന്ദ്രമായി എന്നിൽ കേന്ദ്രീകരിച്ചിരിക്കുന്ന മനസ്, എന്റെ സർവ്വവ്യാപകതയെ ആകാശരൂപത്തിൽ ധ്യാനിക്കണം. അവസാനം അതുമുപേക്ഷിച്ച് ചിന്താരഹിതനായിരിക്കുക. അപ്രകാരം മനസ്സു മുഴുവൻ ആത്മവിലീനമായിരിക്കുമ്പോൾ വൈവിദ്ധ്യതയെന്നും നാനാത്വമെന്നുമുള്ള തെറ്റിദ്ധാരണയെല്ലാം അപ്രത്യക്ഷമാവുന്നു.

ഉപാസകസ്യ മാമേവം യോഗധാരണയാ മുനേ:
സിദ്ധയ: പൂർവ്വകഥിതാ ഉപതിഷ്ഠന്ത്യശേഷത: (11-15-31)
അന്തരായാൻ വദന്ത്യേതാ യുഞ്ജതോ യോഗമുത്തമം
മയാ സംപദ്യമാനസ്യ കാലക്ഷപണഹേതവ: (11-15-33)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
സിദ്ധി, അല്ലെങ്കിൽ അതിഭൗതീകശക്തി, ആത്മീയമാർഗ്ഗിക്ക് സ്വയം ആവശ്യപ്പെടാതെതന്നെ സ്വായത്തമാവുന്നു. അങ്ങിനെയുള്ള പതിനെട്ടു സിദ്ധികളെപ്പറ്റി ഋഷിമാർ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവയിൽ പത്തെണ്ണം സാത്വികജീവിതം കൊണ്ടു തന്നെ, സാത്വീകതയിൽ പ്രതിഷ്ഠിതനാവുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ ലഭ്യമാണ്. എന്നാൽ എട്ട് പ്രധാനസിദ്ധികൾ എൻെറ ഭക്തനുമാത്രമേ ലഭിക്കൂ. അവ എന്തെല്ലാമെന്ന് ഞാൻ പറഞ്ഞു തരാം.

1) **അണിമ**: എന്നെ സൂക്ഷ്മത്തിലും സൂക്ഷ്മഭാവത്തിൽ അണുവിൻെറ ആത്മാവായും പൂജിക്കുന്ന ഒരുവന് സ്വയം ഒരണുവിൻെറയത്ര ചെറുതായി മാറാൻ കഴിയും.
2) **മഹിമ**: മഹത്തിലും മഹത്തായ വിശ്വത്തിൻെറ തന്നെ പരംപൊരുളായി വിശ്വഭൂതങ്ങളെയും വിലയം ചെയ്യുന്ന നിസ്സീമമായ ശക്തിവിശേഷമായി എന്നെ ധ്യാനിക്കുന്നവന് സ്വയം എത്രവേണമെങ്കിലും വലുപ്പമാർജ്ജിക്കാൻ കഴിയും.
3) **ലഘിമ**: പഞ്ചഭൂതങ്ങളിൽ ആകാശമൊഴികെയുള്ളവയുടെയെല്ലാം അന്തർവാസിയായ എന്നിൽ ശ്രദ്ധ കേന്ദ്രീകരിക്കുന്ന ഒരുവന് സ്വയം അതീവലഘുവായി, ഭാരമേതുമില്ലാതാവാൻ കഴിയും. ഈ മൂന്നും ഭൗതീക ശരീരത്തിൻെറ സിദ്ധികളാണ്.
4) **പ്രാപ്തി**: ആരൊരുവൻ എന്നെ സാത്വീകജന്യമായ പരമനിയന്താവായി ധ്യാനിക്കുന്നുവോ, അവന് ജിവികളുടെ മനസ്സുകളെയും ഇന്ദ്രിയങ്ങളെയും നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിയും.
5) **പ്രാകാമ്യം**: ആരൊരുവൻ എന്നെ വിശ്വബുദ്ധിയായും ഊർജ്ജമായും വിശ്വമഹത്തിൻെറ തത്ത്വമായും ധ്യാനിക്കുന്നുവോ അവന് ഏതുസുഖം വേണമെങ്കിലും ആസ്വദിക്കാൻ കഴിയും.
6) **ഈശിഷ്ടം**: ആരാണോ എന്നെ മായാധിപനായും വിശ്വത്തിൻെറ പരമനിയന്താവായും ധ്യാനിക്കുന്നത്, അയാൾക്ക് എല്ലാ ജിവികളേയും നിയന്ത്രിക്കാനാകും.
7) **വാസിഷ്ടം**: ഭൗതീകശരീരം, സൂക്ഷ്മശരീരം, കാരണശരീരം, എന്നിവയാൽ നിയതമായ, സമഷ്ടിക്കു നിദാനമായ, വിശ്വതത്ത്വങ്ങൾക്കുമതീതനായ, ഭഗവാൻ നാരായണനെ ധ്യാനിക്കുന്നവൻ യാതൊന്നിനോടും മമതയില്ലാതെ എൻെറ പ്രകൃതിയെ സ്വീകരിക്കുന്നു. ഭഗവാൻ എന്നാൽ ആസ്വദിക്കുന്നവൻ. അതായത്: i) വിശ്വപ്രഭുത്വം, ii) ധർമ്മം, iii) പ്രശസ്തി, iv) ഐശ്വര്യം, v) വിജ്ഞാനം, vi) അനാസക്തി എന്നിവ സ്വായത്തമായുള്ളയാൾ.
8) **കാമാവസായിതം**: ആരാണോ എന്നെ പരംപൊരുളും നിരുപാധികവുമായ ബ്രഹ്മവുമായി ധ്യാനിക്കുന്നത്, അയാൾക്ക് പരമാനന്ദം ലഭിക്കുന്നു.

മറ്റു യോഗമാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ എൻെറ ഭക്തന് പലേവിധ സിദ്ധികൾ ലഭിക്കുന്നു. ഉദാഹരണത്തിന് മൃഗങ്ങളുടെ ഭാഷ മനസ്സിലാക്കുക, പരകായപ്രവേശം, സ്വേച്ഛപ്രകാരം സഞ്ചരിക്കുക തുടങ്ങിയ സിദ്ധികൾ. എന്നാൽ കുലമഹിമയാലോ, മരുന്നുകൾകൊണ്ടോ, തപസ്സുകൊണ്ടോ, മന്ത്രസിദ്ധിയാലോ ലഭിക്കുന്ന ഈദൃശശക്തികൾ തടസ്സങ്ങളത്രെ. കാരണം അവ ആത്മസാക്ഷാത്കാരത്തിലെത്തുന്നതിൽനിന്നും ഒരുവന് കാലതാമസമുണ്ടാക്കുന്നു. ഈശ്വരസാക്ഷാൽക്കാരം ലഭിക്കാൻ എന്നിലുള്ള സമ്പൂർണ്ണഭക്തിമാത്രമേ മാർഗ്ഗമുള്ളു.

മയേശ്വരേണ ജീവേന ഗുണേന ഗുണിനാ വിനാ
സർവ്വാത്മനാപി സർവ്വേണ ന ഭാവോ വിദ്യതേ ക്വചിത് (11–16–38)
തേജ: ശ്രീ: കീർത്തിരൈശ്വര്യം ഹ്രീസ്ത്യാഗ: സൌഭഗം ഭഗ:
വീര്യം തിതിക്ഷാ വിജ്ഞാനം യത്ര യത്ര സ മേ*f*ശക: (11–16–40)

ഉദ്ധവൻ പറഞ്ഞു:
അവിടുന്നാണ് അപരിമേയമായ ബ്രഹ്മം. അവിടുത്തെ ഏതെല്ലാം പ്രകടിതരൂപങ്ങളിലൂടെയാണ് ഭക്തൻ പൂജകൾ ചെയ്യേണ്ടത്?

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ അരുളി:
മഹാഭാരതയുദ്ധസമയത്ത് അർജ്ജുനനും ഇതേചോദ്യം ചോദിക്കുകയുണ്ടായി. ഉദ്ധവാ, എല്ലാ ജീവജാലങ്ങളുടെയും ആത്മസത്ത ഞാൻ തന്നെയാണ്. ഞാനാണവയുടെ ഉത്ഭവസ്ഥാനവും നിലനിൽപും അവയുടെ ലക്ഷ്യവും. ഞാൻതന്നെ കാലവും ത്രിഗുണങ്ങളുടെ സംതുലിതാവസ്ഥയും. സകലവസ്തുക്കളുടെയും സ്വഭാവഗുണങ്ങളും ഞാൻ തന്നെ. വിശ്വബോധവും മഹത് തത്വവും ഞാനാണ്.

സൂക്ഷ്മതത്വങ്ങളിൽ ഞാൻ ജീവനാകുന്നു. വേദഗുരുക്കൻമാരിൽ ഞാൻ ബ്രഹ്മാവാകുന്നു. മന്ത്രങ്ങളിൽ ഓം. ഋഷിമാരിൽ ഭൃഗു. ദേവർഷികളിൽ നാരദൻ. അസുരൻമാരിൽ പ്രഹ്ലാദൻ. നക്ഷത്രങ്ങളിൽ ചന്ദ്രൻ. താപ-ജ്യോതി സ്രോതസ്സുകളിൽ സൂര്യൻ. മനുഷ്യരിൽ രാജാവ്. മൃഗങ്ങളിൽ സിംഹം. ആശ്രമങ്ങളിൽ സന്യാസം. വർണ്ണാശ്രമത്തിൽ ബ്രാഹ്മണൻ. നദികളിൽ ഗംഗ. തടാകങ്ങളിൽ സമുദ്രം. എത്തിച്ചേരാൻ ബുദ്ധിമുട്ടുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ ഹിമാലയം. വ്രതങ്ങളിൽ അഹിംസ. ശുദ്ധീകരണവസ്തുക്കളിൽ വായു, അഗ്നി, സൂര്യൻ, ജലം, വാക്ക് എന്നിവ. യോഗാവസ്ഥകളിൽ സമാധി. വിജയകാംക്ഷികളിൽ നയതന്ത്രജ്ഞത. ശാസ്ത്രാധിഷ്ഠിതമായ അറിവിലൂടെ സത്യമന്വേഷിക്കുന്നവർക്ക് ഊർജ്ജവും ദ്രവ്യവും തമ്മിലുള്ള വ്യതിരിക്തത. അവബോധാത്മകതത്വത്തെപ്പറ്റി ചർച്ചചെയ്യുന്നവരിൽ സംശയം. വ്രതങ്ങളിൽ അഭയം. ഭയമില്ലാതാക്കുന്ന മാർഗ്ഗങ്ങളിൽ ചിന്തകളെ അതിജീവിക്കൽ. രഹസ്യങ്ങളിൽ നിശ്ശബ്ദത. നിതാന്ത ജാഗരൂകതയിലിരിക്കുന്നവരിൽ സമയം. ദിവ്യവ്യക്തികളിൽ വസുദേവൻ. മർക്കടങ്ങളിൽ ഹനുമാൻ. ലോഹങ്ങളിൽ സ്വർണ്ണം. വിലപിടിച്ച കല്ലുകളിൽ മാണിക്യം. മനോജ്ഞവസ്തുക്കളിൽ താമരമൊട്ട്. സമ്പത്താഗ്രഹിക്കുന്നവർക്ക് ധനം. ചതിപ്രയോഗങ്ങളിൽ ചൂത്. ശാശ്വതമായി നിൽക്കുന്നവയിൽ സഹിഷ്ണുത. ധൈര്യശാലികളിൽ ധൈര്യം. ശക്തിശാലികളിൽ ശക്തി. ഭക്തൻമാരുടെ കർമ്മങ്ങൾ എല്ലാം ഞാൻ തന്നെയെന്നറിഞ്ഞാലും. ഭൂമി, ജലം, അഗ്നി, സൂര്യൻ, ആകാശം തുടങ്ങിയവയുടെയെല്ലാം സ്വഭാവസവിശേഷതകൾ ഞാനാകുന്നു. ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ വിവിധങ്ങളായ ഭൗതീകപ്രവർത്തനങ്ങളും ഞാൻ തന്നെ. ധാതുക്കളുടെ മൂലസ്വഭാവങ്ങൾ, അഹം, മഹത്തത്വം, ത്രിഗുണങ്ങൾ എന്നല്ല പരബ്രഹ്മവും ഞാനാണെന്നറിയുക.

യാതൊന്നും എന്നിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്ഥമായി നിലകൊള്ളുന്നില്ല. ഞാൻ ഈശ്വരനും, ജീവനും, മറ്റെല്ലാ അതിഭൗതീകജീവികളുമാകുന്നു. എന്തെല്ലാം ഈ ലോകത്ത് മഹനീയമായുണ്ടോ, ഐശ്വര്യപൂർണ്ണമായുണ്ടോ, പ്രശസ്തമായുണ്ടോ, ശക്തമായുണ്ടോ, വിനീതമായുണ്ടോ, ഉദാരമതിയായുണ്ടോ, ആകർഷണീയമായുണ്ടോ, ഭാഗ്യമായുണ്ടോ, ബുദ്ധിപരമായുണ്ടോ, അവയെല്ലാം എന്റെ അംശാവതാരങ്ങളാണെന്നു മനസ്സിലാക്കിയാലും. ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞ വിശദീകരണങ്ങളെല്ലാം വാക്കുകൾ കൊണ്ടുള്ള കളികൾ മാത്രമാണ്. നിങ്ങൾ മനോബുദ്ധികളെ നിയന്ത്രിച്ച് എന്റെ സർവ്വാന്തര്യാമിത്വം സാക്ഷാത്കരിക്കുമ്പോൾ വൈവിദ്ധ്യമെന്ന മായ ഇല്ലാതാവുന്നു.

വിപ്രക്ഷത്രിയവിട്ശുദ്രാ മുഖബാഹുരുപാദജാ:
വൈരാജാത് പുരുഷാജ്ജാതാ യ ആത്മാചാരലക്ഷണാ: (11-17-13)
ഗൃഹാശ്രമോ ജഘനതോ ബ്രഹ്മചര്യം ഹൃദോ മമ
വക്ഷ: സ്ഥാനാദ്വനേ വാസോ ന്യാസ: ശീർഷണി സംസ്ഥിത: (11-17-14)

ഉദ്ധവൻ പറഞ്ഞു:
കഴിഞ്ഞ യുഗത്തിൽ അവിടുന്ന് മനുഷ്യരെ സാമൂഹികമായുള്ള പലതരം ധർമ്മങ്ങളെപ്പറ്റിയും വർണ്ണാശ്രമങ്ങളെപ്പറ്റിയും പഠിപ്പിച്ചുവല്ലോ. വർണ്ണാശ്രമധർമ്മങ്ങൾ ഇപ്പോൾ മനുഷ്യർ മിക്കവാറും മറന്നിരിക്കുന്നു. സംപ്രീതനായി എനിക്കു വേണ്ടി അവയെ വിശദീകരിച്ചാലും.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
സത്യയുഗത്തിൽ ജനങ്ങൾ എല്ലാവരും ആത്മസംയമനമുള്ള, ആത്മമഗ്നരായ, ശുദ്ധരും പാവനചരിതരും ഹംസങ്ങളുമായിരുന്നു. അടുത്തയുഗമായ ത്രേതായുഗത്തിൽ വിശ്വപുരുഷൻ നാലുവർണ്ണങ്ങളെ സൃഷ്ടിച്ചു. ബ്രാഹ്മണ,ക്ഷത്രിയ,വൈശ്യ,ശൂദ്രജാതികൾ. വിശ്വപുരുഷന്റെ വായിൽനിന്നും ബ്രാഹ്മണർ, കൈകളിൽ നിന്നും ക്ഷത്രിയർ, തുടകളിൽനിന്നും വൈശ്യർ, കാലടികളിൽനിന്നും ശൂദ്രർ. നാല് ധർമ്മാശ്രമങ്ങൾ- ഗൃഹസ്ഥാശ്രമം, ബ്രഹ്മചര്യം, താപസജീവിതം സന്യാസം എന്നിവ യഥാക്രമം എന്റെ അരക്കെട്ടിലും, ഹൃദയത്തിലും, മാറിടത്തിലും ശിരസ്സിലും നിലകൊള്ളുന്നു. അതാതിന്റെ മൂലസ്ഥാനമനുസരിച്ച് ആശ്രമങ്ങൾ അവയുടെ സ്വഭാവസവിശേഷതകൾ കൈവരിക്കുന്നു.

ആത്മനിയന്ത്രണം, തപസ്, പരിശുദ്ധി, സംതൃപ്തി, സത്യം, ദയ, ഭക്തി എന്നിവയാണ് ബ്രാഹ്മണന്റെ സ്വഭാവം. വീര്യം, ഉറപ്പ്, ധൈര്യം, സഹനശക്തി, ഔദാര്യം, പരിശ്രമശീലം, പരം പൊരുളിലുള്ള ഭക്തി എന്നിവ ക്ഷത്രിയ ലക്ഷണം. ഈശ്വരനിലും വേദശാസ്ത്രങ്ങളിലുമുള്ള ശ്രദ്ധാഭക്തി, വിശ്വാസങ്ങൾ, ദാനശീലം, വിനയം, ഭഗവദ്സേവ, മഹാത്മാക്കളെ പരിചരിക്കുക, സമ്പത്തുണ്ടാക്കുവാനായി ഉൽക്കർഷേച്ഛയോടെ പരിശ്രമിക്കുക - ഇവയെല്ലാം വൈശ്യലക്ഷണം. മേൽപ്പറഞ്ഞ മൂന്നുകൂട്ടർക്കുംവേണ്ട പരിചരണങ്ങൾ, പശുക്കൾക്കും ഈശ്വരനും സേവചെയ്യൽ, ആ സേവകളിൽനിന്നും ലഭിക്കുന്ന പ്രതിഫലത്തിൽ സംതൃപ്തി എന്നിവ ശൂദ്രന്റെ ലക്ഷണങ്ങളിൽ പെടുന്നു. മാലിന്യം, അസത്യം, കളവ്, മതനിന്ദ, വെറുപ്പ്, കാമം, ക്രോധം തുടങ്ങിയവ ചാതുർവർണ്ണ്യത്തിൽപ്പെടാത്തവരുടെ സ്വഭാവമത്രെ. അഹിംസ, സത്യം, കളവില്ലാതിരിക്കൽ കാമക്രോധലോഭാദികളിൽനിന്നും മുക്തി, പ്രേമം, സകലജീവികളെയും സ്നേഹത്തോടെ സേവിക്കുക എന്നിവയാണ് സകലർക്കും നിയതമായ ധർമ്മം. വിദ്യാർത്ഥി തന്റെ ഗുരുഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് അവിടെ ആത്മസംയമനത്തിന്റെയും പഠനത്തിന്റേതുമായ അച്ചടക്കംനിറഞ്ഞ ജീവിതം നയിച്ച് ഗുരുവിനെ ഈശ്വരതുല്യം സേവിക്കണം. ഗൃഹസ്ഥജീവിതം ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ അവൻ തീവ്രമായ തപശ്ചര്യകളിലൂടെയും ഗുരുസേവയിലൂടെയും സ്വയം ശുദ്ധീകരിച്ച് നിത്യബ്രഹ്മചാരിയായും പ്രഭവാനായ ഭക്തനായും വിരാജിക്കട്ടെ. എന്നാൽ ഗൃഹസ്ഥജീവിതം ആഗ്രഹിക്കുന്നപക്ഷം ഗുരുഗൃഹം വിട്ട് വിവാഹം കഴിച്ച്, ശുദ്ധവും ദിവ്യവുമായ ജിവിതം നയിക്കണം. അത്യാവശ്യഘട്ടങ്ങളിലും, അത്യാഹിതം ഒഴിവാക്കാനും മാത്രം മറ്റുള്ളവർക്കായി വിധിക്കപ്പെട്ട തൊഴിൽ ചെയ്യാൻ ഒരുവന് അനുവാദമുണ്ട്. എന്നാൽ അത്യാവശ്യഘട്ടം കഴിഞ്ഞാലുടൻ തന്റെ സ്വന്തം ജോലികളിലേക്ക് അവൻ മടങ്ങണം.

ഗൃഹസ്ഥൻ എപ്പോഴും താന്റെ ഭാര്യാപുത്രാദികളിലാസക്തനായിത്തീരാതെ ജാഗരൂകനായിരിക്കണം. നിണ്ടൊരു യാത്രയിലെ സഹയാത്രികർ മാത്രമാണവർ. അതിൽ കൂടുതലായി മറ്റൊന്നുമില്ല. ഞാൻ സകല ചരാചരങ്ങളുടെയും രക്ഷകനാണ്. അതുകൊണ്ട് കുടുംബചുമതല തുടങ്ങിയ തെറ്റിദ്ധാരണകൾ വെച്ചു പുലർത്താതെ ഗൃഹസ്ഥന്റെ ധർമ്മങ്ങൾ എന്നോടുള്ള പൂജാക്രമങ്ങൾ പോലെ ഭംഗിയായി നിർവ്വഹിക്കുക.

യദാ കർമ്മ വിപാകേഷു ലോകേഷു നിരയാത്മസു
വിരാഗോ ജായതേ സമ്യങ്ന്യസ്താഗ്നി: പ്രവ്രജേത്തത: (11-18-12)
മൌനാനീഹാനിലായാമാ ദണ്ഡാ വാഗ്ദേഹചേതസാം
ന ഹ്യേതേ യസ്യ സന്ത്യംഗ വേണുഭിർന്ന ഭവേദ്യതി: (11-18-17)
ബുധോ ബാലകവത് ക്രീഡേത് കുശലോ ജഡവച്ചരേത്
വദേദുന്മത്തവദ്വിദ്വാൻ ഗോചര്യാം നൈഗമശ്ചരേത് (11-18-29)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ജീവിതത്തിലെ മൂന്നാം ഘട്ടത്തിൽ മനുഷ്യൻ ഗൃഹസ്ഥ ജീവിതത്തിൽനിന്നും പിൻമാറി ഭാര്യയെയും കൂട്ടി വീടു വിട്ടിറങ്ങണം. അല്ലെങ്കിൽ ഭാര്യയെ മക്കളുടെ ചുമതലയിലേൽപ്പിച്ച് തനിയെ പുറപ്പെടണം. ഇക്കാലത്ത് മാനസീകവും ശാരീരികവുമായി അജ്ഞാനഹേതുകമായ എല്ലാം സമഗ്രമായ പരിശ്രമംകൊണ്ട് ഇല്ലാതെയാക്കണം. പരിപൂർണ്ണമായ ആത്മനിയന്ത്രണവും കഠിന തപ:ശചര്യകളും കൊണ്ടാണിതു സാധിക്കുക. ഉഷ്ണം,കാലവർഷം,ശിശിരം എന്നിവയെഎല്ലാം സഹിച്ച് ആത്മനിയന്ത്രണത്തിൻെറ കഠിനപരീക്ഷകളെ തരണം ചെയ്യുക. ശരീരശുദ്ധിക്കുപോലും വേണ്ടി സമയം വൃഥാ കളയരുത്. ഭക്ഷണം ലഘുവും അതിവ സാത്വീകവുമായിരിക്കണം. പൂജകർമ്മാദികൾക്ക് മുടക്കമൊന്നും വരുത്താൻ ഇനിയും സമയമായിട്ടില്ല.

ആർജ്ജിത പുണ്യം കൊണ്ടു ലഭിച്ച ഇഹലോകമോഹങ്ങളോ, സ്വർഗ്ഗകാംക്ഷയോ എല്ലാം വിട്ടുപോയിക്കഴിഞ്ഞാൽ ഒരുവൻ വാനപ്രസ്ഥം അവസാനിപ്പിച്ച് സന്യാസജിവിതം തുടങ്ങണം. അങ്ങിനെ സന്യാസം സ്വീകരിക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ പലേവിധ തടസ്സങ്ങളും മുന്നിൽവരും. ഭാര്യ, മക്കൾ തുടങ്ങിയ പലേ ഉപാധികളും കൊണ്ടാവും തടസ്സങ്ങൾ ഉണ്ടാവുക. ഇവയെ എല്ലാം ദൃഢനിശ്ചിതനായി തരണം ചെയ്യുക. സന്യാസിക്ക് ശാസ്ത്രവിധികൾ ബാധകമല്ലതന്നെ. മൗനംകൊണ്ട് വാക്കുകളെ നിയന്ത്രിച്ചും, തികഞ്ഞ നിസ്വാർത്ഥത കൊണ്ട് ശരീരം നിയന്ത്രിച്ചും, പ്രാണായാമം കൊണ്ട് മനസ്സു നിയന്ത്രിച്ചും, അയാൾ ജിവിതം നയിക്കേണ്ടതാണ്. താപസൻെറ വേഷഭൂഷാദികൾകൊണ്ടുമാത്രം ഒരുവൻ അതാവുന്നില്ല. സ്വയം മനസ്സും ഇന്ദ്രിയങ്ങളും പൂർണ്ണ നിയന്ത്രണത്തിലാവുമ്പോൾ അയാൾ ലോകം മുഴുവനും ചുറ്റി നടക്കണം. ഭക്ഷണത്തിനുവേണ്ടി ഭിക്ഷയാചിച്ച് ശരീരത്തെ നിലനിർത്തുക. ആത്മവിദ്യാപരമായ ജ്ഞാനം ലഭിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഒരു ഗുരുവിൻെറ ചരണങ്ങളിലഭയം തേടി ഗുരുവിനെ ഈശ്വരസമാനം സേവിച്ചുപാസിക്കുക. അങ്ങിനെ ആത്മസത്യം മനസ്സിലാക്കുക. അപ്രകാരം വിജ്ഞനായ ഒരുവൻ ലോകത്തുള്ള യാതൊന്നിനോടും മമതാലേശമില്ലാതെ അലഞ്ഞു തിരിയണം. ലോകം മുഴുവൻ വെറുമൊരു ദൃശ്യം മാത്രമെന്നയാൾക്കറിയാം. ബോധോദയമുദിച്ചവനെങ്കിലും അയാൾ ഒരു ശിശുവിനേപ്പോലെ പെരുമാറുന്നു. കാര്യപ്രാപ്തിയും നൈപുണ്യവുമുണ്ടെങ്കിലും ഒരു വിഡ്ഢിയേപ്പോലെയാണയാൾ പെരുമാറുക. അതീവജ്ഞാനിയെങ്കിലും ഭ്രാന്തനേപ്പോലെയും, വേദശാസ്ത്രാദികളിൽ ജ്ഞാനമുണ്ടെങ്കിലും ഒരു മൃഗത്തേപ്പോലെയും അയാൾ പെരുമാറണം. മാനോപമാനങ്ങൾക്ക് നേരേ പ്രതികരിക്കാതെ, ആരോടും ദേഷ്യമോ ഈർഷ്യയോ ഇല്ലാതെ, തന്നോട് എന്തുചെയ്താലും ആരോടും കയർക്കാതെ അയാൾ ജിവിക്കണം. അയാൾക്ക് ആരോടും ശത്രുതയുമരുത്. ഈ നിയമങ്ങളും അയാൾ വെറുമൊരു ലീലപോലെയാണ് കണക്കാക്കുക. അയാളിൽ അജ്ഞതാലേശമില്ല തന്നെ. വൈവിദ്ധ്യമെന്ന തോന്നലേ അയാൾക്കില്ല. അയാൾക്ക് ഒരു ശീലമെന്നപോലെ ലോകദൃശ്യം മരണംവരെ തുടരുന്നു. അതിനുശേഷം അയാൾ എന്നിൽ പൂർണ്ണമായി വിലീനനത്രെ. അയാളിൽ വെറുമൊരു നിഴലുപോലെ ഉണ്ടായിരുന്ന അഹവും ഇല്ലാതാവുന്നു.

ആരെല്ലാം നിസ്വാർത്ഥമതികളായി തൻെറ ധർമ്മങ്ങൾ എന്നിലർപ്പിച്ചനുഷ്ഠിക്കുന്നുവോ അവരെല്ലാം എന്നെ പ്രാപിക്കുന്നു.

കിം വർണ്ണിതേന ബഹുനാ ലക്ഷണം ഗുണദോഷയോ:
ഗുണദോഷദൃശിർദ്ദോഷോ ഗുണസ്തൂഭയവർജ്ജിത: (11-19-45)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ആത്മസാക്ഷാത്ക്കാരത്തിനായി തപശ്ചര്യകളോ, തീർത്ഥാടനങ്ങളോ, പ്രാർത്ഥനയോ, ദാനങ്ങളോ മറ്റ് ആത്മശുദ്ധീകരണമാർഗ്ഗങ്ങളോ ഒന്നും തന്നെ ഒരു ജ്ഞാനകിരണത്തിൻെറയത്ര ഫലപ്രദമല്ല. അതിനാൽ ആ ജ്ഞാനത്തോടെ എന്നെ പൂജിച്ചാലും. കാരണം വിജ്ഞാനികൾ എന്നെയല്ലാതെ മറ്റൊന്നിനോടും ഭക്തിയുള്ളവരല്ല.

ഉദ്ധവർ പറഞ്ഞു: ദയവായി ഭക്തിയുടെയും ജ്ഞാനത്തിൻെറയും ധർമ്മാധർമ്മങ്ങളുടെയും സ്വഭാവ സവിശേഷതകൾ വിവരിച്ചു തന്നാലും.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ അരുളി:
മഹായുദ്ധം കഴിഞ്ഞ സമയത്ത് യുധിഷ്ഠിരനും ഇതേ ചോദ്യം തന്നെ ഭീഷ്മരോട് ചോദിക്കുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞ ഉത്തരത്തിൻെറ സാരമെന്തെന്ന് ഞാൻ പറയാം. ജ്ഞാനം എന്നത് ഒൻപത് അടിസ്ഥാന തത്വങ്ങളെക്കുറിച്ചും (പ്രകൃതി, പുരുഷൻ, മഹത്, അഹങ്കാരം, പഞ്ചഭൂതങ്ങൾ, എന്നിവയാണാ തത്വങ്ങൾ). അവയിൽനിന്ന് പരിണമിച്ചുണ്ടായ പതിനൊന്നു രൂപങ്ങളെക്കുറിച്ചും (പത്തിന്ദ്രിയങ്ങളും മനസ്സും). പഞ്ചഭൂതങ്ങളെക്കുറിച്ചും. വിശ്വസൃഷ്ടി മുഴുവനും വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന ത്രിഗുണങ്ങളെക്കുറിച്ചും, സകലതിൻെറയും സാരസത്തായും അന്തര്യാമിയായും വർത്തിക്കുന്ന ആ പരംപൊരുളിനെക്കുറിച്ചും ഉള്ള സമ്യക്കായ അറിവാണ്, വിജ്ഞാനം എന്നത്. ഒരുവനിൽ നാനാത്വബോധം ഇല്ലാതാക്കുന്നതും അദ്വൈതമായ ഏകതാ ബോധമുളവാക്കുന്നതുമായ അറിവത്രെ അത്. അനശ്വരമായ ഏകസത്യം അതു മാത്രമായതിനാൽ പരമാർത്ഥമുള്ളതും അതു മാത്രം. ഏതൊന്നാണോ തുടക്കത്തിലും, മദ്ധ്യത്തിലും, അവസാനത്തിലും - ഭൂതവർത്തമാനഭാവികാലങ്ങളിൽ- നിലകൊള്ളുന്നത്, അതുമാത്രമേ പരമാർത്ഥമായുള്ളൂ. മദ്ധ്യത്തിൽ പരിണാമങ്ങൾക്ക് വിധേയമായതുപോലെ കാണപ്പെടുന്നു എങ്കിലും മഹർഷിമാരുടെ വെളിപാടുകളിൽ നിന്നും, നേിട്ടുള്ള അവബോധത്തിൽനിന്നും, പാരമ്പര്യത്തിൽനിന്നും എല്ലാം ഈ അദ്വൈതസത്യത്തെപ്പറ്റി നമുക്ക് അറിയാനാവുന്നു.

ഇനി ഭക്തിക്കു സഹായമായുള്ള കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് കേട്ടാലും. എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള കഥകളിലുള്ള സമ്പൂർണ്ണ വിശ്വാസം, എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള കഥാകഥനം, എന്നോടുള്ള ആരാധനയിൽ മുഴുകിയിരിക്കൽ, സങ്കീർത്തന ങ്ങളും പ്രാർത്ഥനകളും, എനിക്കുവേണ്ടി സേവചെയ്യാനുള്ള ത്വര, എന്നെ നമസ്കരിക്കുക, എൻെറ ഭക്തരെ നമസ്കരിക്കുക, മാത്രമല്ല, ഏറ്റവും പ്രധാനമായി, സകലജീവജാലങ്ങളിലും എന്നെക്കാണുക, എല്ലാ കർമ്മങ്ങളും എന്നിലർപ്പിച്ച് ചെയ്യുക, മനസ്സ് മുഴുവൻ എന്നിലർപ്പിക്കുക, ആഗ്രഹങ്ങളില്ലാതിരിക്കുക, സമ്പത്തിനെ ത്യജിക്കുക, സുഖാസ്വാദനങ്ങൾ എനിക്കുവേണ്ടി ചെയ്യുക, എല്ലാ ധർമ്മാചരണങ്ങളും എനിക്കു വേണ്ടി ചെയ്യുക, എന്നിവയിലൂടെ ഭക്തി വളർത്തിയെടുക്കാം. ഇവയെല്ലാം അനുഷ്ഠിക്കുന്നവരിൽ എന്നോടുള്ള പരമപ്രേമമുണരുന്നു. ഈ പ്രേമമുദിച്ചു കഴിഞ്ഞാൽ ഇഹലോകത്ത് നേടേണ്ടതായി മറ്റൊന്നുമില്ല തന്നെ. അഹിംസ, സത്യം, അകളങ്കത, അനാസക്തി, വിനയം, ധനം പൂഴ്ത്തിവയ്ക്കാതിരിക്കൽ, വിശ്വാസം, ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹം, മൗനം, ദൃഢത, ക്ഷമാശീലം, നിർഭയത്വം, പവിത്രത, ജപം, തപസ്സ്, അഗ്നിപൂജ, സമർപ്പണം, ആതിഥ്യം, എന്നെ പൂജിക്കൽ, തീർത്ഥാടനം, നിസ്വാർത്ഥസേവനം, സംതൃപ്തി, ഗുരുസേവ ഇവയാണ് യമ-നിയമങ്ങൾ. ആരെയും വെറുക്കാതിരിക്കുക എന്നതാണ് ഏറ്റവും വലിയ ഉദാരത. ധൈര്യമാണ് ആത്മനിഷ്ക്കർഷത. സ്വന്തം ശരീരത്തെ ആത്മാവെന്നു കരുതുന്നവൻ വിഡ്ഢിയത്രെ. ധർമ്മപാതയിൽ ചരിക്കുന്നവനത്രെ സമ്പന്നൻ. സംതൃപ്തിയില്ലാത്തവൻ ദരിദ്രനും. ധർമ്മത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ചർച്ചകൾ വെറും അധരവ്യായാമം മാത്രം. മറ്റുള്ളവരുടെ നൻമതിൻമകളെക്കുറിച്ച് ചിന്തിക്കുന്നത് തെറ്റാണ്. മറ്റുള്ളവരുടെ നൻമതിൻമകളെ നോക്കാതെയിരിക്കലാണ് നൻമ.

നൃദേഹമാദ്യം സുലഭം സുദുർല്ലഭം പ്ലവം സുകൽപ്പം ഗുരുകർണ്ണധാരം
മയാനുകൂലേന നഭസ്വതേരിതം പുമാൻ ഭവാബ്ധിം ന തരേത് സ ആത്മഹാ (11-20-17)
ഭിദ്യതേ ഹൃദയഗ്രന്ഥി: ഛിദ്യന്തേ സർവ്വസംശയാ:
ക്ഷീയന്തേ ചാസ്യ കർമ്മാണി മയി ദൃഷ്ടേƒഖിലാത്മനി (11-20-30)

ഉദ്ധവൻ പറഞ്ഞു:
അവിടുന്നു തന്നെ വേദങ്ങളിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത് ഒരുവൻ നിരന്തരം നൻമതിൻമകളെ വിവേചനബുദ്ധിയോടെ നേരിടണമെന്നാണല്ലോ. എന്നാലിപ്പോൾ അത്തരം ചർച്ചകൾ വൃഥാവിലാണെന്നും പറയുന്നു. ഈ ചിന്താക്കുഴപ്പം മാറ്റിതന്നാലും.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
ഞാൻ മൂന്നു തരത്തിലുള്ള യോഗമാർഗ്ഗങ്ങളെപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ജ്ഞാനയോഗം, കർമ്മയോഗം, ഭക്തിയോഗം. യാഗകർമ്മാദികളിൽ താത്പര്യമില്ലാത്തവർക്കാണ് ജ്ഞാനയോഗം പത്ഥ്യം. കർമ്മയോഗമാകട്ടെ അവകളിൽ താത്പര്യമുള്ളവർക്കും. എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള കഥകൾ കേൾക്കാൻ താത്പര്യവും എന്നെക്കുറിച്ചു പാടാൻ ആഗ്രഹവുമുള്ളവർ ഭക്തിയോഗം സ്വീകരിക്കുന്നു. ഇന്ദ്രിയസുഖങ്ങളോടുള്ള ആഭിമുഖ്യമവസാനിപ്പിക്കുന്നതുവരെയും എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള മഹിമാകഥനങ്ങളോടു മാത്രം താത്പര്യമുണ്ടാകുംവരെയും ശാസ്ത്രാധിഷ്ഠിതമായ കർമ്മധർമ്മങ്ങൾ ആചരിക്കേണ്ടതാണ്. കാലക്രമേണ അയാളുടെ ഹൃദയം പരിശുദ്ധമാവുകയും, ജ്ഞാനവും ഭക്തിയും ഉണരുകയും ചെയ്യും. സ്വധർമ്മങ്ങൾ ആചരിക്കുമ്പോൾ മനസ്സിനെ ആസ്വാദനത്വരയിൽനിന്ന് പിന്തിരിപ്പിച്ച് സ്വർഗ്ഗമോഹം പോലും ഉപേക്ഷിക്കണം. അയാൾ സ്വർഗ്ഗത്തിലോ, നരകത്തിലോ, ഭൂമിയിലോ ജൻമമെടുക്കാൻ മോഹിക്കുന്ന പക്ഷം ആത്മീയപാതയിൽനിന്ന് വ്യതിചലിക്കുകയത്രെ ചെയ്യുന്നത്. മനുഷ്യജൻമം ലഭിച്ച് ഗുരുവിൻെറ അനുഗ്രഹവും, എൻെറ കൃപയും ലഭിച്ചിട്ടുപോലും സംസാരസാഗരം കടക്കാൻ പരിശ്രമിക്കാത്തവൻ ആത്മഹത്യ ചെയ്യുന്നു.

അയാൾ തൻെറ കടമകൾ തീരുമ്പോൾ ശ്രദ്ധയെ കേന്ദ്രീകരിച്ച്, ധ്യാനമാർഗ്ഗം സ്വീകരിക്കണം. അയാൾ അനുരഞ്ജനമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ പ്രാണനെ നിയന്ത്രിച്ച്, ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ അടക്കി സാത്വീകത വർദ്ധിപ്പിക്കണം. എന്നാൽ മനസ്സിനെ തൻെറ നിരീക്ഷണപഥത്തിൽനിന്നു വ്യതിചലിക്കാൻ അനുവദിച്ചു കൂടാ. ചിന്തകളുടെ വികാസപരിണാമങ്ങളുടെയും ഉൾവലിയലിനെയും സൂക്ഷ്മമായി നിരീക്ഷിക്കുന്നതിലൂടെ മനസ്സ് ദുഷ്ടതയിൽനിന്നും അകന്നു പോകുന്നു. മനസ്സിന് ഏകാഗ്രത ലഭ്യമായി കഴിയുമ്പോൾ അയാൾ എന്നെ ആരാധിക്കാനും ആത്മാന്വേഷണത്തിനും സ്വയം സമർപ്പിക്കണം.

യോഗി, ഒരു പാപമോ, തെറ്റോ ചെയ്തു പോയാൽ അതിൻെറ പ്രതിവിധിയായിട്ടുള്ള യാഗങ്ങൾ അനുഷ്ടിക്കണം. ഏകാഗ്രചിത്തനായി ഒരുവൻ സദ്പാതയിലേക്ക് പോകുന്നതു നൻമയും, അതിൽനിന്നു വ്യതിചലിക്കുന്നത് തിൻമയുമാണ്. എന്നെപ്പറ്റിയുള്ള കഥാകഥനങ്ങളിൽ ആകൃഷ്ടനായി കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരുവന് സുഖാസ്വാദനത്വര ഇനിയും തീർന്നിട്ടില്ലാ എങ്കിൽ ഇന്ദ്രിയസുഖങ്ങൾ വേദനാജന്യങ്ങളാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി എന്നെ പൂജിക്കേണ്ടതാണ്. ഞാൻ അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ വസിക്കുന്നു. അയാളുടെ തടസ്സങ്ങളെ ഞാൻ അകറ്റി, അയാളുടെ സുഖാർത്തികളെ മുഴുവൻ ഇല്ലാതാക്കുന്നു. എന്നെ ഹൃദയത്തിൽ ദർശിക്കുമ്പോൾ അജ്ഞതാ പാശമറ്റ് അയാളുടെ കർമ്മവും സംശയങ്ങളും ഇല്ലാതാകുന്നു.

എന്നിൽ ഭക്തനായുള്ളവൻ മറ്റൊന്നിനുമായി ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ സംപ്രീതനായി നൽകുന്ന മുക്തിപദത്തിനു പോലും അവനാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. മുകളിൽ പറഞ്ഞ പാതയെ പിന്തുടരുന്ന ഒരുവൻ താമസംവിനാ പരംപൊരുളായ ബ്രഹ്മത്തെ സാക്ഷാത്കരിക്കുന്നു.

ശുദ്ധ്യശുദ്ധീവിധിയേതേ സമാനേഷ്വപി വസ്തുഷു
ദ്രവ്യസ്യ വിചികിത്സാർത്ഥം ഗുണ ദോഷൌ ശുഭാശുഭൌ (11-21-3)
ധർമ്മാർത്ഥം വ്യവഹാരാർത്ഥം യാത്രാർത്ഥമിതി ചാനഘ
ദർശിതോƒയം മയാƒചാരോ ധർമ്മമുദ്വഹതാം ധുരം (11-21-4)
ക്വചിദ് ഗുണോƒപി ദോഷ: സ്യാദ്ദോഷോƒപി വിധിനാഗുണ:
ഗുണദോഷാർത്ഥനിയമസ്തദ്ഭിദാമേവ ബാധതേ (11-21-16)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ഒരുവന്റെ സ്വധർമ്മത്തോടുള്ള ഭക്തിയെ നൻമയെന്നും, അതിനെതിരായി വർത്തിക്കുന്നതിനെ തിൻമയെന്നും പറയുന്നു. അതിനാൽ ഒരുവനു നൻമയായിട്ടുള്ളത് മറ്റുള്ളവന് അപ്രകാരമാവണം എന്നില്ല. ഈ വിരോധാഭാസം മന:പ്പൂർവ്വമായി വേദശാസ്ത്രങ്ങളിൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളത് നൻമതിൻമകളെപ്പറ്റി ആരോഗ്യകരമായ ഒരു സംശയമുണ്ടാക്കി മനുഷ്യനെ സദാ ജാഗരൂകനാക്കുവാനാണ്. അങ്ങിനെ അയാൾ സ്വയം അന്വേഷണത്വരയുള്ളവനാകുന്നു. നൻമതിൻമകളെപ്പറ്റിയുള്ള മറ്റു നിർവ്വചനങ്ങൾ സാമൂഹ്യഘടനകളെ നിലനിർത്താനായും ജനങ്ങൾക്ക് മാർഗ്ഗദർശനത്തിനായും സ്ഥാപിച്ചിട്ടുള്ളതത്രെ. അങ്ങിനെയുള്ള നിർവ്വചനങ്ങൾ നിയമസമാധാനപാലനത്തിന്റെ ചുമതലയുള്ളവർക്ക് അനിവാര്യമാണല്ലോ.

ലോകത്തുള്ള എല്ലാ ജീവികളും, പഞ്ചഭൂതങ്ങളാലും ജിവനാലും നിർമ്മിതമായതുകൊണ്ട് പരസ്പരം യാതൊരു ഭേദവുമില്ല. വേദങ്ങൾ അവയെ ബ്രാഹ്മണൻ - - മുതലായി തരം തിരിച്ചിട്ടുണ്ട് എന്നുള്ളത് സത്യംതന്നെ. സമ്പൂർണ്ണതയെ പ്രാപിക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗം നിർദ്ദേശിക്കവേ, ചില ധർമ്മങ്ങളും വേദങ്ങൾ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. എന്റെതന്നെ വാക്കുകളായ വേദങ്ങൾ, നൻമതിൻമകളെ കാലത്തിനും ദേശത്തിനും ബാധകമായ സംഗതികളായേ ഗണിച്ചിട്ടുള്ളു. അതുകൊണ്ട് ചില സ്ഥലങ്ങളെ ദിവ്യമെന്നും മറ്റുചിലതിനെ അദിവ്യമെന്നും പറയുന്നു. ചില സമയങ്ങൾ ശുഭോദർക്കമെന്നും മറ്റുചില സമയങ്ങൾ അശുഭമെന്നും അറിയപ്പെടുന്നു. ചില വസ്തുക്കൾ മറ്റുള്ളവയോട് ചേരുമ്പോൾ അശുദ്ധമായെന്നും, അവയുടെ ശുദ്ധീകരണത്തിനായി മറ്റുചില ശുദ്ധീകരണ വസ്തുക്കൾ ഉണ്ടെന്നും ശാസ്ത്രങ്ങൾ പറയുന്നു. ജലം, മണ്ണ്, അഗ്നി, വായു, കാലം എന്നിവ ശുദ്ധീകരണോപാധികളത്രെ. അഹങ്കാരബോധമുള്ളവരെ ശുദ്ധീകരിക്കാൻ സ്നാനം, ദാനം, തപസ്സ്, യാഗകർമ്മാദികൾ എന്നിവയും അവക്കെല്ലാമുപരിയായി എന്നെ സ്മരിക്കലും നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ചില അവസരങ്ങളിൽ നൻമയെന്ന് വിവക്ഷിക്കുന്നവ മറ്റു ചിലപ്പോൾ തിൻമയായി വരുമെന്നും മറ്റുചിലപ്പോൾ തിൻമയെ നൻമയെന്നു കണക്കാക്കാമെന്നും വേദങ്ങൾ പറയുന്നത്, മൂല്യങ്ങൾ ഒന്നും നിരുപാധികമല്ലെന്നു വ്യക്തമാക്കാനാണ്. ഉദാഹരണത്തിന്, ചില കർമ്മങ്ങൾ നൻമയെന്ന് കരുതി ചിലർ അതിനോട് അമിതമായ മമതയിൽ വർത്തിക്കുന്നു. അത്തരം മമത മറ്റുള്ളവരോട് സ്പർദ്ധയുണ്ടാക്കാൻപോലുമിടയാക്കുന്നു. അപ്പോൾ ക്രോധവും, ബുദ്ധിഭ്രമവും ഉണ്ടായി ഒടുവിൽ ജ്ഞാനത്തെ മറക്കാനിടയാവുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇത് തിൻമയത്രെ. അപ്രകാരം അജാഗരൂകവും യാന്ത്രീകവുമായി നൻമയോട് ആസക്തി പൂണ്ട് ജീവിക്കുന്നതു കൊണ്ട് നൻമയുടെ ഉദ്ദേശം തന്നെ നഷ്ടമാവുന്നു.

സ്വർഗ്ഗീയസുഖമാസ്വദിക്കാനുതകുന്ന ചില കർമ്മങ്ങളെ വേദങ്ങൾ പ്രോൽസാഹിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നും. എന്നാൽ സ്വർഗ്ഗസുഖത്തിന്റെ ക്ഷണികതയെപ്പറ്റി നിശ്ചയമുള്ള വേദങ്ങൾ എന്തുകൊണ്ടിങ്ങിനെ പറയുന്നു എന്നാണെങ്കിൽ, അത്, മനുഷ്യനെ ഇന്ദ്രിയഭോഗങ്ങളിൽ നിന്നും പിന്തിരിപ്പിച്ച് ഈശ്വരമാർഗ്ഗത്തിലേക്ക് നയിക്കാനാണ്. വേദവാക്കുകൾ മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമമുള്ളവയല്ല. മന്ത്രങ്ങളുടെ ശബ്ദഘോഷം മാത്രം സത്യമാവുകയില്ല. വേദങ്ങളുടെ ശരിയായ അർത്ഥം അതീവഗുഹ്യവും എനിക്കു മാത്രം അറിയാവുന്നതുമത്രെ. അതുകൊണ്ട് എന്നിൽ പരമഭക്തനായിട്ടുള്ളവനു മാത്രമേ അതു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയൂ.

പരസ്പരാനുപ്രവേശാത് തത്ത്വാനാം പുരുഷർഷഭ
പൌർവ്വാപര്യപ്രസംഖ്യാനം യഥാ വക്തുർവ്വിവക്ഷിതം (11-22-7)
ഇതി നാനാ പ്രസംഖ്യാനം തത്ത്വാനാമൃഷിഭി: കൃതം
സർവ്വം ന്യായ്യം യുക്തിമത്ത്വാദ് വിദുഷാം കിമശോഭനം (11-22-25)

ഉദ്ധവർ ചോദിച്ചു:
ഭഗവാനേ സത്യത്തെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന തത്ത്വങ്ങൾ എന്തെല്ലാമാണ്? അവിടുന്നുതന്നെ ഇരുപത്തിയെട്ടു തത്ത്വങ്ങളെപ്പറ്റി പറയുകയുണ്ടായി. മഹർഷിമാർ പലതരത്തിലാണ് അതിനെ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുള്ളത്. ആർക്കാണിവിടെ തെറ്റു പറ്റിയത്?

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ അരുളി:
മഹർഷിമാർ ഇതിനെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെല്ലാം കാരണങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനമുള്ളതിനാൽ ഉചിതം തന്നെ. അവരെല്ലാം "എന്റേതാണ് ശരി. നിങ്ങളുടേത് തെറ്റ്" എന്ന വാചകകസർത്തുകളിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്നു. കാരണം, ഈ തത്ത്വങ്ങളെല്ലാം എന്റെതന്നെ പ്രകടിതഭാവങ്ങളും ശക്തി വിശേഷങ്ങളുമത്രെ. അവർക്കെല്ലാം ഗ്രഹിക്കാൻ സാധിക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾക്കപ്പുറത്തുമാണവ. എല്ലാ 'കാര്യ'ത്തിനുപിറകിലും 'കാരണം' സഹജമത്രെ. തിരിച്ചും അപ്രകാരം തന്നെ. അതുകൊണ്ട്, ഓരോരുത്തരും ഏതെല്ലാമാണ് പ്രാധമീകമായും മാദ്ധ്യമീകമായും (കാരണവും, ഫലവും) എന്നു സ്വയം തീരുമാനിക്കുകയാണ് ചെയ്യുന്നത്. അതുകൊണ്ട്, വിഭിന്നങ്ങളായ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ യുക്തിസഹമത്രെ. ഇന്ദ്രിയങ്ങളടക്കി, മനസ്സിനെ നിയന്ത്രണത്തി ലാക്കുമ്പോൾ മാത്രമേ ഇവയെ സംബന്ധിച്ച സത്യാവസ്ഥ അറിയുകയുള്ളു.

ചില മഹർഷിമാരുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ വ്യക്തിത്വമാർന്ന ജീവന് സ്വയം മുക്തിനേടാൻ കഴിയുകയില്ല. അതുകൊണ്ട് 'ഈശ്വരൻ' എന്നൊരുതരം സത്തയെ അവതരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. മറ്റുചിലർ ഈശ്വരനും ജീവാത്മാവും തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസം തുലോം നിരങ്കുശമാണെന്നും, ഈശ്വരൻ എന്നത് ആത്മാവുതന്നെയായതുകൊണ്ട് ഇങ്ങിനെയൊരു വ്യത്യസ്ഥസങ്കൽപം അനാവശ്യമാണെന്നും വാദിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട്, ചിലർ ഇരുപത്തിയാറ്, മറ്റുചിലർ ഇരുപത്തിയഞ്ച്, അടിസ്ഥാനതത്ത്വങ്ങൾ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നു. ഞാൻ ഇരുപത്തിയെട്ട്തത്ത്വങ്ങൾ അവതരിപ്പിച്ചപ്പോൾ ത്രിഗുണങ്ങളെ പ്രത്യേകമായെണ്ണി. മറ്റുള്ളവർ 'പ്രകൃതി'യിൽ ഗുണങ്ങൾ ഉൾക്കൊളളിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ ഇരുപത്തിയഞ്ച്. ചിലർ പഞ്ചഭൂതങ്ങളെയും, ബോധത്തെയും, ഇവക്കെല്ലാമടിസ്ഥാനമായ പരംപൊരുളിനെയും ചേർത്ത് ഏഴ് തത്ത്വങ്ങൾ കണക്കാക്കുന്നു. ചിലർ ആറ് തത്ത്വങ്ങൾ എന്ന് പറയുന്നു. പഞ്ചഭൂതങ്ങളും പരംപൊരുളായ ബോധവും. ഇനിയും ചിലർ വായുവിനെയും ആകാശത്തെയും ഒഴിവാക്കി നാലു തത്ത്വങ്ങളെ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നു.

പഞ്ചഭൂതങ്ങൾ, പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങൾ, മനസ്സ്, ആത്മാവ് എന്നിങ്ങിനെ പതിനേഴ് തത്ത്വങ്ങൾ എന്ന് ഒരു കൂട്ടർ. ചിലർ മനസ്സിനെയും ആത്മാവിനെയും ചേർത്ത് ഒന്നാക്കി വിവരിച്ച്, പതിനാറ് തത്ത്വങ്ങൾ എന്നു മാറ്റുന്നു. പഞ്ചഭൂതങ്ങൾ, പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങൾ, മനസ്സ്, ജിവൻ, പരംപൊരുൾ എന്നിങ്ങിനെ പതിമൂന്നാണ് തത്ത്വങ്ങൾ ചിലർക്ക്. മനസ്സിനെയും ജീവനെയും പരംപൊരുളിൽ എണ്ണിയാൽ എണ്ണം പതിനൊന്നായി. പഞ്ചഭൂതങ്ങൾ, മനസ്സ്, ബുദ്ധി, അഹങ്കാരം, ബോധം എന്നിങ്ങിനെ ഒൻപതാണ് തത്ത്വങ്ങൾ എന്നു പറയുന്നവരുമുണ്ട്. അതുകൊണ്ട്, ഇവയെല്ലാം യുക്തിസഹജമായ കണക്കാക്കൽ തന്നെയത്രെ. ഇത്തരം വിവിധചിന്താസരണികൾ വിവേകബുദ്ധിയില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണുണ്ടാവുന്നതെന്നു പറയുക വയ്യ.

ആത്മാƒപരിജ്ഞാനമയോ വിവാദോ
ഹ്യസ്തീതി നാസ്തീതി ഭിദാർത്ഥനിഷ്ഠ:
വ്യർത്ഥോƒപി നൈവോപരമേത പുംസാം
മത്ത: പരാവൃത്തധിയാം സ്വലോകാത് (11-22-33)
നിത്യദാ ഹ്യംഗ ഭൂതാനി ഭവന്തി ന ഭവന്തി ച
കാലേനാലക്ഷ്യവേഗേന സൂക്ഷ്മത്വാത്തന്ന ദൃശ്യതേ (11-22-42)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ത്രിഗുണങ്ങളുടെ സമതുലിതാവസ്ഥ നഷ്ടമാവുമ്പോൾ വൈവിദ്ധ്യവും വൈവിദ്ധ്യബോധവും സത്വങ്ങളിൽ പ്രകടമാവുന്നു. ഈ വൈവിദ്ധ്യങ്ങൾ അനന്തമെങ്കിലും അവയെ മൂന്നായി തരംതിരിക്കാം. ആദ്ധ്യാത്മം, ആധിഭൂതം, ആധിദൈവം. ഉദാഹരണത്തിന്, കാഴ്ചശക്തി ആദ്ധ്യാത്മവും, വസ്തുവിൻെറ നിറം ആധിഭൂതവും, ഒന്ന് മറ്റൊന്നുമായി ബന്ധപ്പെടുത്തുന്ന അവബോധം ആധിദൈവവുമാണ്. അതുപോലെയാണ് വ്യക്തിത്വത്തിൻെറ മറ്റു കാര്യങ്ങളും. ആത്മാവെന്നത് ബോധം തന്നെയാണ്. ഇവയുടെ എല്ലാം അടിത്തറയും അതുതന്നെ. ആത്മാവ് ഇവയിൽനിന്നെല്ലാം സ്വതന്ത്രമായാണോ അല്ലയോ നിലനിൽക്കുന്നത് എന്നതിനെക്കുറിച്ചുള്ള വൃഥാവിവാദം, ഇവർ എന്നിൽനിന്ന് - അതായത് അവരുടെ സ്വന്തം ആത്മാവിൽ നിന്ന് - അകന്നു നിൽക്കുന്നിടത്തോളം കാലം തുടർന്നു കൊണ്ടേയിരിക്കും.

ഉദ്ധവർ ചോദിച്ചു: എങ്ങിനെയാണ് സർവ്വവ്യാപകമായി നിലകൊള്ളുന്ന ആത്മാവ് ദേഹങ്ങളിൽനിന്ന് ദേഹങ്ങളിലേക്ക് മാറി മാറി സഞ്ചരിക്കുന്നത്?

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
ജീവൻെറ മനസ്സാണ് ദേഹങ്ങളിൽനിന്നും ദേഹങ്ങളിലേക്ക് സഞ്ചരിക്കുന്നത്. പുതുതായി സ്വീകരിക്കുന്ന ശരീരവുമായി പരിപൂർണ്ണമായും താദാത്മ്യം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ജീവന് പഴയ ശരീരത്തെപ്പറ്റി തീരെ ഓർമ്മയുണ്ടാവുന്നില്ല. ഇതാണ് ജനനം. ശരീരവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കർമ്മാനുഭവം തീരുന്നതോടെ ആ ശരീരവുമായി തീരെ താദാത്മ്യം ഇല്ലാതാവുമ്പോൾ അതിനെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു. ഇതത്രെ മരണം. ഇങ്ങിനെ ഒരു ജൻമം സംഭവിക്കുമ്പോൾ നേരത്തെ പറഞ്ഞ ത്രിവിധ വൈശിഷ്ട്യങ്ങൾ ജീവിയിൽ അന്തർഭൂതമാവുകയും ഗ്രഹണശക്തിയും വൈവിദ്ധ്യാനുഭവവും ഉണ്ടാവുകയും ചെയ്യുന്നു. വാസ്തവത്തിൽ, ജീവികൾ നിരന്തരം ജനനമരണങ്ങളിലൂടെ കടന്നു പൊയ്ക്കൊണ്ടേയിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ വേഗതകൊണ്ടും സമയത്തിൻെറ സൂക്ഷ്മതകൊണ്ടും ഇതാർക്കും ഗ്രഹിക്കാനാവുന്നില്ല. മെഴുകുതിരിയുടെ തീനാളം നിരന്തരം നവീകരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നതുപോലെയും നീർച്ചാലിലെ വെള്ളം അനുനിമിഷം മാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതുപോലെയും ഈ ശരീരവും മാറ്റങ്ങൾക്കു വിധേയമാണ്. തീനാളത്തേയും, ജലത്തേയും മാറ്റമില്ലാത്തവയെന്നു കണക്കാക്കുന്നതു പോലെ ശരീരത്തേയും മനുഷ്യർ അപ്രകാരം കണക്കാക്കുന്നു. ജീവന് ജനനമോ മരണമോ ഇല്ല. അഗ്നി എപ്പോഴും നിലനിൽക്കുന്നു. ചിലപ്പോൾ പ്രകടിതവും മറ്റുചിലപ്പോൾ അപ്രകടിതവും ആയി നിലകൊള്ളുന്നു. ഗർഭധാരണം, ഗർഭം, ജനനം, ശൈശവം, ബാല്യം, യൗവനം, മദ്ധ്യവയസ്, വാർദ്ധക്യം, മരണം എന്നിവയാണ് ഒരു ജീവിയുടെ ഒൻപതവസ്ഥകൾ. ആരൊരുവൻ പരിപൂർണ്ണമായും ദേഹബുദ്ധിയോടെ ജീവിക്കുന്നുവോ, അവന് വേദനയും സുഖവുമെല്ലാം അനുഭവവേദ്യമത്രെ. അവൻ മോഹിതനായി കർമ്മചക്രത്തിൽ തിരിയുന്നു. സത്വഗുണങ്ങൾ വളർത്തിയവൻ മരിക്കുമ്പോൾ ദേവലോകത്തിൽ എത്തുന്നു. രജോഗുണങ്ങൾ വളർത്തിയെടുത്തവൻ മനുഷ്യനായി പിറക്കുന്നു. തമോഗുണി മരിക്കുമ്പോൾ അസുരലോകങ്ങളിലോ, ഉപമനുഷ്യവർഗ്ഗങ്ങളിലോ ജനിക്കുന്നു. ഇതെല്ലാം ദേഹാസക്തിയുടെ ഫലമത്രെ. വിവേകിയായ ഒരുവൻ ഈ മോഹവലയത്തിൽ നിന്നും ബന്ധമുക്തനായി ശരീരത്തിനു ലഭിക്കുന്ന മാനാപമാനങ്ങളിൽ തികഞ്ഞ നിസ്സംഗത പാലിച്ച്, പ്രതികരിക്കാതെ നിലകൊള്ളുകയാണ് വേണ്ടത്.

സ്തേയം ഹിംസാ*ƒ*നൃതം ദംഭ: കാമ: ക്രോധ: സ്മയോ മദ:
ഭേദോ വൈരമവിശ്വാസ: സംസ്പർദ്ധാ വ്യസനാനിച (11-23-18)
ഏതേ പഞ്ചദശനാർത്ഥാ ഹ്യർത്ഥമൂലാ മതാ നൃണാം
തസ്മാദനർത്ഥമർത്ഥാഖ്യം ശ്രേയോ*ƒ*ർത്ഥീ ദൂരതസ്ത്യജേത് (11-23-19)
ഏവം സ ഭൌതികം ദു:ഖം ദൈവികം ദൈഹികം ച യത്
ഭോക്തവ്യമാത്മനോ ദിഷ്ടം പ്രാപ്തം പ്രാപ്തമബുധ്യത (11-23-41)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ദേഹത്തിനേൽക്കുന്ന മുറിവിനേക്കാൾ അസഹനീയം അപമാനമത്രെ. സാത്വികനായ ഒരുവന് ദുഷ്ടരുടെ അധിക്ഷേപം വളരെ വേദനാജനകമാണ്. ഇതിനെക്കുറിച്ചൊരു കഥയുണ്ട്. അവന്തിയിൽ ഒരു ബ്രാഹ്മണനുണ്ടായിരുന്നു. അയാൾ അതീവ ധനികനായിരുന്നുവെങ്കിലും പിശുക്കനായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് അടുത്ത ബന്ധുക്കളും, ദേവതകളും, ബ്രാഹ്മണരും, പിതൃക്കളും, മനുഷ്യരും, മൃഗങ്ങളും എല്ലാവരും അയാൾക്കെതിരായിത്തീർന്നു. ഗൃഹസ്ഥാശ്രമിക്ക് വിധിച്ചിട്ടുള്ള അഞ്ചു പൂജാവിധികളോ മറ്റ് ശാസ്ത്രാധിഷ്ഠിത കർമ്മങ്ങളോ അയാൾ അനുഷ്ഠിച്ചിരുന്നുമില്ല. അങ്ങിനെ അയാളുടെ പുണ്യമെല്ലാം നശിച്ചു. സമ്പത്തു സമാഹരിക്കാൻ പരിശ്രമിച്ച് അയാൾ ക്ഷീണിച്ചു. ഒടുവിൽ സമ്പത്തും അയാളെ വിട്ടു പോയി. ബന്ധുക്കൾ കുറച്ചെടുത്തു. കള്ളൻമാർ മറ്റൊരു പങ്ക്. ബാക്കിയുള്ളവ കേടുവന്നോ, അപകട ങ്ങളിൽപെട്ടോ, നികുതിയായോ നഷ്ടമായി.

ഇപ്പോൾ അയാൾ ദരിദ്രനായി സ്വയം ശപിച്ചു. "ഈ സമ്പത്തെന്നു പറയുന്നത് എത്ര ഭയങ്കരമാണ്. എല്ലാ തിൻമകളുടെയും, പാപത്തിൻെറയും, ദുരിതത്തിൻെറയും മൂലകാരണം അതാണല്ലോ. കളവ്, ക്രൂരത, തിൻമ, അഹങ്കാരം, കാമം, ക്രോധം, ഔദ്ധത്യം, കാപട്യം, അനൈക്യം, സ്പർദ്ധ, അവിശ്വാസം, ചൂതുകളിക്കാനുള്ള വാസന, ദുരിതങ്ങൾ - എന്നിവയെല്ലാം സമ്പത്തിൽനിന്നു നേരിട്ടുത്ഭവിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് പരമശാന്തിയാഗ്രഹിക്കുന്ന ഒരുവൻ, തികച്ചും അനർത്ഥമായ(അധർമ്മം) അർത്ഥത്തെ(സമ്പത്തിനെ) ആഗ്രഹിക്കരുത്. സമ്പത്ത് ബന്ധുമിത്രാദികളെയും സുഹൃത്തുക്കളെയും ശത്രുക്കളാക്കി മാറ്റുന്നു. മരണം വാതിൽക്കൽ മുട്ടിവിളിക്കുന്നതറിയാതെ എൻെറ ജീവിതവും ഊർജ്ജവും ഈ ശത്രുവിനെ വളർത്തിയെടുക്കാൻ ഞാൻ വിനിയോഗിച്ചു. എന്നാൽ അധികം വൈകുംമുൻപ് ശ്രീഭഗവാൻ ഹരിയുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് ഞാൻ വിഷണ്ണനും, ആശയറ്റവനും വിവരമുള്ളവനുമായിത്തീർന്നു. എനിക്കീലോകത്ത് അവശേഷിച്ചിട്ടുള്ള സമയമത്രയും ഞാൻ ഭഗവദ്സേവക്കായി വിനിയോഗിക്കും. അവിടുത്തെ പാദങ്ങളെ ശരണം പ്രാപിക്കാൻ എനിക്ക് കഴിയും. സർവ്വാത്മനായുള്ള ഭക്തികൊണ്ട് ചുരുങ്ങിയ കാലംകൊണ്ടു തന്നെ ഖട്വാംഗന് അതിനു സാധിച്ചുവല്ലോ."

ഉടനേ തന്നെ അയാൾ ഒരു ഭിക്ഷാംദേഹിയായി സന്യാസജീവിതം തുടങ്ങി. മനസ്സും ഇന്ദ്രിയങ്ങളും നിയന്ത്രിച്ച് അഹങ്കാരത്തിൻെറയും 'ഞാൻ-എൻെറ' എന്ന ഭാവത്തിൻേറയും കെട്ടഴിച്ച് അയാൾ അലഞ്ഞു നടന്നു. ആളുകൾക്ക് അദ്ദേഹത്തെ മനസ്സിലായില്ല. ചിലർ അദ്ദേഹത്തെ ഭ്രാന്തനെന്ന് കരുതി. മറ്റുചിലർ കപടനാട്യക്കാരനെന്നും. അവർക്ക് മതിയാവുംവരെ ബ്രാഹ്മണനെ അടിച്ചും, തുപ്പിയും തുറുങ്കിലടച്ചും ഉപദ്രവിച്ചു. എന്തെല്ലാം അനുഭവങ്ങൾ (ആധിഭൗതികം, ആധിദൈവികം, ആദ്ധ്യാത്മികം) ഉണ്ടായോ അവയെ എല്ലാം അദ്ദേഹം സസന്തോഷം സ്വാഗതം ചെയ്തു.

നായം ജനോ മേ സുഖദു:ഖ ഹേതുർന്ന ദേവതാ*ff*ത്മാ ഗ്രഹകർമ്മകാലാ:
മന: പരം കാരണമാമനന്തി സംസാരചക്രം പരിവർത്തയേദ്യത് (11-23-43)
ന കേനചിത് ക്വാപി കഥഞ്ചനാസ്യ ദ്വന്ദോപരാഗ: പരത: പരസ്യ
യഥാഹമ: സംസൃതി രൂപിണ: സ്യാ ദേവം പ്രബുദ്ധോ ന ബിഭേതി ഭൂതൈ: (11-23-57)

അവന്തിബ്രാഹ്മണൻ സ്വയം പറഞ്ഞു:
എന്റെ സുഖദു:ഖങ്ങൾക്ക് കാരണക്കാർ ഈ മനുഷ്യരോ, ദേവൻമാരോ, ആത്മാവോ, നക്ഷത്രങ്ങളോ, ഗ്രഹങ്ങളോ, കർമ്മമോ കാലമോ ഒന്നുമല്ല. മനസ്സു മാത്രമാണതിനു കാരണം. മനസ്സാണല്ലോ ജനന മരണചക്രത്തിനെ തിരിക്കുന്നത്. മനസ്സ് ത്രിഗുണങ്ങളെ കർമ്മോൻമുഖമാക്കി അതിൽനിന്നും വിവിധതരം കർമ്മങ്ങളും പ്രത്യാഘാതങ്ങളും ഉണ്ടാക്കുന്നു. അങ്ങിനെ ഒരുവൻ തുടരെത്തുടരെ ജനനമരണങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്നു. എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥിതനായിട്ടുള്ള ഭഗവാൻ ഒരു സാക്ഷിയത്രെ. അദ്ദേഹമാണെന്റെ ഉത്തമ സുഹൃത്ത്. എന്നാൽ ഞാൻ -ജീവൻ- മനസ്സു കൊണ്ടുപോവുന്ന മാറ്റങ്ങളിലുഴറി ബന്ധിതനാവുന്നു. ദാനധർമ്മങ്ങളെപ്പറ്റി ജനങ്ങൾ വാഴ്ത്തിപ്പാടുന്നു. എന്നാൽ മനസ്സു ശാന്തമാക്കിയവന് ദാനം കൊണ്ടെന്ത് നേടാനാവും? അതുപോലെ മനസ്സ് നിയന്ത്രിക്കാത്തവന് ദാനം കൊണ്ടെന്തു നേട്ടമുണ്ടാവാനാണ്! സ്വയം തന്റെ ശത്രുവായ മനസ്സിനെ നിയന്ത്രിക്കാത്തവൻ മറ്റുള്ളവരെ മിത്രങ്ങളായും ശത്രുക്കളായും എണ്ണുന്നു.

മറ്റൊരാളെ എന്റെ വേദനയ്ക്ക് ഞാൻ കുറ്റപ്പെടുത്തിയാൽ ഒരു ശരീരം മറ്റൊന്നിനെ ദ്രോഹിക്കുന്നു എന്നല്ലേ അർത്ഥം? പല്ല് വിരലിനെ കടിച്ച് മുറിവേൽപ്പിച്ചാൽ ആരെയാണ് കുറ്റപ്പെടുത്തുക? അതുപോലെ ഒരു ദേവനെ ഒരുവന്റെ ദു:ഖത്തിന് കാരണമായി കണ്ടാൽ ആ ദേവൻ സ്വയം പീഢിപ്പിക്കുന്നു - ദേവൻമാർ ഓരോ ശരീരഭാഗങ്ങളുടെയും അധിദേവതകളത്രെ. പീഢനം ആത്മാവിനേൽക്കുന്നില്ല. കാരണം മനസ്സിനും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും അതീതനാണല്ലോ ആത്മാവ്. എന്നാൽ ആത്മാവാണ് ദു:ഖത്തിനുത്തരവാദി എന്നു വന്നാൽ സ്വന്തം ആത്മാവിനോട് കയർത്തു നിൽക്കുന്നതിൽ എന്താണൊരു യുക്തി? നക്ഷത്രങ്ങൾക്കും ഗ്രഹങ്ങൾക്കും മറ്റും അവയുടെ ഉപകാരപ്രദവും ദ്രോഹപരവുമായ സ്വാധീനം ചെലുത്താൻ കഴിയുന്നത് ശരീരത്തിൽ മാത്രമാണ്.

അപ്പോൾ ഞാൻ -ആത്മാവ്- അവയോട് ക്രോധം വച്ചു പുലർത്തുന്നതെന്തിനാണ്? അതുപോലെ കർമ്മം ബാധിക്കുന്നത് ശരീരത്തെയാണ്. കർമ്മമാണ് ശരീരത്തിന്റെ ഹേതു. ശരീരം ദ്രവ്യവും ആത്മാവ് ശുദ്ധബോധവുമത്രെ. വെറും ദ്രവ്യവസ്തുവിനോ, ശുദ്ധബോധത്തിനോ സ്വയം പ്രവർത്തിക്കാൻ കഴിവില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, കർമ്മത്തെ വാസ്തവമെന്ന് പറയാൻ വയ്യ. എന്നാൽ സമയത്തെ കുറ്റപ്പെടുത്താമെന്നുവച്ചാൽ ആത്മാവും കാലവും പരംപൊരുളുമായി താദാത്മ്യം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് അതും യുക്തിയല്ല. അതുകൊണ്ട് സർവ്വാന്തര്യാമിയും, അപരിമേയനും, ശുദ്ധബോധവും, ദ്രവ്യാവസ്ഥകൾക്ക് വിധേയമല്ലാത്തതും ആയ ആത്മാവിന് നമുക്കുണ്ടാകുന്ന ദു:ഖങ്ങളിൽ യാതൊരു പങ്കുമില്ല. മായികമായ അഹങ്കാരബോധത്തിനാലാണ് ദു:ഖം ഉണ്ടാവുന്നത്. ഈ സത്യമറിഞ്ഞവന് ഒരു ജീവിയേയും ഭയപ്പെടേണ്ടതില്ല. ഈ സാക്ഷാത്ക്കാരത്തിൽ മനസ്സുറപ്പിച്ച് ഭഗവാൻ കൃഷ്ണന്റെ കൃപയാൽ ഈ മായികമായ സംസാരത്തിനെ ഞാനുപേക്ഷിക്കുന്നതാണ്.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
അങ്ങിനെ നിങ്ങൾ സർവ്വാത്മനാ എന്നിൽ ശ്രദ്ധകേന്ദ്രീകരിച്ച് മനസ്സു നിയന്ത്രിക്കൂ. ഇതാണ് ഉത്തമമായ യോഗം. ആരൊരുവൻ ആവേശഭരിതവും ഉദാത്തവുമായ ഈ അവന്തിബ്രാഹ്മണ ചരിതം ധ്യാനിക്കുന്നുവോ അയാളെ സുഖദു:ഖങ്ങൾ തുടങ്ങിയ ദ്വന്ദഭാവങ്ങൾ ബാധിക്കുന്നതല്ല.

ഏഷ സാംഖ്യവിധി: പ്രോക്ത: സംശയഗ്രന്ഥിഭേദന:
പ്രതിലോമാനുലോമാഭ്യാം പരാവരദൃശാ മയാ (11-24-29)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ഏതൊരു ജ്ഞാനംകൊണ്ട് ഒരുവൻ അജ്ഞാനത്തിൻെറയും മോഹത്തിൻെറയും ദു:ഖത്തിൻെറയും ബന്ധനത്തിൽ നിന്നും മോചിതനാവുമോ, ആ ജ്ഞാനം ഞാൻ നിങ്ങൾക്കായി പറഞ്ഞു തരാം.

സൃഷ്ടിക്കു മുൻപ് പരബ്രഹ്മം മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഈ അപരിമേയസത്വത്തിൽ ദ്വന്ദഭാവസാദ്ധ്യത അടങ്ങിയിട്ടുള്ള, മാസ്മരികശക്തിയുള്ള മായ ഉയർന്നു. ഈ ദ്വന്ദത, പ്രകൃതിയുടെ ആവിർഭാവത്തോടെ നിലവിൽവന്നു. പ്രകൃതിയെ കാര്യകാരണങ്ങൾ, പുരുഷൻ, ബോധം എന്നിങ്ങിനെ തരംതിരിച്ചിട്ടുണ്ട്. കാലത്തിൻെറ രൂപത്തിൽ ഞാൻ പ്രകൃതിയുടെ സമതുലിതാവസ്ഥക്ക് ഭംഗമേൽപ്പിച്ചതിൻെറ ഫലമായി സത്വ-രജ-തമോഗുണങ്ങൾ ഉണ്ടായി. അതിൽനിന്നു വിശ്വസൂത്രമാനും (ദ്വന്ദഭാവത്തിനും ജീവൻെറ ആവിർഭാവത്തിനും സാദ്ധ്യതയേകുന്നത്) മഹത്തും (വിശ്വബോധം) ഉളവായി. മഹത്തിൽനിന്നും അഹങ്കാരം (വിശ്വാവബോധം) ഉണ്ടായി. അവയെ സാത്വീകഹങ്കാരം, താമസാഹങ്കാരം എന്നിങ്ങിനെ വിഭാഗിച്ചിരിക്കുന്നു.

സാത്വീകഹങ്കാരത്തിൽനിന്നും ദേവതകൾ, രജസീകാഹങ്കാരത്തിൽ നിന്നും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ, തമസാഹങ്കാരത്തിൽ നിന്നും മൂലഭൂതങ്ങൾ, ഇവ ഉണ്ടായി. ഈ അഹങ്കാരത്തെ ആത്മീയമായും ദ്രവ്യപരമായും, ഇവ തമ്മിലുള്ള കണ്ണിയായും കണക്കാക്കി വരുന്നു. ഇവയെല്ലാം ചേർന്ന് വിശ്വണ്ഡമായി വിശ്വപ്രളയജലത്തിൽ കിടന്നു. അതിൽ നാരായണനായി ഞാൻ ആവിർഭവിച്ചു. എൻെറ നാഭിയിൽനിന്നും സൃഷ്ടികർത്താവായ ബ്രഹ്മാവ് ജനിച്ചു. അദ്ദേഹം ഈ വിശ്വം മുഴുവൻ മൂന്നുതരം ഭൂഗോളങ്ങൾ കൊണ്ടുണ്ടാക്കി. ഭൂലോകം (ഭൂമിയും പാതാളങ്ങളും), ഭുവർലോകം (ഇടനിലയ്ക്കുള്ള ലോകങ്ങൾ), സ്വർലോകം (സ്വർഗ്ഗങ്ങൾ) എന്നിവ. ഈ ലോകങ്ങളിൽ മനുഷ്യരും, അതിമാനുഷരും, ഉപമാനുഷരും അവരുടെ കർമ്മങ്ങൾ അനുഭവിച്ചുതീർക്കുന്നു. സ്വർലോകത്തിനുമപ്പുറം മഹർലോകം, ജനലോകം, തപോലോകം, സത്യലോകം, എന്നിവയാണ്. യോഗാഭ്യാസം, തപസ്സ്, സന്യാസം എന്നിവയിലൂടെ ഈ ലോകങ്ങൾ പ്രാപ്യമാണ്. അതിനെല്ലാമപ്പുറം എൻെറ വാസസ്ഥലമത്രെ. അവിടെയെത്താൻ ഭക്തികൊണ്ടു മാത്രമേ സാധിക്കൂ.

പ്രകൃതിയുടെയും പുരുഷൻെറയും പ്രകടിതരൂപമാണ് സൃഷ്ടികൾ മുഴുവനും. സൃഷ്ടി തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഈ രണ്ടു സത്വങ്ങളേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. സൃഷ്ടി അവസാനിക്കുമ്പോഴും ഇവർ മാത്രം അവശേഷിക്കും. അതുകൊണ്ട്, സത്യമെന്തെന്നാൽ അവർ മാത്രമേ ഇപ്പോഴും നിലനിൽക്കുന്നുള്ളൂ. പ്രളയകാലം വരുമ്പോൾ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടവ മുഴുവനും ഭൂമിയിൽ പ്രവേശിക്കും, ഭൂമി ജലത്തിൽ ലയിക്കും, ജലം അഗ്നിയിൽ ലയിക്കും, അഗ്നി വായുവിലും, വായു ആകാശത്തിലും മറയുന്നു. അങ്ങിനെ ഓരോന്നും അതാതിൻെറ സ്വാഭാവിക ഗുണങ്ങളിലേക്ക് മറയുന്നു. കാര്യം, കാരണത്തിലേക്ക് മടങ്ങിപ്പോവുന്നു. അങ്ങിനെ എല്ലാം അഹങ്കാരത്തിൽ നിമഗ്നമാവുന്നു. അഹങ്കാരം മഹത് തത്ത്വത്തിലും, ത്രിഗുണമാർന്ന മഹത്തത്ത്വം പ്രകൃതിയിലും, പ്രകൃതി പുരുഷൻമാർ വിശ്വപുരുഷനിലും, മായാധിപതിയായ വിശ്വപുരുഷൻ എന്നിലും ലയിക്കുന്നു. "ഞാനിവിടെ വിവരിച്ച സാംഖ്യതത്വം ദു:ഖഹേതുവായ സംശയങ്ങളെയും മോഹത്തെയും നശിപ്പിക്കുന്നു."

നി: സംഗോ മാം ഭജേദ്വിദ്വാനപ്രമത്തോ ജിതേന്ദ്രിയ:
രജസ്തമശ്ചാഭിജയേത് സത്ത്വസംസേവയാ മുനി: (11-25-34)
സത്ത്വം ചാഭിജയേദ്യുക്തോ നൈരപേക്ഷ്യേണ ശാന്തധീ:
സംപദ്യതേ ഗുണൈർമുക്തോ ജീവോ ജീവം വിഹായമാം (11-25-35)
ജീവോ ജീവവിനിർമുക്തോ ഗുണൈശ്ചാശയസംഭവൈ:
മയൈവ ബ്രഹ്മണാ പൂർണ്ണോ ന ബഹിർന്നാന്തരശ്ചരേത് (11-25-36)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
ഉദ്ധവരേ, ഇനിഞാൻ ത്രിഗുണങ്ങൾ മനുഷ്യനെ എങ്ങിനെ സ്വാധീനിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞു തരാം. ഓരോ ഗുണങ്ങളും വ്യതിരിക്തമായ ഓരോ പ്രത്യാഘാതങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അവ ഓരോ സ്വഭാവങ്ങളായി അവതരിക്കുന്നു. സത്വഗുണം, ആത്മസംയമനം, സഹനശക്തി, വിരക്തി, സത്യസന്ധത, വിശ്വാസം, വിനയം, ദയവ്, അവബോധം, സംതൃപ്തി, സന്യാസം, നിർമമത, ആത്മാരമ്യത എന്നിവയിലൂടെ അവ പ്രകടമാവുന്നു. കാമം, സ്വാർത്ഥപരമായ കർമ്മങ്ങൾ, ധിക്കാരവും മർക്കടമുഷ്ടിയും, ആർത്തി, ദംഭ്, ആഗ്രഹം, ബുദ്ധിപരമല്ലാത്ത വിവേചനം, സുഖാന്വേഷണം, സാഹസികത, അത്യുൽസാഹം, പ്രശസ്തി തേടൽ, അലംഭാവം, ഒതുക്കമില്ലാത്ത പൊട്ടിച്ചിരി, ഊർജ്ജം, ശക്തി, പരിശ്രമം എന്നിവയാണ് രജോഗുണപ്രകടനങ്ങൾ. ദേഷ്യം, അത്യാഗ്രഹം, തിൻമ, ക്രൂരത, യാചന, കപടത, ആലസ്യം, യോജിപ്പില്ലായ്മ, ദു:ഖം, വ്യാമോഹം, മയക്കം, പ്രതീക്ഷ, ഉറക്കംതൂങ്ങൽ, ആഗ്രഹം, ഭയം, മടി ഇവയെല്ലാം തമോഗുണജന്യമത്രെ. ഗുണങ്ങൾ മിക്കവാറും പലേ അളവുകളിൽ പരസ്പരം കൂട്ടിച്ചേർന്ന് പ്രകടിതമാവുന്നു. അതുകൊണ്ട് മനുഷ്യന്റെ സ്വഭാവങ്ങളും അപ്രകാരം മേൽപ്പറഞ്ഞ പ്രകടിതഗുണങ്ങളുടെ ഒരു മിശ്രിതരൂപമാർജ്ജിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരുവൻ ധാർമ്മീകാചാരങ്ങളോട് അതീവഭക്തിയുള്ളവനാണെങ്കിലും സ്വാർത്ഥപരമായ ആഗ്രഹസാദ്ധ്യത്തിനാവാം അപ്രകാരം ആചരിക്കുന്നത്. രണ്ടുതരം ഗുണങ്ങൾ കൂടിക്കലർന്ന പ്രകടിതഭാവം വ്യക്തമാക്കാൻ ഈ ഉദാഹരണം മതിയല്ലോ.

ഇഹലോകത്തിലെ വസ്തുക്കളെല്ലാം - സ്ഥലങ്ങൾ, പഴവർഗ്ഗങ്ങൾ, സമയം, അറിവ്, കർമ്മം, കർമ്മി, വിശ്വാസം, ബോധതലങ്ങൾ, ജനനം, വിധി - സാത്വീകമെന്നും, രാജസീകമെന്നും താമസീകമെന്നും തരം തിരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഈ ഗുണങ്ങളെല്ലാം എപ്പോഴും ചുറ്റിത്തിരിഞ്ഞ് ഒന്നു മറ്റൊന്നിനെ വെന്നു നിലകൊള്ളുന്നു. അങ്ങിനെ ചിലപ്പോൾ ഒരു ഗുണം പ്രധാനമായി കാണപ്പെടുന്നു. മറ്റുഗുണങ്ങൾ തുലോം ഒതുങ്ങിയതായും അനുഭവപ്പെടുന്നു. പൊതുവേ പറഞ്ഞാൽ സാത്വീകഗുണം ആത്മാവിനെ എന്റെയടുത്തേക്കുയർത്താൻ പര്യാപ്തമത്രെ. ഇഹലോകത്തോ സ്വർഗ്ഗത്തോ ലഭിക്കാവുന്ന പ്രതിഫലത്തെപ്പറ്റി സ്വാർത്ഥചിന്തയേതുമില്ലാത്ത പരമഭക്തികൊണ്ട് ഇതു സാദ്ധ്യമാണ്. രജോഗുണം മനുഷ്യനെ സദാ ശാന്തരഹിതനാക്കി നിലനിർത്തി സുഖാന്വേഷണത്വരിതനും മനുഷ്യതലത്തിൽ ലാഭേച്ഛുവുമാക്കി തീർക്കുന്നു. തമോഗുണമാകട്ടെ ഒരുവനെ താഴ്ന്നതലങ്ങളിലേക്ക് - നിലനിൽപ്പിന്റെയും, ബോധതലങ്ങളുടെയും, സ്വഭാവത്തിന്റെയും, പെരുമാറ്റത്തിന്റെയും - നയിക്കുന്നു. ഒരുവന്റെ ഭാവിജൻമം സ്വാഭാവികമായും ഒരുവന്റെ മരണസമയത്തെ ഗുണാവസ്ഥയനുസരിച്ചിരിക്കുന്നു.

ത്രിഗുണങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ ഒരുവൻ സശ്രദ്ധം പഠിക്കേണ്ടതും എല്ലാ കാര്യത്തിലും രജോഗുണത്തിനും തമോഗുണത്തിനുമുപരിയായി സത്വഗുണത്തെ വരിക്കേണ്ടതുമാണ്. അതുകഴിഞ്ഞ് സത്വഗുണത്തെ സത്വംകൊണ്ട് തന്നെ വിജയിക്കണം. അങ്ങിനെ സൂക്ഷ്മശരീരത്തിൽ നിന്നും സ്വയം വിടുവിച്ച് എന്നിലെത്തിച്ചേരുക. കാരണം, സത്വഗുണമായിരിക്കരുത് ജീവതലക്ഷ്യം. ഒരുവൻ തന്റെ നിത്യജീവിതവും കർമ്മങ്ങളും എല്ലാം എനിക്കായി സമർപ്പിച്ച് എനിക്കുവേണ്ടി ജിവിക്കുന്നുവെങ്കിൽ അയാൾ ത്രിഗുണങ്ങളുടെ സ്വാധീനവലയത്തിൽപ്പെടുകയില്ല. അങ്ങിനെ ജീവസങ്കൽപ്പത്തിനും ഗുണസങ്കൽപ്പത്തിനും അതീതനായിരിക്കുന്ന ഒരുവൻ എന്നിൽനിന്ന് അകലത്തേക്കോ പുറത്തേക്കോ പോകുന്നില്ല. സദാ എന്നിൽത്തന്നെ അയാൾ ജീവിക്കുന്നു.

കിംവിദ്യയാ കിം തപസാ കിം ത്യാഗേന ശ്രുതേന വാ
കിം വിവിക്തേന മൌനേന സ്ത്രീഭിര്യസ്യ മനോ ഹൃതം (11-26-12)
സ്വാർത്ഥസ്യാകോവിദം ധിങ്മാം മൂർഖം പണ്ഡിത മാനിനം
യോƒഹമീശ്വരതാം പ്രാപ്യ സ്ത്രീഭിർഗ്ഗോഖരവജ്ജിത: (11-26-13)
കിമേതയാ നോƒപകൃതം രജ്ജ്വാ വാ സർപ്പചേതസ:
രജ്ജുസ്വരൂപാവിദുഷോ യോƒഹം യദജിതേന്ദ്രിയ: (11-26-17)
പിത്രോ കിം സ്വം നു ഭാര്യായാ: സ്വാമിനോƒഗ്നേ ശ്വഗൃധ്രയോ:
കിമാത്മന: കിം സുഹൃദാമിതി യോ നാവസീയതേ (11-26-19)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:

എന്നിൽ ഭക്തനായുള്ള ഒരു ജ്ഞാനി എന്നിൽ നിന്നും "പുറത്തേക്ക് പോവുകയില്ല". അയാൾക്ക് മായാമൂടുപടം മാറ്റാനുള്ള അറിവും വസ്തുവകകളിലുള്ള ആസക്തിയും സുഖാന്യേഷണബോധവും വെറും പൊള്ളയാണെന്ന അറിവുണ്ടായിരിക്കും. അപ്രകാരമുള്ള ഭക്തിയുണ്ടാക്കിയെടുക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നവർ സത്രീകളുടെയും ഇന്ദ്രിയസുഖാന്യേഷികളുടെയും സംഗം ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാണ്. കാരണം, അവർ സത്യത്തെ മറയ്ക്കുന്ന ഇരുട്ടാണ്. അവരോടു കൂട്ടുചേരുന്നവരേക്കൂടി അവർ അന്ധതയിലാഴ്ത്തുന്നു. നിങ്ങൾക്കറിയാം പുരൂരവസ്സ് ഊർവ്വശിയുമായി ജീവിച്ച കഥ. ഊർവ്വശി പുരൂരവസ്സിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോയിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവളെ തിരിച്ചു കിട്ടാൻ അയാൾ ഓടിയലഞ്ഞു നടന്നു. "നീൽക്കൂ ഒരു നിമിഷം നിൽക്കൂ", എന്നു പറഞ്ഞ് നഗ്നനായി അയാൾ അവൾക്കു പിറകേ ഓടിച്ചെന്നു. അവസാനം ഹതാശനായി സ്വയം ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു: "ഭയങ്കരവും ശക്തിമത്തുമാണീ മതിഭ്രമം. അതിന്റെ സ്വാധീനത്തിൽപ്പെട്ട് ഞാൻ വർഷങ്ങൾ വൃഥാവിലാക്കി. എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ നല്ലൊരുകാലം അറിയാതെ കടന്നുപോയി. എന്നെ നോക്കൂ. വലിയ ചക്രവർത്തിയും പ്രതാപവാനുമാണെങ്കിലും ഞാൻ ഒരു സ്ത്രീക്കു പിറകേ നഗ്നനായി ഭ്രാന്തുപിടിച്ചു നടന്നു. വിരക്തി, സന്യാസം, വൈദീകപഠനം, മൗനം ഇവകൊണ്ടൊക്കെ സ്ത്രീക്കടിമപ്പെട്ട ഹൃദയമുള്ളവന് എന്താണു പ്രയോജനം? എന്റെ അവസ്ഥ പരിതാപകരം തന്നെ. എന്റെ ശരിയായ താത്പര്യങ്ങളെപ്പറ്റി എനിക്കറിയില്ല. ഞാൻ സ്വയം പഠിച്ചവനും വിവേകിയുമാണെന്നഭിമാനിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഞാനൊരു പടുവിഡ്ഢി. ഞാൻ പലേ ശക്തികളും ആർജ്ജിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും സ്ത്രീയാൽ പരാജിതനത്രെ. ഇത്രകാലത്തെ ആസ്വാദനത്തിനുശേഷവും എന്റെ സുഖാന്യോഷണത്വര മാറിയിട്ടില്ല. ഇന്ദ്രിയാസ്വാദനത്വര കൂടിയിട്ടേയുള്ളു. ഭഗവാനുമാത്രമേ എന്നെ ഈ നരകത്തിൽ നിന്നു കരകയറ്റുവാൻ കഴിയൂ. ഒരു സ്ത്രീയെ കുറ്റപ്പെടുത്തുന്നതിൽ എന്താണു കാര്യം? കയറിന്റെ കുഴപ്പമാണോ ഒരുവൻ അതിനെ പാമ്പായി കാണുന്നത്? മനുഷ്യന്റെ ആസക്തി തന്നെയാണ് അവന്റെ പതനത്തിനു കാരണം."

"എല്ലാം ഈ ശരീരത്തിനുവേണ്ടി എന്നാണെങ്കിൽ, ആരുടേതാണീ ശരീരം? ആർക്കറിയാം? ഇത് അച്ഛനമ്മമാർക്ക് സ്വന്തമാണോ? ഭാര്യക്കോ? തൊഴിലുടമയ്ക്കോ? അഗ്നിക്കോ? നായക്കോ? കഴുകനോ? ആത്മാവിനോ? സുഹൃത്തുക്കൾക്കോ? ആർക്കറിയാം? ശരീരത്തെ താനെന്നു കരുതി മനുഷ്യൻ ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്ക് സുഖസംവേദനത്തിനുതകുന്ന വസ്തുവകകൾ അന്യേഷിക്കുന്നു. ഇന്ദ്രിയലാളനാക്ഷമമായ വസ്തുക്കളോട് മനസ്സു തിരിക്കാതിരിക്കുമ്പോൾ അതു ശാന്തമാവുന്നു. എന്നാൽ അറിവുള്ളവൻ മന്സ്സിനെയും ഇന്ദ്രിയങ്ങളെയും വിശ്വസിക്കരുത്. അയാൾ സ്ത്രീകളെയും സ്ത്രീകളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവരേയും അവഗണിക്കണം." എന്നിങ്ങിനെ തീരുമാനമെടുത്ത് പുരൂരവസ്സ് ഹൃദയം എന്നിലുറപ്പിച്ച് എന്നെ പ്രാപിച്ചു. അറിവുള്ളവൻ എല്ലാവിധ ദുഷ്ടസംഗവും ഉപേക്ഷിച്ച് ഭക്തരുടെയും മഹർഷിമാരുടെയും സത്സംഗം തേടണം. കാരണം, അവരുമായുള്ള സഹവാസം, സംസാരസാഗരം കടക്കുവാനുള്ള തോണിയത്രെ. ജീവികൾക്ക് ആഹാരം അവശ്യം. കഷ്ടത അനുഭവിക്കുന്നവർക്ക് ഏകാശ്രയം ഞാനാകുന്നു. മനുഷ്യന്റെ ഏക സമ്പത്ത് ധർമ്മം. എന്നാൽ മോക്ഷമാഗ്രഹിക്കുന്നവർക്കുള്ള ഏക ആശ്രയം സാത്വീകരുമായുള്ള സംഗം മാത്രമത്രെ.

അഭ്യർച്ച്യാഥ നമസ്കൃത്യ പാർഷദേഭ്യോ ബലിം ഹരേത്
മൂലമന്ത്രം ജപേദ്ബ്രഹ്മ സ്മരന്നാരായണാത്മകം (11-27-42)
സ്തവൈരുച്ചാവചൈ: സ്തോത്രൈ: പൌരാണൈ: പ്രാകൃതൈരപി
സ്തുത്വാ പ്രസീദ ഭഗവന്നിതി വന്ദേത ദണ്ഡവത് (11-27-45)
ശിരോ മത്പാദയോ: കൃത്വാ ബാഹുഭ്യാം ച പരസ്പരം
പ്രപന്നം പാഹി മാമീശ ഭീതം മൃത്യുഗ്രഹാർണ്ണവാത് (11-27-46)
അർച്ചാദിഷു യദാ യത്ര ശ്രദ്ധാ മാം തത്ര ചാർച്ചയേത്
സർവ്വഭൂതേഷ്വാത്മനി ച സർവ്വാത്മാഹമവസ്ഥിത: (11-27-48)

ഉദ്ധവൻ പറഞ്ഞു:
ക്രിയായോഗമാണ് മനുഷ്യന് സാധിക്കാവുന്നതിൽ ഏറ്റവും ഉദാത്തമായുള്ളത് എന്ന് മഹർഷിവര്യൻമാർ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. ദയവായി എനിക്കതു പഠിപ്പിച്ചു തന്നാലും.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
ഞാൻ ചുരുക്കത്തിൽ ക്രിയായോഗമെന്നാൽ എന്തെന്ന് വിശദീകരിക്കാം. മൂന്നുതരത്തിൽ എന്നെ പൂജിക്കാവുന്നതാണ് - വൈദീകം, താന്ത്രികം, ഇവ കൂടാതെ രണ്ടും ചേർന്ന് മറ്റൊരു രീതി. ഏതു പാത വേണമെങ്കിലും ഒരുവന് ഇഷ്ടാനുസരണം തിരഞ്ഞെടുക്കാം.

രാവിലെ ഉണർന്നു കഴിഞ്ഞാൽ ഒരുവൻ പല്ലുതേച്ച് ദേഹശുദ്ധി വരുത്തണം. ദേഹത്ത് കളിമണ്ണും മറ്റും പൂശി ഉരച്ച് കഴുകി വേണം കുളിക്കാൻ. ലൗകീകപരമായ കടമകളെ ഒന്നും അവഗണിക്കാതെ, ധർമ്മാചാരമര്യാദകളനുസരിച്ച് ജീവിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ എന്നെ പൂജിക്കട്ടെ. എട്ടു തരത്തിലുള്ള മൂർത്തികളാവാം - കല്ല്, മരം, ലോഹം, മണ്ണ്, ചന്ദനം, ചായം, മണൽ, വിലപിടിച്ച കല്ലുകൾ - അല്ലെങ്കിൽ മനസ്സിൽ സങ്കൽപ്പിച്ച എതെങ്കിലും ചരമോ അചരമോ ആയ മൂർത്തിയെ വച്ചും പൂജകൾ ചെയ്യാം. ആ മൂർത്തികളിൽ ഉചിതമായ പൂജകൾ ചെയ്യണം. ഹൃദയത്തിലുറപ്പിച്ച മൂർത്തിയെ പ്രേമമൊന്നുകൊണ്ട് മാത്രം പൂജിക്കണം. ഭക്തൻ, കിഴക്കോട്ടോ, വടക്കോട്ടോ അല്ലെങ്കിൽ മൂർത്തിക്കഭിമുഖമായോ ഇരുന്ന് എനിക്കും ഉചിതമായ ആസനം നൽകണം. എന്നിട്ട് സ്നാനം, വസ്ത്രം, ആഭരണങ്ങൾ, ആഹാരം എന്നിവയെല്ലാം അർപ്പിച്ച് സ്വന്തം ശരീരത്തിൽ എൻെറ സജീവസാന്നിദ്ധ്യം അനുഭവവേദ്യമാക്കിത്തീർക്കണം.

അതു കഴിഞ്ഞ് യാഗാഗ്നിയിലൂടെ എന്നെ പൂജിക്കണം. അഗ്നിയിൽ ഉചിതമായ മന്ത്രോച്ചാരണങ്ങളോടെ നെയ്യൊഴിക്കണം. അങ്ങിനെ എന്നേയും അഗ്നിയേയും പൂജിച്ചിട്ട് അയാൾ സ്വന്തം ഇഷ്ടമന്ത്രമുരുക്കഴിച്ച് അനന്തനായ നാരായണനായി എന്നെ ധ്യാനിക്കണം. പിന്നീട് പുരാണങ്ങളിലും മറ്റും ഉള്ള കീർത്തനങ്ങൾ പാടി എൻെറ മഹിമാവിലാസങ്ങളെ പ്രകീർത്തിക്കണം. ഭഗവാനേ, രക്ഷിച്ചാലും, എന്നെ സംരക്ഷിച്ചാലും എന്നാവർത്തിച്ച് എനിക്ക് മുന്നിൽ ദണ്ഡനമസ്ക്കാരം ചെയ്യണം. എൻെറ കാൽക്കൽ നമസ്ക്കരിച്ച് 'ഈ സംസാരസാഗരത്തിൽ നിന്നെന്നെ രക്ഷിക്കണമേ' എന്ന് പ്രാർത്ഥിക്കണം. എൻെറ ഭക്തന് ഏത് ഇഷ്ടരൂപത്തിലും ഭാവത്തിലും എവിടെ വച്ചും എന്നെ പൂജിക്കാം. കഴിവുള്ളവർ എനിക്കു വേണ്ടി ഒരു ദേവാലയം പണിയട്ടെ. അതുകൊണ്ട് അയാൾ വലിയ പുണ്യമാർജ്ജിക്കുന്നു.

ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ പലേ തരത്തിലുള്ള കർമ്മങ്ങളെപ്പറ്റി വിവരണങ്ങളുണ്ട്. അത്തരം പൂജാക്രമങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന ഒരാളിൽ നിന്നും നേരിട്ടാണ് ഈ കാര്യങ്ങൾ പഠിക്കേണ്ടത്.

കിം ഭദ്രം കിമഭദ്രം വാ ദ്വൈതസ്യാവസ്തു ന: കിയത്
വാചോദിതം തദനൃതം മനസാ ധ്യാതമേവ ച (11–28–4)
യോഗധാരണയാ കാംശ്ചിദാസനൈർദ്ധാരണാന്വിതൈ:
തപോമന്ത്രൌഷധൈ: കാംശ്ചി ദുപസർഗ്ഗാൻ വിനിർദ്ദഹേത് (11–28–39)
കാംശ്ചിൻമമാനുധ്യാനേന നാമസങ്കീർത്തനാദിഭി:
യോഗേശ്വരാനുവൃത്ത്യാ വാ ഹന്യാദശുഭദാൻ ശനൈ: (11–28–40)

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ തുടർന്നു:
അറിവുള്ളവൻ, ഏകത്വം മാത്രമാണ് പരമസത്യം എന്നറിയാവുന്നതുകൊണ്ട് ലോകത്തുള്ള യാതൊന്നിനേയും പുകഴ്ത്തുകയോ, ഇകഴ്ത്തുകയോ ഇല്ല. നാനാത്വം എന്നത് ജീവന്റെ സുഷുപ്തിയായ അജ്ഞാനത്തിന്റെ സന്തതിയത്രെ. അതൊരു നീണ്ട സ്വപ്നം. കാര്യങ്ങൾ അങ്ങിനെയായിരിക്കെ എന്താണ് നൻമ? എന്താണ് തിൻമ? “എന്തെല്ലാം വാക്കുകൾ കൊണ്ട് വിവരിക്കാമോ, എന്തെല്ലാം മനസ്സിൽ ആലോചിക്കാമോ, അതെല്ലാം അസത്യമത്രെ.”

ഉദ്ധവർ ചോദിച്ചു: ഭഗവാനേ, ശരീരമെടുക്കുന്ന സത്ത എന്ത്?

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ അരുളി: ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന ജീവാത്മാവ് ഈ വൈവിദ്ധ്യമാർന്ന ലോകത്തെ സ്വപ്നം കാണുന്നിടത്തോളവും, ഇന്ദ്രിയങ്ങളുമായും ഇന്ദ്രിയവസ്തുക്കളുമായും ഇടപഴകുന്ന കാലത്തോളവും വിഘ്നങ്ങളെ മനസ്സായും അതിന്റെ മാറ്റങ്ങളായും ബന്ധമുണ്ടാക്കുന്ന കാലത്തോളവും, ഒരു ശരീരത്തിൽനിന്ന് മറ്റൊന്നിലേക്ക് മാറിമാറിപോകുന്നതായി അത് സ്വപ്നം തുടർന്നുകൊണ്ടേയിരിക്കും. ശരീരമായും, ഇന്ദ്രിയങ്ങളുമായും, ജിവശക്തിയുമായും, മനസ്സുമായും താദാത്മ്യം പ്രാപിക്കുന്ന അന്തരാത്മാവിനെ ജീവൻ എന്നു പറയുന്നു. അജ്ഞാനാവസ്ഥയിൽ, ഈ ജീവനാണ് ദു:ഖമനുഭവിക്കുന്നതായി തോന്നുന്നത്. വാസ്തവത്തിൽ ജീവനെ ദു:ഖം ബാധിക്കുന്നില്ല. വിവേകമുദിക്കുമ്പോൾ അതിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ ഒരുവൻ, തന്റെ ശരീരവും, ലോകംതന്നെയും മാറ്റങ്ങൾക്കു വിധേയമാകുന്നതിൽ ആത്മാവിന് യാതൊരു പങ്കുമില്ലെന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നു. അതോടെ ബന്ധമുക്തനായി, വ്യാമോഹരഹിതനായി എല്ലാ ആർത്തികൾക്കും ദു:ഖങ്ങൾക്കും അതീതനായി ലോകത്ത് അലഞ്ഞുതിരിയാൻ അയാൾക്കു കഴിയും. ദ്വൈതഭാവത്തിന് നിലനിൽപ്പില്ല തന്നെ. സൃഷ്ടിക്കുമുൻപ് ഞാൻ മാത്രമേയുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. സംഹാരത്തിനു ശേഷവും ഞാൻ മാത്രം. അതിനാൽ എന്തെന്തു രൂപഭാവങ്ങളിലാലോചിച്ചാലും ഞാൻ മാത്രമേ ഇപ്പോഴും നിലനിൽക്കുന്നുള്ളു. സ്വർണ്ണം എപ്പോഴും സ്വർണ്ണം തന്നെ. ഏതെല്ലാം രൂപങ്ങളിലുള്ള ആഭരണങ്ങളുടെ രൂപമെടുത്താലും സ്വർണ്ണം ഒന്നു തന്നെ. അതുകൊണ്ട് ഈ ദ്വൈതഭാവത്തിന്റെ മൂടൽമഞ്ഞിനുപരി മുകളിലുയർന്ന് ആത്മജ്ഞാനപ്രകാശത്തിൽ മുങ്ങാൻ വിവേകബുദ്ധി വളർത്തിയെടുക്കുക. അതുണ്ടാകുംവരെ വ്യാമോഹത്തിനടിപ്പെട്ട ജീവൻ പുതിയ ശരീരങ്ങളെടുത്തു കൊണ്ടേയിരിക്കും. ആത്മസാക്ഷാത്ക്കാരം എന്ന പരിപൂർണ്ണത എത്തിയാലല്ലാതെ മറ്റൊന്നും മോക്ഷദായകമല്ല. അതുണ്ടാവുംവരെ വൈവിദ്ധ്യ ഭാവസന്തതികളായ കാമവും ആർത്തിയും വീണ്ടുംവീണ്ടും ആവർത്തിച്ചു കൊണ്ടേയിരിക്കും. ശരിയായി ചികിൽസിക്കാത്ത അസുഖം പോലെ. “പരിപൂർണ്ണ തയിലെത്താൻ പരിശ്രമിക്കുന്ന യോഗിക്ക് പാതയിൽ തടസ്സങ്ങൾ നേരിട്ടാൽ അവയെ തരണം ചെയ്യണം. ധ്യാനം കൊണ്ട്, അല്ലെങ്കിൽ യോഗാഭ്യാസങ്ങൾ കൊണ്ട്, തപശ്ചര്യകൾ കൊണ്ട്, പച്ചമരുന്നുകൾ കൊണ്ട്, മന്ത്രജപംകൊണ്ട്, പൂജാദികളും എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള അപദാന കീർത്തനങ്ങൾ കൊണ്ട്, അതുമല്ലെങ്കിൽ മഹായോഗികളെ ഭക്തിപുരസ്സരം സേവിച്ച് വിഘ്നങ്ങളെ തരണം ചെയ്യണം.” യോഗമഭ്യസിക്കുന്നവൻ എന്റെ കൃപയാൽ വിഘ്നങ്ങളാൽ കഷ്ടപ്പെടാനിടവരികയില്ല. അയാൾ താമസംവിനാ ഈശ്വരസാക്ഷാത്കാരം പൂകുന്നു.

പരിപൂർണ്ണതയിൽ താഴെ - ആത്മസാക്ഷാത്കാരമെന്യേ യാതൊന്നിനും നമ്മെ മോചിപ്പിക്കാനാവില്ല. അതുവരെ ആർത്തിയും കാമവും വൈവിദ്ധ്യബോധത്തിന്റെ സന്തതികളായി ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടേയിരിക്കും.

നരേഷ്വഭീക്ഷ്ണം മദ്ഭാവം പുംസോ ഭാവയതോഽചിരാത്
സ്പർദ്ധാസൂയാതിരസ്കാരാ: സാഹങ്കാരാ വിയന്തി ഹി (11-29-15)
വിസൃജ്യ സ്മയമാനാൻ സ്വാൻ ദൃശം വ്രീഡാം ച ദൈഹികീം
പ്രണമേദ്ദണ്ഡവദ് ഭൂമാവാശ്വചാണ്ഡാളഗോഖരം (11-29-16)

ഉദ്ധവൻ പറഞ്ഞു:
ഭഗവൻ, അവിടുന്നു പഠിപ്പിച്ച ഈ യോഗമാർഗ്ഗം തുലോം ദുഷ്ക്കരമാണ്. മനോനിയന്ത്രണം ഏറ്റവും ബുദ്ധിമുട്ടേറിയ കാര്യമാണ്. അതില്ലാതെ യോഗാഭ്യാസം അസാദ്ധ്യവുമാണല്ലോ. ഈ ദുർഘടത്തെ എങ്ങിനെ അതിജീവിക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു തന്നാലും.

ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു:
ഏതൊരു കാര്യംകൊണ്ട് എന്നെ ഏറ്റവും എളുപ്പത്തിൽ പ്രീതിപ്പെടുത്താനാവുമോ, അമരത്വം ലഭിക്കാനുതകുന്ന എറ്റവും നല്ല മാർഗ്ഗമേതാണോ, ഏതൊരു തരം യോഗമാർഗ്ഗമാണ് ഞാൻ ഉത്തമമെന്ന് കരുതുന്നത്, അതു ഞാൻ പറഞ്ഞു തരാം. മനസ്സു മുഴുവൻ എന്നിൽ സമർപ്പിച്ച്, ഹൃദയം മുഴുവൻ എന്നിലേയ്ക്കു തിരിച്ച്, സർവ്വാത്മനാ എല്ലാ പ്രവൃത്തികളും എനിക്കായി മാത്രം അനുഷ്ഠിക്കുക. എല്ലാ ജീവജാലങ്ങളിലും എന്നെമാത്രം ദർശിച്ച് സകലജീവികളോടും സമഭാവത്തോടെ വർത്തിക്കണം. ഉന്നതകുലജാതനായ ബ്രാഹ്മണനോടും ഭക്തനോടും അധമരിൽ അധമരായ കൃമികീടങ്ങളോടും സമദൃഷ്ടി വളർത്തിയെടുക്കുക. "ഇങ്ങിനെ ഇടതടവില്ലാതെ അഭ്യസിക്കുന്നപക്ഷം പകയുടെയും, വെറുപ്പിന്റെയും, മൽസരത്തിന്റെയും മറ്റുള്ളവരിൽ കുറ്റം കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിന്റെയും പ്രവണത ഇല്ലാതാവുന്നു. ഇവയെല്ലാം ആത്മഗർവ്വത്തിന്റെ ഭാഗങ്ങളാണല്ലോ. യാതൊരു വിധത്തിലുള്ള നാണമോ മടിയോ കൂടാതെ, മറ്റുള്ളവർ എന്തു പറയും എന്ന ചിന്തയേതുമില്ലാതെ കഴുത പോലുള്ള മൃഗങ്ങളുടെ മുന്നിൽ പോലും വെട്ടിയിട്ട മരംപോലെവീണ് സാഷ്ടാംഗനമസ്ക്കാരം ചെയ്യണം." ഇങ്ങിനെ അയാൾ എല്ലാറ്റിനേയും അനന്തനായ പരബ്രഹ്മമെന്നു കണക്കാക്കാൻ ഇടവരുന്നു. ഇതാണ് ആത്മസാധനാമാർഗ്ഗങ്ങളിലെ ഏറ്റവും മഹത്തായ മാർഗ്ഗം. മഹത്തായ യോഗവും, ആത്മജ്ഞാനലാഭത്തിനുള്ള എളുപ്പമേറിയ മാർഗ്ഗവും ഇതു തന്നെ. ഈ പാതയിൽ നേട്ടങ്ങളല്ലാതെ, നഷ്ടങ്ങൾ യാതൊന്നും ഇല്ല. ഞാൻ സ്വയം നിർദ്ദേശിച്ച മാർഗ്ഗമായതു കൊണ്ട് ത്രിഗുണങ്ങൾക്ക് ഇതിനെ ബാധിക്കുക അസാദ്ധ്യം. എന്നിലേക്കർപ്പിക്കപ്പെട്ട പ്രവൃത്തികൾക്കൊന്നും ത്രിഗുണങ്ങൾ ബാധിക്കയില്ല. അതിനാൽ മുക്തിലാഭത്തിനുത്തമമത്രേ ഈ പാത. ഞാനിതുവരെ പറഞ്ഞു തന്നിട്ടുള്ളള കാര്യങ്ങൾ വേദാന്തവിജ്ഞാനത്തിന്റെ സാരസമ്പത്താണ്. ഈ വിജ്ഞാനത്തെ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നവർക്ക് ഞാൻ എന്റെ ആത്മാവുതന്നെ നൽകുന്നതാണ്. നമ്മുടെ ഈ സംഭാഷണം കേൾക്കുന്നവർക്ക് പരമഭക്തിയുണ്ടാവുകയും അവർക്ക് കർമ്മപാശത്തിൽ നിന്ന് മോചനം ലഭിക്കുകയും ചെയ്യും.

ഉദ്ധവർ പറഞ്ഞു: എന്റെ അറിവിനെ മൂടിക്കിടന്ന അജ്ഞാനാന്ധകാരം അവിടുത്തെ ശിക്ഷണം കൊണ്ട് ഇല്ലാതായി. അവിടുത്തോട് എന്നും നിലനിൽക്കുന്ന പ്രേമം എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ നിറയാൻ എന്നെ അനുഗ്രഹിച്ചാലും.

ശുകമുനി പറഞ്ഞു: ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ അപ്പോൾ ഉദ്ധവരോട് ബദരീകാശ്രമത്തിൽ പോയി ഭഗവാനെ നിരന്തരമായി ധ്യാനിക്കാൻ നിർദ്ദേശിച്ചു. ഉദ്ധവർ ഭഗവാനെ നമസ്ക്കരിച്ച് ബദരീകാശ്രമത്തിലേക്ക് യാത്രയായി. അവിടെ ഭഗവാൻ പഠിപ്പിച്ച യോഗമാർഗ്ഗമനുഷ്ഠിച്ച് ഭഗവാനിൽ വിലീനനായി മുക്തിപദം പ്രാപിച്ചു.

തതസ്തസ്മിൻ മഹാപാനം പപുർമ്മൈരേയകം മധു
ദിഷ്ട വിഭ്രംശിതധിയോ യദ്ദ്രവൈർഭ്രശ്യതേ മതി: (11-30-12)
മാ ഭൈർജ്ജരേ ത്വമുത്തിഷ്ഠ കാമ ഏഷ കൃതോ ഹി മേ
യാഹി ത്വം മദനുജ്ഞാത: സ്വർഗ്ഗം സുകൃതിനാം പദം (11-30-39)

ശുകമുനി തുടർന്നു:
ഞാൻ ആദ്യം പറഞ്ഞതുപോലെ രാജ്യത്ത് കലാപലക്ഷണങ്ങളുടെ ദു:ശകുനങ്ങൾ കണ്ടുതുടങ്ങിയപ്പോൾ തന്റെ ബന്ധുമിത്രാദികളോട് ദ്വാരകയിൽനിന്നും പ്രഭാസത്തിലേക്ക് കുടിയേറിപ്പാർക്കാൻ ഭഗവാൻ ഉപദേശിച്ചു. സ്ത്രീകളേയും കുട്ടികളേയും പ്രായം ചെന്നവരേയും ശംഖോദ്ധാരം എന്നയിടത്തും യുവാക്കളെ പ്രഭാസത്തേക്കും അയച്ചു. പ്രഭാസത്തിൽ ബ്രാഹ്മണശാപത്താൽ വ്യാമോഹിതരായ യുവാക്കളുടെ ബുദ്ധിയെ ദുർവിധിയുടെ കാർമേഘം ബാധിച്ചതുകൊണ്ട് അവർ മൈരേയം എന്ന ശക്തിയേറിയ മദ്യം സേവിച്ച് ഉൻമത്തരായി വിവേകബുദ്ധി നിശ്ശേഷം ഇല്ലാതായി. അവിടെ വാദപ്രതിവാദങ്ങളും വഴക്കും, മല്ലയുദ്ധവും യാദവരുടെ ഇടയിൽ കാണായി. താമസംവിനാ, അവർ തമ്മിൽ ഗദകൊണ്ടും അമ്പുംവില്ലുമെടുത്തും മറ്റും പരസ്പരയുദ്ധം തുടങ്ങി. സഹോദരൻമാർ തമ്മിലും അച്ഛനും മക്കളും തമ്മിലും കയ്യിൽക്കിട്ടിയ എന്തുമെടുത്തും പോരാട്ടമായി. ആയുധങ്ങളെല്ലാം തീർന്നപ്പോൾ അവർ എരകപ്പുല്ല് മുറിച്ചെടുത്ത് പരസ്പരം അടിക്കാൻ തുടങ്ങി. സമുദ്രതീരത്തു വളർന്നുവന്ന പുല്ലിൽ ബ്രാഹ്മണശാപഫലമായി ഉണ്ടായ ഇരുമ്പുലക്കയുടെ പൊടി ഉണ്ടായിരുന്നു. പരസ്പരം പുല്ല് വീശിയതോടെ അവർ ചത്തുവീഴാൻ തുടങ്ങി. കൃഷ്ണന്റെ ഇച്ഛ അതായിരുന്നു. ബ്രാഹ്മണശാപവും അതുതന്നെയായിരുന്നല്ലോ. ബലരാമനും കൃഷ്ണനും അവരെ തടയാൻ തുനിഞ്ഞപ്പോൾ യുവാക്കൾ അവർക്കുനേരെ തിരിഞ്ഞു. രാമകൃഷ്ണൻമാർ അവരുടെ പ്രഥമശത്രുക്കളായി. വ്യാമോഹവും കുടിലതയും ബാധിച്ചാൽ എന്തു തന്നെ ചെയ്തു കൂടാ?

അധാർമ്മികരെ മുഴുവൻ നിർമ്മാർജ്ജനം ചെയ്യുക എന്ന അവതാരോദ്ദേശം, യാദവനാശത്തോടെ ഭഗവാൻ പൂർത്തിയാക്കി. അദ്ദേഹവും ദേഹമുപേക്ഷിക്കാൻ തയ്യാറായിരുന്നു. ബലരാമൻ പരംപൊരുളിനെ ധ്യാനിച്ച് ആ സവിധത്തിലേക്ക് ആരോഹണം ചെയ്തു. ഭഗവാൻ കൃഷ്ണൻ ഒരു അരയാലിന്റെ ചുവട്ടിൽ മരത്തിൽച്ചാരിയിരുന്നു. അവിടെ അദ്ദേഹം പുകയില്ലാത്ത അഗ്നിപോലെ ശോഭിച്ചു. ആ സമയത്ത് ജരൻ എന്നുപേരായ ഒരു നായാട്ടുകാരൻ ഭഗവാന്റെ കാൽപ്പാദങ്ങളിലേക്ക് ഒരമ്പയച്ചു. ഒരു മാനിന്റെ വായെന്ന് നിനച്ചാണ് ജരൻ അമ്പയച്ചത്. ഇരുമ്പുലക്കയിലെ അവസാനത്തെ അംശം ആ അമ്പിന്റെ തുമ്പത്തുണ്ടായിരുന്നു. തന്റെ അമ്പിന്നിരയായതാരെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ ജരൻ ഉറക്കെ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞു. "ഭഗവാനേ, എന്നെയുടനെതന്നെ കൊന്ന് ഈ പാപത്തിൽ നിന്നു മോചിപ്പിച്ചാലും". എന്നാൽ പ്രേമപൂർവ്വം ഭഗവാൻ പറഞ്ഞു. "പേടിക്കണ്ട, ഞാനുദ്ദേശിച്ച കാര്യംതന്നെയാണ് നീ ചെയ്തത്. നിനക്ക് സ്വർഗ്ഗാരോഹണവും ധർമ്മം വാഴുന്നിടത്തൊരു സ്ഥാനവും ലഭിക്കുന്നതാണ്., ഭഗവാനെ വണങ്ങി ഒരാകാശവാഹനത്തിലേറി ജരൻ സ്വർഗ്ഗാരോഹണംചെയ്തു. കൃഷ്ണന്റെ സാരഥിയായ ദാരുകൻ അപ്പോൾ അവിടെയെത്തി. ഭഗവാൻ പറഞ്ഞു. "തിരിച്ചുപോയി സ്ത്രീകളോടും കുട്ടികളോടും വയോധികൻമാരോടും ഇവിടെ സംഭവിച്ചതെല്ലാം പറയുക. ഞാനിപ്പോൾ ഭൂമിയിലെ വാസം അവസാനിപ്പിക്കാൻ പോവുന്നു. ദ്വാരക പ്രളയജലത്തിൽ മുങ്ങിപ്പോകും. നമ്മുടെ മാതാപിതാക്കളും, കട്ടികളും, വനിതകളും ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥത്തിലേക്ക് പോകട്ടെ. നിന്റെ കാര്യം - എന്നിൽ ഭക്തനായി ജിവിക്കൂ. നിശ്ചയമായും നീ എന്റെ മണ്ഡലത്തിൽ എത്തിച്ചേരുന്നതാണ്. ഇതു പറഞ്ഞു തീരുമ്പോഴേക്കും രഥം സ്വർഗ്ഗത്തേക്കുയർന്നു.

കൃഷ്ണന്റെ 'മരണം' സംബന്ധിച്ച ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രപരമായ വസ്തുതകൾ വച്ച് നോക്കുമ്പോൾ കലിയുഗാരംഭം ക്രിസ്തുവിന് മുൻപ് 3106-ൽ ആയിരുന്നു എന്ന് കാണാം.

ഭഗവാൻ പിതാമഹം വിക്ഷ്യ വിഭൂതീരാത്മനോ വിഭു:
സംയോജ്യാത്മനി ചാത്മാനം പത്മനേത്ര ന്യമീലയത് (11-31-5)
ലോകാഭിരാമം സ്വതനും ധാരണാധ്യാനമംഗളം
യോഗധാരണയാ*ff*ഗ്നേയ്യാ*f*ദഗ്ദ്ധ്വാ ധാമാവിശത് സ്വകം (11-31-6)
തഥാപ്യശേഷസ്ഥിതിസംഭവാപ്യയേ
ഷ്വനന്യഹേതുര്യദശേഷശക്തിധൃക്
നൈച്ഛത് പ്രണേതും വപുരത്ര ശേഷിതം
മർത്ത്യേന കിം സ്വസ്ഥഗതിം പ്രദർശയൻ (11-31-13)

ശുകമുനി തുടർന്നു:
സൃഷ്ടികർത്താവായ ബ്രഹ്മാവിൻെറ നേതൃത്വത്തിൽ ദേവൻമാരും, യക്ഷകിന്നരഗന്ധർവ്വാദികളും, മാമുനിമാരും ഭഗവാൻെറ സ്വധാമാരോഹണദൃശ്യം കാണാൻ പ്രഭാസത്തിലെത്തി. പുഷ്പവൃഷ്ടികൊണ്ടവർ ഭഗവാനെ പൂജിച്ചു. ഭഗവാൻ ബ്രഹ്മാവിനെ നോക്കി തൻെറ ജീവനെ പരമാത്മാവിൽ ലയിപ്പിച്ച് കണ്ണുകളടച്ചു. യോഗമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ -അഗ്നിധാരണം- ഭഗവാൻ, അനേക ഹൃദയങ്ങളെ സമാകർഷിച്ചതും ഏതൊന്നിനെ ധ്യാനിച്ചാൽ ഭക്തർക്ക് ഐശ്വര്യങ്ങളുണ്ടാവുമോ ആ ശരീരം എരിയാതെതന്നെ (യോഗാഗ്നിയിൽ ശരീരം എരിച്ചു എന്നും അർത്ഥമാവാം) സ്വധാമത്തേക്ക് മടങ്ങിപ്പോയി. ചിലർക്ക് ഈ ദൃശ്യം ഗോചരമായി. മറ്റുള്ളവർക്ക് അതിനുള്ള ഭാഗ്യമുണ്ടായതുമില്ല. ദേവൻമാർ അവരവരുടെ ഗോളങ്ങളിലേക്ക് മടങ്ങി.

പരീക്ഷിത്തേ! ഇതെല്ലാം ഭഗവാൻെറ വെറും ലീലാവിലാസങ്ങൾ മാത്രം. അദ്ദേഹം സൃഷ്ടി സ്ഥിതി സംഹാരങ്ങൾ നടത്തുന്നു. സ്വയം മനുഷ്യവേഷമണിഞ്ഞ് ദിവ്യലീലയാടി തൻെറ ഭാഗം അഭിനയിച്ചു തീർത്തു. സ്വയം തൻെറ മഹിമാവിലാസത്തിൽ സ്ഥിതനെങ്കിലും ഈ ദിവ്യനാടകം കളിക്കുന്നതിലൂടെ ഭഗവാൻ സ്വയം താഴുന്നില്ല. "ഭഗവാൻ സർവ്വശക്തിമാനെങ്കിലും, മറ്റാരുടെയും സഹായമില്ലാതെ സൃഷ്ടിസ്ഥിതി സംഹാരങ്ങൾ നടത്താൻ കഴിവുണ്ടെങ്കിലും, അദ്ദേഹം തൻെറ ശരീരത്തെ സംരക്ഷിച്ചു വയ്ക്കാൻ ആഗ്രഹിച്ചില്ല. നശ്വരമായ ഈ ശരീരം എന്നെന്നേക്കുമായി സംരക്ഷിക്കാനർഹമല്ലെന്ന വസ്തുത മനുഷ്യർക്ക് മനസ്സിലാക്കാൻ വേണ്ടിയാണ് ഭഗവാൻ അതു ചെയ്യാതിരുന്നത്". ആരൊരുവൻ പ്രഭാതകാലത്ത് ഭഗവാൻെറ സ്വധാമാരോഹണകഥ ചൊല്ലുന്നുവോ അയാൾക്ക് ഭഗവാൻെറ സവിധത്തിലേക്കുയർന്നു പോവാൻ കഴിയും. ദാരുകൻ കൃഷ്ണൻെറ ബന്ധുമിത്രാദികളോട് സംഭവമെല്ലാം വിവരിച്ചു. ഭഗവാൻെറ (ഭൂമിയിലെ) മാതാപിതാക്കൾ തത്ക്ഷണം ജീവനുപേക്ഷിച്ചു. സ്ത്രീകൾ തങ്ങളുടെ വീരരായ ഭർത്താക്കൻമാരുടെ ചിതയിൽക്കയറി ജിവനൊടുക്കി. ബലരാമൻെറ ഭാര്യമാർ അദ്ദേഹത്തെ ആലിംഗനം ചെയ്ത് ചിതയിൽക്കിടന്ന് ജീവനുപേക്ഷിച്ചു. കൃഷ്ണൻെറ പത്നിമാരും ഭഗവാനെ ധ്യാനിച്ച് തങ്ങളുടെ ശരീരത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു.

ഹൃദയവ്യഥയോടെ, കൃഷ്ണവിരഹം സഹിക്കാതെയെങ്കിലും, ഭഗവദ്ഗീതയിലെ ശിക്ഷണത്തെ ഓർത്ത് അർജുനൻ സ്വയം സമാധാനിച്ചു. അദ്ദേഹം ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥത്തിൽ നിന്നും മടങ്ങി. കൂട്ടക്കൊലയിലൊടുങ്ങിയവരുടെ സ്ത്രീകൾക്കും ബന്ധുജനങ്ങൾക്കും രക്ഷകനായിപ്പോയി. അദ്ദേഹം അനിരുദ്ധൻെറ മകനായ വജ്രനെ കിരീടധാരണം ചെയ്യിച്ചു. അതിനുശേഷം പാണ്ഡവർ ഹിമാലയത്തിലേക്കു പോയപ്പോഴാണല്ലോ, പരീക്ഷിത്തേ നിങ്ങളെ രാജാവാക്കി വാഴിച്ചത്. ഭഗവാൻ കൃഷ്ണനെക്കുറിച്ചുള്ള ഈ ശുഭോദർക്കമായ കഥ കേൾക്കുന്ന ഏവനും ഭഗവാനിൽ പരമഭക്തിയുണ്ടാവുന്നതാണ്.

"ദഗ്ദ്ധ്വാ' എന്ന വാക്കിൽ കൃഷ്ണൻ സ്വയം യോഗാഗ്നിയിൽ ശരീരമെരിച്ചു എന്നു വരുന്നു. 'അദഗ്ദ്ധ്വാ' എന്നാണെങ്കിൽ 'എരിക്കാതെ' എന്നും ആവാം.